

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการอุดมศึกษา แนวทางและทิศทางใหม่ในการจัดการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ การสังเคราะห์สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏโดยภาพรวม ข้อมูลปัจจุบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ แนวโน้มมหาวิทยาลัยในอนาคต การวิจัยแบบเดลฟาย และงานที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งลำดับการนำเสนอ ดังนี้

1. องค์การและการจัดการภาครัฐแนวใหม่
2. แนวคิดขององค์การที่มีขีดสมรรถนะสูง(High Performance Organization)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการอุดมศึกษา
 - 3.1 ความหมายของการอุดมศึกษา
 - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษา
 - 3.3 รูปแบบของการอุดมศึกษา
 - 3.4 ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา
 - 3.5 แนวคิดการกำหนดแผนที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษา(University Mapping)
4. แนวทางและทิศทางใหม่ในการจัดการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
 - 4.1 รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในต่างประเทศ
 - 4.2 รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย
 - 4.3 บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการพัฒนาท้องถิ่น
5. ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
 - 5.1 วิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
 - 5.2 กระบวนทัศน์ใหม่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
6. การสังเคราะห์สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยราชภัฏโดยภาพรวม
7. ข้อมูลปัจจุบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการในปี พ.ศ.2552
8. แนวโน้มการปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาไทยและหลักการอุดมศึกษาที่พึงประสงค์
9. การวิจัยอนาคต
10. การวิจัยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)
11. เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi)
12. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. องค์การและการจัดการภาครัฐแนวใหม่

1.1 ความหมายขององค์การ

ได้มีนักวิชาการทางด้านองค์การและการจัดการทั้งในและต่างประเทศได้ให้นิยามขององค์การไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

จอห์น เอ็ม. พ็อพเนอร์ และ แฟรงค์ พี. เซอร์วูด (Priffner and Sherwood, 1960 :30) นิยามว่า องค์การ เป็นรูปแบบของการรวมตัวกันของบุคคลจำนวนมาก เพื่อร่วมมือกันทำงาน ตามที่กำหนดวัตถุประสงค์ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ ส่วน เซสเตอร์ ไอ. บาร์นาร์ด (Barnard, 1971 : 73) ให้นิยามว่า องค์การ คือ ระบบการรวมกลุ่ม การรวมแรง การประสานงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปอย่างมีสติ เฮอร์เบิร์ต จี. ฮิกส์ (Hicks, 1972 : 14) นิยามว่า องค์การ คือ กระบวนการจัดโครงสร้าง เพื่อให้คนหลาย ๆ คนได้ทำงานร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ทำให้งานบรรลุเป้าหมาย อมิไต เอทซิโอนี (Etzioni, 1976 : 1) นิยามว่า องค์การ คือ หน่วยสังคมหรือกลุ่มคนที่จัดตั้งขึ้นโดยตั้งใจ เพื่อทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง และ วอร์เรน บี. บราวน์ (Brown, 1980 : 5) นิยามว่า องค์การ คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่จะส่งผลถึงการทำงานไปสู่จุดหมายปลายทางร่วมกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีความชำนาญงานในโครงสร้างที่กำหนด

ส่วนนักวิชาการในประเทศไทย เสถียร เหลืองอร่าม (2517 : 1) นิยามว่า องค์การ หมายถึง การจัดระเบียบ จัดเรื่องสมาชิก จัดหน้าที่ จัดข้อบังคับ จัดรายงาน จัดรายได้ และรายจ่าย รวมทั้งความคิดเห็น ส่วน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2552 :13-26) อธิบายว่า ความหมายขององค์การที่คนทั่วไปเข้าใจและมีการอ้างอิงบ่อยครั้ง มักจะกล่าวว่า "องค์การ คือ การรวมตัวของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้" แม้ว่า ความหมายขององค์การดังกล่าวข้างต้นจะมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับระดับการวิเคราะห์ดังกล่าวและใช้อธิบายเกี่ยวกับองค์การที่พบโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ เห็นว่า ความหมายดังกล่าวทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า

1. ความหมายนี้สามารถใช้ครอบคลุมกับองค์การทุกประเภทหรือไม่
2. มีความจำเป็นหรือไม่เพียงไรที่องค์การต้องประกอบด้วยคน 2 คนขึ้นไป คนเพียงคนเดียวหรือไม่มีคนเลยจะเป็นองค์การได้หรือไม่
3. ความหมายขององค์การสัมพันธ์กับฐานคติเรื่ององค์การหรือไม่ เพียงไร

นักทฤษฎีองค์การได้มีการจำแนกแนวคิดเรื่ององค์การแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับฐานคติ เป็นสำคัญ โดยได้แบ่งแนวคิดของทฤษฎีองค์การออกเป็น 3 สำนัก ได้แก่ สำนักเหตุผลนิยม (Rational Systems) สำนักธรรมชาตินิยม(Natural Systems) และสำนักระบบเปิด (Open Systems) ความหมายขององค์การขึ้นอยู่กับฐานคติและแนวคิดด้านองค์การเป็นสำคัญ การนำไปประยุกต์ใช้จึงขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์การที่ต้องการศึกษา เลือกใช้ความหมายและแนวคิดต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม การใช้แนวคิดขององค์การแบบเดิมอาจจะไม่เพียงพอในการทำความเข้าใจองค์การ โดยเฉพาะในยุคสารสนเทศนี้ซึ่งยังต้องอาศัยการแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์การ และการจัดการสำหรับองค์การรูปแบบใหม่อยู่ต่อไป (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2552 : 14-26)

จากความหมายที่นักวิชาการให้ไว้พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

องค์การต้องประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป บุคคลที่อยู่ในองค์การนั้น จะต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กิจกรรมในองค์การต้องประสานความสัมพันธ์ในรูปแบบที่โครงสร้างกำหนดไว้ การทำกิจกรรมนั้นจะต้องมุ่งเน้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ สูงสุดตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.2 ประเภทขององค์การ

องค์การได้จัดแบ่งออกเป็นหลายประเภท พอสรุปได้ดังนี้

1.2.1 องค์การรูปนัย และองค์การอรูปนัย (Formal and Informal Organization) เป็นองค์การที่จัดตามลักษณะโครงสร้าง (Barnard, 1971 : 81)

องค์การรูปนัย หมายถึง องค์การที่มีรูปแบบชัดเจนมีโครงสร้างที่กำหนดไว้ตายตัว มีหลักเกณฑ์การแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ไปรงใส ใครเป็นใคร ใครขึ้นกับใคร ใครมีอำนาจหน้าที่มากน้อยเพียงไร ความรับผิดชอบชัดเจน การติดต่อสื่อสาร มีกฎหมายรองรับองค์การเหล่านี้ เช่น บริษัท ห้างร้าน หน่วยงานราชการ วัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย มูลนิธิ เป็นต้น

องค์การอรูปนัย หมายถึง องค์การที่ไม่เป็นทางการ โครงสร้างไม่ชัดเจน วัตถุประสงค์เป้าหมาย อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา อำนาจหน้าที่ สายงาน การสื่อสาร มักจะเกิดจากความสนใจร่วมกัน สังคมมิติเดียวกันเป็นเรื่องปัจเจกบุคคล มีการติดต่อสื่อสารภายในความสัมพันธ์ไม่ได้ยึดแบบแผนตามสายงานบังคับบัญชา แต่ยึดเอาความรู้สึกร่วมกันเป็นการส่วนตัว

1.2.2 องค์การปฐมภูมิ และองค์การทุติยภูมิ (Primary Organization and Secondary Organization) เป็นการจัดองค์การตามรูปแบบการเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์การ (Hicks, 1972 : 15)

องค์การแบบปฐมภูมิ เป็นองค์การที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ สมาชิกจะเกี่ยวข้องกันโดยส่วนตัว มีกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม มีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง มีการติดต่อสัมพันธ์กันด้วยความสมัครใจ เช่น วัด ครอบครัว เป็นต้น

องค์การแบบทุติยภูมิ เป็นองค์การที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุมีผล ประสานงานสัมพันธ์กันตามข้อกำหนดขององค์การ ไม่เน้นความเป็นส่วนตัว สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบเป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีสายงาน อำนาจหน้าที่ชัดเจน รับผิดชอบร่วมกัน เช่น บริษัท กรม กระทรวง มหาวิทยาลัย เป็นต้น

1.2.3 องค์การที่จำแนกตามวัตถุประสงค์ (อรุณ รักธรรม, 2525 : 12) เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นตามความต้องการหรือวัตถุประสงค์ที่พึงพอใจของสังคม ได้แก่ องค์การที่แสวงหากำไรในสินค้าหรือบริการ เช่น บริษัท ห้าง ร้าน เป็นต้น องค์การรัฐบาลเพื่อสนองตอบประชาชนในด้านบริการ เช่น อำเภอ จังหวัด เป็นต้น องค์การป้องกันอันตรายแก่ประชาชน เช่น ตำรวจ กองทหาร เป็นต้น องค์การทางการบริการที่ไม่มุ่งกำไร เช่น มูลนิธิ วัด มัสยิด เป็นต้น องค์การทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง เป็นต้น องค์การศาสนา เพื่อบริการทางด้านจิตใจ เช่น วัด โบสถ์ เป็นต้น องค์การทางสังคม เพื่อการสมาคมพบปะสโมสรม เช่น สมาคม สโมสรม เป็นต้น

1.2.4 องค์การที่จำแนกออกตามสภาพแห่งกฎหมาย ได้แก่ องค์การของรัฐ และองค์การเอกชน (Public and Private Organization)

องค์การของรัฐ จะจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการประชาชน บำบัดทุกข์บำรุงสุขถือเป็นบริการที่ไม่คิดกำไรขาดทุน เช่น หน่วยงาน กรม กระทรวง ทบวง โรงพยาบาลของรัฐ โรงเรียนของรัฐ มหาวิทยาลัยของรัฐ นอกจากนี้อาจมีองค์การรัฐกึ่งเอกชนที่เรียกว่า “รัฐวิสาหกิจ” ซึ่งจัดตั้งเพื่อให้การทำงานเฉพาะอย่าง และเกิดความคล่องตัวในการบริหารงานรัฐวิสาหกิจนั้น รัฐบาลอาจถือหุ้น 100 เปอร์เซ็นต์ เช่น การไฟฟ้า การสื่อสารองค์การโทรศัพท์ เป็นต้น หรือถือหุ้น 51 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือเป็นเอกชนถือหุ้นก็ได้

องค์การเอกชน จะเป็นองค์การที่ภาคธุรกิจหรือประชาชนทั่วไปจัดตั้งขึ้นเพื่อประกอบธุรกิจมุ่งหากำไร หรือให้บริการก็ตามแต่ ได้แก่ บริษัท ห้าง ร้านค้า เป็นต้น

สรุปการจัดรูปขององค์การ

องค์การอาจมีหลายประเภทหลายชนิด สามารถแยกได้ตามโครงสร้าง ตามความสัมพันธ์ ตามวัตถุประสงค์ ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นองค์การประเภทใดก็ตามต่างจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้การทำงานของคนเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด มีความร่วมมือประสานสัมพันธ์ มีการสื่อสาร การแบ่งงาน และดูแลแก้ไขทุกสิ่งให้งานได้บรรลุเป้าหมายกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

การทำงานที่ขาดหลักการ ขาดนโยบาย ขาดการวางแผน ขาดการประสานงาน ขาดคน ขาดเงิน ขาดระบบที่ดี ย่อมล้มเหลวในที่สุด เพื่อให้มีสิ่งดังกล่าวข้างต้น จึงต้องมีการบริหาร (Administration) หรือการจัดการ (Management) ซึ่งคำสองคำนี้ แต่เดิมได้แบ่งแยกกันค่อนข้างชัดเจนว่า Administration ใช้ในการทำงานของภาครัฐ Management ใช้ในการทำงานภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจ แต่ปัจจุบันนี้คำสองคำนี้ถือว่ามีความหมายแทนกันได้ การบริหารหรือการจัดการจึงใช้ได้ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ การบริหารจะก่อให้เกิดภาพรวมที่ชัดเจนในการทำงานร่วมกัน เพื่อเป้าหมายในอนาคตที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

1.3 ความหมายของการบริหารจัดการ

คำว่า “การบริหาร/จัดการ” (Administration /Management) ได้มีนักวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ให้คำอธิบายไว้หลายท่านที่สำคัญ ได้แก่

คุนท์ซ์ (Koontz, 1972 : 43) อธิบายว่า การบริหารคือ การดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยคน เงิน วัสดุ สิ่งของในการปฏิบัติงาน ส่วน ดรึ๊กเกอร์ (Drucker, 1954 : 12) การบริหาร คือ ศิลปะการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับคนอื่น และ เดล (Dale, 1973 : 4) การบริหาร คือ กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จากความหมายที่นักวิชาการหลายๆ ท่านให้ไว้ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหาร/การจัดการ หมายถึง การทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่ จัดสรร จัดลำดับ มอบหมายให้ผู้อื่นทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จึงมองได้ว่าการบริหารจะมีขั้นตอน มีกระบวนการ มีความต่อเนื่อง มีการติดตามประเมินผล เพื่อให้รู้ว่าได้ผลหรือไม่ได้ผล ดังนั้นเพื่อให้การบริหารสามารถทำงานได้จึงต้องมีผู้บริหาร (Manager) ที่จะมาทำหน้าที่บริหารงาน

1.4 การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่(New Public Management :NPM)

กระแสการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ เริ่มต้นมาจากความพยายามของนักวิชาการในการอธิบายถึงคุณลักษณะหรือปรากฏการณ์อันเกี่ยวกับการปฏิรูประบบบริหารงานภาครัฐที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980 และต้นทศวรรษ 1990 ของบรรดากลุ่มประเทศเวสมินสเตอร์ โดยเฉพาะอังกฤษ แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ รวมถึงรัฐบาลในระดับท้องถิ่นและมลรัฐของสหรัฐอเมริกา (Peter Aucoin, 1990 : 115-137) ที่ในบางครั้งอาจจะมีการเรียกชื่อที่ต่างออกไปอยู่บ้าง อาทิเช่น Market-based Public Administration, Reinventing Government หรือ Entrepreneurial Government เป็นต้น ทำให้เกิดความสับสนขึ้นได้ค่อนข้างง่าย

แนวความคิดของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ตั้งอยู่บนสมมุติฐานของความเป็นสากลของทฤษฎีการบริหารเทคนิควิธีการจัดการว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในแง่ของการบริหารรัฐกิจและการบริหารธุรกิจ ซึ่งเป็นกระแสแนวความคิดที่สอดคล้องกับรัฐประศาสนศาสตร์แบบคลาสสิกของ Woodrow Wilson ที่เน้นแยกการเมืองออกจากการบริหารงาน และหลักวิทยาศาสตร์การจัดการ(Scientific Management) ของ Frederick Taylor โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการประหยัด(Economy) ประสิทธิภาพ(Efficiency) และประสิทธิผล(Effectiveness)

แนวความคิดดังกล่าวต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการบริหารงานภาครัฐไปจากเดิมที่ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า(Input) และอาศัยกฎระเบียบเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความถูกต้อง สุจริต และเป็นธรรม โดยหันมาเน้นถึงวัตถุประสงค์และสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงาน ทั้งในแง่ของผลผลิต(Output) และผลลัพธ์(Outcome) และความคุ้มค่าของเงิน (Value for Money) รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนผู้รับบริการ โดยนำเอาเทคนิควิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้มากขึ้น เช่น การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การวัดและประเมินผลงาน การบริหารคุณภาพ โดยรวม การรื้อปรับระบบ เป็นต้น (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2549 : 26-27)

Jonathan Boston (1996) ได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ไว้ ดังต่อไปนี้

1. มองว่าการบริหารงานมีลักษณะของความเป็นสากลสภาพหรือไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างการบริหารงานของภาครัฐกิจและการบริหารงานภาครัฐ
2. ปรับเปลี่ยนการให้น้ำหนักความสำคัญไปจากเดิมที่มุ่งเน้นการควบคุมทรัพยากร(ปัจจัยนำเข้า) และกฎระเบียบเป็นเรื่องของการควบคุมผลผลิตและผลลัพธ์หรือปรับเปลี่ยนจากการให้ความสำคัญในการรับผิดชอบต่อกระบวนการ(Process Accountability) ไปสู่การรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์(Accountability for Results)

3. ให้ความสำคัญต่อเรื่องของทักษะการบริหารจัดการมากกว่าการกำหนดนโยบาย
4. โอนถ่ายอำนาจการควบคุมของหน่วยงานกลาง(Devolution of Centralized Power) เพื่อให้อิสระและความคล่องตัวแก่ผู้บริหารของแต่ละหน่วยงาน
5. ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยงานราชการใหม่ให้มีขนาดเล็กลงในรูปแบบของหน่วยงานอิสระในกำกับ โดยเฉพาะการแยกส่วนระหว่างภารกิจงานเชิงพาณิชย์และไม่ใช่เชิงพาณิชย์ (การกำกับดูแลควบคุม)ภารกิจงานเชิงนโยบายและการให้บริการออกจากกันอย่างเด็ดขาด
6. เน้นการแปรสภาพกิจการของรัฐให้เป็นเอกชนและให้มีการจ้างเหมาบุคคลภายนอก(Outsourcing) รวมทั้งการประยุกต์ใช้วิธีการจัดจ้างและการแข่งขันประมูลงาน (Competitive Tendering) เพื่อลดต้นทุนและปรับปรุงคุณภาพการให้บริการ
7. ปรับเปลี่ยนรูปแบบสัญญาจ้างบุคลากรของภาครัฐให้มีลักษณะเป็นระยะสั้น และกำหนดเงื่อนไขข้อตกลงให้มีความชัดเจนสามารถตรวจสอบได้
8. เลียนแบบวิธีการจัดการของภาคธุรกิจเอกชน เช่น การวางแผนกลยุทธ์ และแผนธุรกิจ การทำข้อตกลงว่าด้วยผลงาน(Performance Agreement) การจ่ายค่าตอบแทนตามผลงาน การจัดจ้างบุคคลภายนอกให้เข้ามาปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราว/เฉพาะกิจ การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงาน และการให้ความสำคัญต่อการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร (Corporate Image)
9. มีการสร้างแรงจูงใจและให้รางวัลตอบแทนในรูปแบบของตัวเงิน (Monetary Incentives)มากขึ้น
10. สร้างระเบียบวินัยและความประหยัดในการใช้จ่ายเงินงบประมาณโดยพยายามลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและเพิ่มผลผลิต

Christopher Hood (1991 : 3-19) มองว่าเป็นเรื่องค่อนข้างยากในการให้คำนิยามของ NPM อันเป็นที่ยอมรับกันอย่างทั่วไป แต่ได้พยายามอธิบายถึงลักษณะสำคัญของ NPM ไว้หลายประการ กล่าวคือ

1. เน้นการบริหารงานในแบบมืออาชีพ(Professional Management) ทำให้ผู้บริหารมีอิสระความคล่องตัวในการบริหารงาน
2. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดผลการดำเนินงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมให้ความสำคัญต่อภาระรับผิดชอบต่อผลงาน(Accountability for Results) มากกว่าภาระรับผิดชอบต่อกระบวนการ (Accountability for Process)

3. ให้ความสำคัญต่อการควบคุมผลสัมฤทธิ์และการเชื่อมโยงให้เข้ากับการจัดสรรทรัพยากรและการให้รางวัล
4. พยายามปรับปรุงโครงสร้างองค์การเพื่อให้หน่วยงานมีขนาดที่เล็กลงและเกิดความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน(Disaggregating) โดยให้มีการจ้างเหมางานบางส่วนออกไป(Contract Out)
5. เปิดให้มีการแข่งขันการให้บริการสาธารณะ(Contestability) อันจะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพให้ดีขึ้น
6. ปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารงานให้มีความทันสมัยและเลียนแบบวิธีการของภาคเอกชน(Business-like Approach)
7. เสริมสร้างวินัยในการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ความประหยัดและคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

R.A.W.Rhodes (1997 : 48-49) ได้กล่าวถึง NPM ว่ามีความหมายครอบคลุมแนวคิดอย่างน้อยสองประการ กล่าวคือ แนวคิดการจัดการนิยม (Managerialism) และแนวคิดเศรษฐศาสตร์สถาบันแนวใหม่ (New Institutional Economics) ซึ่งในระยะแรก (ก่อนค.ศ.1985) นั้น NPM มีความหมายค่อนข้างแคบและครอบคลุมเฉพาะในเรื่องของการบริหารจัดการสมัยใหม่ ในระยะเวลาต่อมา (ภายหลังปีค.ศ.1988) เมื่อบรรดาประเทศส่วนใหญ่ ได้มีการขยายแนวทางและปรับเปลี่ยนมาตรการในการปฏิรูปไปสู่การอิงกับระบบตลาด ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับ NPM ได้มีการขยายขอบเขตออกไปจากเดิมให้กว้างขวางขึ้นและส่งผลให้การจัดการนิยมกลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของ NPM เท่านั้น

Ewan Ferlie และคณะ (1996) ได้พยายามสำรวจแนวความคิดและจัดประเภทของ NPM ออกเป็น 4 แนวทางใหญ่ๆ กล่าวคือ

1. การปรับปรุงประสิทธิภาพ (Efficiency Drive)

เป็นแนวความคิดในระยะเริ่มแรกของ NPM ซึ่งต้องการปรับเปลี่ยนให้การบริหารงานภาครัฐมีความทันสมัยหรือเลียนแบบการบริหารงานในเชิงธุรกิจมากขึ้น (Business-like approach) โดยเฉพาะการมุ่งเน้นถึงผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน

2. การลดขนาดและการกระจายอำนาจ (Downsizing Decentralization)

เป็นแนวความคิดซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ซึ่งต้องการเปิดให้กลไกตลาดเข้ามาทดแทนภาครัฐให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการจัดกลุ่มประเภทภารกิจงานหลักและภารกิจงานรอง (Core Function/ Non-core Function) เพื่อเปิดให้มีการทดสอบตลาด (Market Testing) หรือการคัดค้านเพื่อเปิดให้มีการแข่งขัน(Contestability) การ

แยกผู้ซื้อบริการและผู้ให้บริการออกจากกัน (Purchaser-provider Split) การใช้ระบบการทำสัญญาข้อตกลง(Contractualism) รวมถึงการจัดตั้งองค์การบริหารงานอิสระของฝ่ายบริหาร (Agencification)

3. การมุ่งสู่ความเป็นเลิศ (In Search of Excellence)

เป็นรูปแบบที่ขยายแนวความคิดไปสู่เรื่องของวัฒนธรรมองค์การ ค่านิยม และจรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนการบริหารความเปลี่ยนแปลง

4. การให้ความสำคัญต่อการบริการประชาชน (Public Service

Orientation)

เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นคุณภาพของการดำเนินงานหรือการให้ความสำคัญต่อความพึงพอใจของลูกค้าผู้รับบริการเป็นอันดับแรก

สำหรับนักวิชาการบางท่าน เช่น Gernod Gruening (2001 : 1-26) ได้ทบทวนองค์ความรู้และให้ความเห็นว่า NPM ไม่ได้มีขอบเขตเฉพาะในเรื่องของการจัดการนิยมและเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมเนื้อหาสาระในส่วนของประชาธิปไตยในแนวทางใหม่ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้มีการใช้คำว่า NPM ในความหมายที่กว้างขวางและครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองมากขึ้น

โดยสรุป NPM ถือได้ว่าเป็นกระแสแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิรูประบบบริหารงานภาครัฐร่วมสมัยที่มีความหลากหลายในตัวเอง มีลักษณะของการผสมผสานองค์ความรู้ในแบบสหสาขาวิชา(Intergisciplinary) โดยเฉพาะแนวความคิดเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกหรือเศรษฐศาสตร์แบบเหตุผลนิยม(Economic Rationalism) และการบริหารจัดการสมัยใหม่หรือการจัดการนิยม ต้องการให้อิสระและความคล่องตัวทางการบริหารเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาผลการดำเนินงาน มุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องของประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของการให้บริการและความคุ้มค่า

อย่างไรก็ตาม NPM มักจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อยู่เสมอว่าขาดเอกลักษณ์และไม่มีกรอบแนวความคิดที่ชัดเจนของตนเอง หรือเป็นเพียงแค่การนำเอาเหล่าเก่าหลายชนิดมาผสมกันในขวดใหม่ (Repackaging) เท่านั้นเอง นอกจากนี้ ยังได้รับการโต้แย้งเกี่ยวกับข้อสมมติพื้นฐานของ NPM ในเรื่องเกี่ยวกับความมีเหตุผลของปัจเจกบุคคล(Rational Choice) และปัญหาลักษณะของความแตกต่างระหว่าง การบริหารงานในภาครัฐและการบริหารงานในภาคธุรกิจเอกชน รวมถึงการละเลยไม่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าบางประการเท่าที่ควร เช่น ความเที่ยงธรรม(Equity)

ความถูกต้อง(Fairness) และการไม่เลือกปฏิบัติหรือไม่เข้าข้างใคร(Impartiality) เป็นต้น (Mathiasen, 1999 : 90-111)

แม้ว่า NPM จะได้รับการโต้แย้งทางวิชาการหลายประการดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ในทางปฏิบัตินั้น NPM ได้รับการยอมรับว่าเป็นกระแสหลักของการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐร่วมสมัย ซึ่งได้ก่อให้เกิดการปรับกระบวนทัศน์(Paradigm Shift) และการเปลี่ยนแปลงวิถีการปฏิบัติงาน (Practices) ที่แตกต่างไปจากตัวแบบการบริหารราชการแผ่นดินในลักษณะประเพณีนิยมอย่างมากพอสมควร หรืออย่างน้อยที่สุด NPM ได้ช่วยทำให้เราไม่จำเป็นต้องยึดกับตัวแบบเดิมและต้องค้นหาตัวแบบใหม่ที่สมบูรณ์มากขึ้นต่อไป

1.5 ธรรมภิบาล (Good Governance)

วิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยมีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสความสนใจในการปฏิรูปต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูประบบราชการ การปรับบทบาทภาครัฐ และที่สำคัญเกิดกระแสนตื่นตัวในการสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) และการรณรงค์ต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย อันเป็นผลมาจากการจัดการที่ผิดพลาด การขาดกรอบด้านศีลธรรม(Moral Framework) และจรรยาบรรณวิชาชีพ ขณะเดียวกันโลกาภิวัตน์ได้สร้างกระแสตื่นตัวในระดับสากล แนวคิดเรื่องเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ส่งผลให้มีการเปิดเสรีและการขยายตัวของธุรกิจข้ามชาติ และทำให้รัฐบาลต้องปรับโครงสร้าง บทบาทภารกิจ ปรับแก้กฎเกณฑ์เพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยมาทำหน้าที่จัดการด้านสาธารณะ ปรับบทบาทของรัฐจากการปกครองประชาชนมาเป็นการประสานประโยชน์ให้เกิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้เกิดการพัฒนาการเมืองและการวางรากฐานธรรมาภิบาลที่ปรากฏอยู่ในกรอบกติกาใหม่ๆ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปีพุทธศักราช 2540

ธรรมาภิบาลมีที่มา 3 ประการได้แก่ ประการแรก เจตนารมณ์ของนักคิดที่ปรารถนาเห็นมนุษย์มีระบบการปกครองที่ดีและเป็นธรรม จึงพยายามคิดรูปแบบการปกครองรูปแบบใหม่ขึ้น ประการที่สอง การเสนอของธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนระหว่างประเทศ (IMF) ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญต่อธรรมาภิบาลเพราะจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าไปจัดการหนี้สินในประเทศกำลังพัฒนา พบว่าความสามารถในการใช้หนี้สินขึ้นอยู่กับจริยธรรม ความโปร่งใสของผู้นำและเพื่อสร้างหลักประกันในการลดหนี้สูญและลดผลกระทบต่อประชาชน ดังนั้นมาตรการที่จะใช้ควบคุมลูกหนี้ได้จึงต้องสนับสนุนให้รัฐบาลประเทศลูกหนี้มีธรรมาภิบาล

ประการที่สาม ปัญญาชน นักคิด นักการเมือง หรือเทคโนโลยีที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตกนำเอาความรู้เรื่องธรรมาภิบาลไปใช้เผยแพร่ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับสภาพสังคมไทย

โดยมีเจตนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปสู่การปกครองที่ดี เช่น แนวคิด “ธรรมรัฐ” เสนอโดย ธีรยุทธ บุญมี โดยเน้นฝึกพลังประชาสังคม และความหลากหลายในการสร้างธรรมรัฐในระดับสาขาอาชีพ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน หรือ “ธรรมราษฎร์” เสนอโดย อมรา พงศาพิชญ์ ที่เสนอทัศนะว่า Good Governance ควรพัฒนาไปถึง “มนุษยธรรม” มีหลักปกครองที่มีเป้าหมายเพื่อความเป็นธรรม ของราษฎร (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2552 : 43-45)

นิยามความหมายที่สะท้อนถึงสาระสำคัญของของธรรมาภิบาล (Good Governance) ในบริบทสังคม การเมืองและการบริหารของไทยอาจสรุปประเด็นหลักได้ดังนี้

การบริหารบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม เคารพสิทธิของพลเมืองอย่างเสมอ กัน มีระบบตัวแทนของประชาชนที่สะท้อนความคิดเห็นของผู้คนได้อย่างเที่ยงตรง มีรัฐบาลที่ใช้ อำนาจอย่างที่ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ในจดหมายเปิดผนึกจากที่ ประชุมคณาจารย์รัฐศาสตร์ 8 สิงหาคม 2540)

ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคสังคมที่มีความถูกต้องเป็นธรรม โดยรัฐและธุรกิจมี ความโปร่งใส มีความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ และภาคสังคมเข้มแข็ง ประเทศมีกำลังขับเคลื่อนที่ถูกต้องเป็นธรรม โดยการถักทอทางสังคมสร้างพลังทางสังคมเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา ของประเทศชาติ(ประเวศ วะสี, 2541 : 4)

ผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรม ซึ่งบุคคลทั้งในสถาบันภาครัฐและเอกชนมี ผลประโยชน์ร่วมกันเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีความ แน่ใจว่ารัฐบาลจะสามารถสร้างผลงานตามที่สัญญาไว้กับประชาชน (อานันท์ ปันยารชุน ใน ปาฐกถา “ธรรมรัฐกับอนาคตประเทศไทย” 25 มีนาคม 2541)

กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชน โดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารงานราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการ มีส่วนร่วม คุณธรรม ความโปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและ เป็นธรรมมากขึ้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2541 : 17)

องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล ที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ นำไปปฏิบัติ
ประกอบด้วย (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2552 : 46-47)

1. หลักนิติธรรม(Rule of Law) หมายถึง การตรากฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัว บุคคล

2. หลักคุณธรรม(Integrity) โดยการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยตรงคงให้ เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้

ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์และจริงใจ ชยัน อดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพซื่อสัตย์สุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) ได้แก่ ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงการทำงานของคนในองค์กรทุกองค์การให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องได้ชัดเจน

4. หลักการมีส่วนร่วม (Public Participation) ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ อาทิ การแจ้งความคิดเห็น การได้สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ และการแสดงมติ เป็นต้น

5. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในการรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6. หลักความคุ้มค่า (Value of Money) ได้แก่ การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก

1.6 ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสถาบันอุดมศึกษาของไทย

สถาบันอุดมศึกษาของไทย พยายามให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล โดยได้กำหนดเป็นตัวบ่งชี้และถือเป็นเกณฑ์การประเมินคุณภาพทางการศึกษา เป็นองค์ประกอบที่ 7 ในเรื่อง การบริหารและการจัดการ โดยระบุว่า สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการ โดยมีสภามหาวิทยาลัยทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการทำงานของสถาบันการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่สถาบันอุดมศึกษาจะทำหน้าที่บริหารจัดการให้มีคุณภาพได้แก่ ทรัพยากรบุคคล ระบบฐานข้อมูล การบริหารความเสี่ยง การบริหารการเปลี่ยนแปลง การบริหารทรัพยากรทั้งหมด ฯลฯ เพื่อสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance)

ตัวบ่งชี้ จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย (สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา, 2551 : 72)

1. สภาสถาบันใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการและสามารถผลักดันสถาบันให้แข่งขันได้ในระดับสากล

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารทุกระดับของสถาบัน
3. มีการพัฒนาสถาบันสู่องค์กรเรียนรู้
4. มีระบบและกลไกในการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อพัฒนา และธำรงรักษาให้บุคลากรมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
5. ศักยภาพของระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหาร การเรียนการสอน และการวิจัย
6. ระดับความสำเร็จในการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา
7. ร้อยละของอาจารย์ประจำที่ได้รับรางวัลผลงานทางวิชาการหรือวิชาชีพในระดับชาติหรือนานาชาติ
8. มีการนำระบบบริหารความเสี่ยงมาใช้ในกระบวนการบริหารการศึกษา
9. ระดับความสำเร็จของการถ่ายทอดตัวบ่งชี้และเป้าหมายของระดับองค์กรร่วมสู่ระดับบุคคล

2. แนวคิดขององค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง

วัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารในทุก ๆ องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน คือ ความมุ่งหวังที่จะพัฒนาองค์กรของตนให้เป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง (High Performance Organization : HPO) หรือองค์กรที่เป็นเลิศ (Excellence Organization) กันทั้งสิ้น เนื่องจากองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงนั้นย่อมจะเป็นรากฐานและแนวทางที่สำคัญที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนในระยะยาว ปัจจุบัน หน่วยงานเอกชนหลายแห่งได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้ประกาศออกมาอย่างชัดเจนว่าต้องการก้าวสู่ความเป็นเลิศ (Moving Forward to High Performance Organization)

โดยทาง ปตท. ได้นิยามคำว่า องค์กรแห่งความเป็นเลิศนั้น หมายถึง “องค์กรที่ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง มีผลงานโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน สร้างผลตอบแทนทางธุรกิจและผลตอบแทนต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างยั่งยืน และมีความสามารถเด่นชัดในการสร้างมาตรฐานการทำงานที่เป็นเลิศเพื่อสร้างและธำรงไว้ความสามารถทางการแข่งขันที่เหนือกว่า” (พลู เดชะรินทร์และคณะ, 2549 : 3)

สำหรับหน่วยราชการนั้น การที่จะเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงย่อมไม่สามารถที่จะวัดได้ด้วยผลตอบแทนทางธุรกิจเช่นเดียวกับองค์กรธุรกิจ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการที่จะให้คำจำกัดความหรือนิยามของหน่วยราชการที่เป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง

Gartner Group บริษัทที่ปรึกษาชื่อดังทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ระบุว่า องค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง(High Performance Organization) นั้นควรจะประกอบด้วย คุณลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย (พลู เดชะรินทร์และคณะ, 2549 : 4)

1. การตั้งเป้าหมายที่ท้าทายและแสวงหาแนวทางในการบรรลุเป้าหมายนั้น (Setting Ambitious Targets Achieving Them)
2. การมีค่านิยมร่วมกันของบุคลากรทั่วทั้งองค์กร (Shared Values)
3. การมุ่งเน้นที่ยุทธศาสตร์ และการทำให้ทั่วทั้งองค์กรดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน (Strategic Focus and Alignment)
4. การแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่สิ่งที่สามารถเข้าใจและปฏิบัติได้ (Translating Strategy into Operational Terms)
5. เป็นองค์กรที่มีความยืดหยุ่น (Business Agility)

Jane C. Linder และ Jeffrey D. Brooks จากบริษัทที่ปรึกษาทางการจัดการ Accenture ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่หน่วยงานราชการจะเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง (High Performance Organization) ได้นั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะหรือแนวทางสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (พลู เดชะรินทร์และคณะ, 2549 : 4-5)

1. การมุ่งเน้นที่ผู้รับบริการ (Client-centered)
2. การมุ่งเน้นที่ผลผลิตและผลลัพธ์ (Outcome-oriented)
3. สามารถชี้แจงและรับผิดชอบ (Accountable)
4. มีความคิดสร้างสรรค์และมีความยืดหยุ่น (Innovative and Flexible)
5. มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น (Open and Collaborative)
6. มีความมุ่งมั่น (Passionate)

โดยทาง Linder และ Brooks ได้ให้รายละเอียดลงไปอีกว่าจากคุณลักษณะที่สำคัญทั้ง 6 ประการ หน่วยงานราชการจะต้องมีความสามารถ(Capabilities) ที่สำคัญอีก 9 ประการได้แก่

1. การวางยุทธศาสตร์และนโยบาย (Strategy and Policy Making)
2. การออกแบบของค์การและกระบวนการทำงาน (Organization and Process design)
3. การบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management)
4. การมีพันธมิตรและเครือข่าย (Partnering)
5. การดำเนินงานที่ดี (Operations)

6. การตลาดและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้า (Marketing and CRM)
7. การจัดหาและการขนส่ง (Procurement and Logistics)
8. การบริหารทุนมนุษย์ (Human Capital Management)
9. การบริหารข้อมูลสารสนเทศ (Information Management)

นอกเหนือจาก Linder และ Brooks แล้ว ยังมีที่ปรึกษาจาก Accenture อีกสองคนที่พยายามหาคุณลักษณะขององค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง โดย Vivienne Jupp และ Mark P. Younger ได้ระบุไว้ว่าองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงควรประกอบด้วยคุณลักษณะทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ (พลู เดชะรินทร์และคณะ, 2549 : 5)

1. มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์และการนำเสนอคุณค่าอย่างต่อเนื่อง (Relentlessly Outcome and Value Focused)
2. มีประสิทธิภาพสูง (Highly Efficient)
3. ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม และพร้อมจะเปลี่ยนแปลงความคิดไปสู่การปฏิบัติ (Aware of Changes in their Environments, and Able to Translate Insight into Action)
4. มุ่งเน้นในสิ่งที่ตนเองมีความสามารถหรือโดดเด่น ในขณะที่เดียวกันก็ดำเนินการจัดหาผู้อื่นให้มาทำในกิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมหลัก (Highly Focused on their Core Capabilities, and Adopt Outsourcing Strategies to Improve Efficiencies in Noncore Activities)
5. เป็นองค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูง (Highly Agile)
6. ให้ความสำคัญต่อการเติบโตและพัฒนาของบุคลากร (Committed to the Growth and Development of their Employees)
7. มีผู้นำที่มีความมุ่งมั่นและกล้า (Headed by Courageous Leaders)

ในอเมริกาและในอีกหลายๆ ประเทศทั่วโลก ได้มีการกำหนดเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานสำหรับการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ โดยในอเมริกานั้นมีการมอบรางวัลให้กับองค์กรที่สามารถดำเนินงานได้ตามเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานเหล่านั้น (Malcolm Baldrige National Quality Award) ส่วนในประเทศไทยทางสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติก็ได้มีการนำเกณฑ์ MBNQA มาปรับเป็นเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award: TQA) เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับและพัฒนาองค์กรธุรกิจของไทยสู่ความเป็นองค์กรชั้นนำเลิศ ต่อมาทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.) ได้ร่วมกับสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ

จัดทำเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award) เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยราชการใช้ในการประเมินผลตนเองอันจะนำไปสู่การยกระดับการปฏิบัติงานของภาครัฐ โดยถ้าองค์กรใดที่สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์เหล่านี้ได้ในระดับที่ดี ย่อมจะเป็นเหมือนกับเครื่องรับรองถึงความเป็นเลิศขององค์กรได้ในระดับหนึ่ง

เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีทั้งสิ้น 7 หมวด ประกอบด้วย

หมวด 1 การนำองค์กร

หมวด 2 การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์

หมวด 3 การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

หมวด 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้

หมวด 5 การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล

หมวด 6 การจัดการกระบวนการ

หมวด 7 ผลลัพธ์การดำเนินการ

แนวคิดต่าง ๆ ข้างต้นเป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายถึงคุณลักษณะหรือแนวทางในอันที่จะทำให้หน่วยงานภาครัฐเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงหรือองค์กรแห่งความเป็นเลิศ อย่างไรก็ตาม แนวคิดต่าง ๆ ข้างต้นเป็นแนวคิดที่มาจากต่างประเทศ ซึ่งไม่ได้มีการรับรองว่าสามารถนำมาปรับใช้ได้กับระบบราชการของไทย ในช่วงทศวรรษ 2540 ได้มีพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และแผนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ออกมา ที่ได้มีการนำหลักการและแนวคิดหลาย ๆ ประการข้างต้นมาปรับให้เหมาะกับระบบราชการของไทย ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545 มาตรา 3/1 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2546-2550) และแผนการบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ.2548-2551)

จากแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีแนวคิดหรือหลักการในการนำพาองค์กรสู่ความเป็นเลิศหรือเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงอยู่หลายประการ และถ้าพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่าแนวคิดเหล่านี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเมื่อได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางร่วมกับพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา รวมทั้งยุทธศาสตร์ต่าง ๆ แล้ว ทำให้สามารถถกนกันแนวคิดและคุณลักษณะหลัก ๆ ของการที่หน่วยงานราชการ จะมีความเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูง ซึ่งพบว่าหลักการและแนวทางต่าง ๆ หนีไม่พ้นแนวคิดการบริหารยุทธศาสตร์ (Strategic Management) ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารยุทธศาสตร์ถือเป็นหลักการในการบริหารที่จะช่วยทำให้องค์กรมีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน มีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อไปสู่ทิศทางที่ต้องการ รวมทั้งมีการติดตามประเมินผลที่ชัดเจน ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่าการที่จะทำให้หน่วยราชการเป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงนั้น ความสามารถในการบริหารยุทธศาสตร์ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการ

ขับเคลื่อน เพียงแต่ประเด็นสำคัญที่พึงระลึกไว้เสมอ คือ ความสามารถในการบริหารยุทธศาสตร์นั้น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ความสามารถในการวางแผนยุทธศาสตร์เท่านั้น แต่จะต้องครอบคลุมไปถึงทั้งความสามารถในการนำยุทธศาสตร์นั้นไปปฏิบัติและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ด้วย (พสุ เดชะรินทร์และคณะ, 2549 : 3-9)

3. แนวคิดของการจัดการอุดมศึกษา

3.1 ความหมายของการอุดมศึกษา

นักวิชาการให้คำนิยามของการอุดมศึกษาไว้อย่างหลากหลาย ตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่

ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2524) ให้นิยามว่า การอุดมศึกษา คือ การศึกษาระดับสูงที่มุ่งผลิตคนให้มีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ เป็นการจัดโอกาสและสภาพแวดล้อมเพื่อให้ผู้รับได้พัฒนาไปตามแนวทางของตนเอง มิใช่การผลิตแบบโรงงานอุตสาหกรรม จึงไม่ควรกำหนดรูปแบบที่ตายตัว เพราะผู้เรียนย่อมมีความแตกต่างกัน และควรเปิดโอกาสให้แก่คนในวัยหลังมัธยมศึกษาให้กว้างที่สุด เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพต่อไป นอกจากนี้ในสถาบันอุดมศึกษาจะต้องเป็นแหล่งวิทยาการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการ รวมทั้งการสืบทอดความรู้เก่าเป็นอุปกรณ์เพื่อพัฒนาสังคมและตัวบุคคล โดยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชีวิตสังคมสิ่งแวดล้อมและการศึกษา นั่นก็คือ การเรียนการสอน การวิจัยและการบริการชุมชน

ส่วน วิชัย ดันศิริ (2547 : 90) ให้นิยามว่า อุดมศึกษา คือ การศึกษาระดับสูงซึ่งโดยทั่วไปจะหมายถึงระดับมหาวิทยาลัยที่ให้บริการโดยตรี โทและเอก ในปัจจุบันมักจะรวมถึงการศึกษาในระดับหลังมัธยมศึกษาทุกๆ ระดับ เช่น ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ระดับอนุปริญญาทั้งหลาย แนวนี้ค่อนข้างจะคล้ายกับของสหรัฐอเมริกาที่รวมทั้งวิทยาลัยชุมชน (สอน 2 ปีหลังมัธยมศึกษา) และมหาวิทยาลัยสอนตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป วิชัย ดันศิริ สรุปว่า ในยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษได้เคยมีการแบ่งชั้นกันระหว่าง "Higher Education" ที่มักจะหมายถึงมหาวิทยาลัย กับ "Tertiary Education" คือการศึกษาหลังมัธยมศึกษาที่หมายถึงวิทยาลัยโพลีเทคนิคทั้งหลายที่สอน 2 ปีด้านวิชาชีพทั่วไป ทั้งสองสายนี้ไม่เชื่อมโยงกันและเป็นคนละระบบ จึงเรียกระบบที่แบ่งแยกเช่นนี้ว่าระบบ "Binary System" (ทวิระบบ) ปัจจุบันได้รวมทั้งสองสายเข้าเป็นระบบเดียวกันแล้ว

จรัส สุวรรณเวลา และคณะ (2540 : 27-28) กล่าวว่าสถาบันใดจะเป็นสถาบันอุดมศึกษาได้ต้องมีองค์ประกอบดังนี้ คือ 1) การจัดการเรียนการสอนในระดับที่ให้ปริญญา สถาบันใดที่ไม่มีการเรียนการสอน เช่น ทำการวิจัยเท่านั้น ไม่นับเป็นสถาบันอุดมศึกษา สถาบันใดให้การฝึกอบรมแต่ระยะสั้นกว่ากำหนด สำหรับรับปริญญา เช่น รับผู้ที่จบชั้นมัธยมบริบูรณ์เข้าเรียนเพียง 2 หรือ 3 ปี ไม่ถึง 4 ปี สำหรับระดับปริญญาตรีก็ไม่นับเป็นสถาบัน อุดมศึกษา สถาบันใดรับผู้จบชั้นต่ำกว่ามัธยมบริบูรณ์ซึ่งไม่สามารถจัดการศึกษาตามเกณฑ์ให้รับปริญญาได้ก็ไม่นับ 2) การวิจัย เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องมีจึงจะรับเข้าเป็นสมาชิกของ International Association of University ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การสอนในระดับปริญญา นั้นต้องมีความลึกซึ้ง โดยเฉพาะในแง่ของการสืบสอบ อย่างน้อยต้องมีการวิจัยเอกสาร มิฉะนั้นจะเป็นการลอกความรู้ที่มีอยู่ในตำราต่าง ๆ ซึ่งระดับนี้ไม่นับว่าดีพอที่จะนับเป็นสถาบัน อุดมศึกษา 3) คุณภาพการศึกษา การจัดการเรียนการสอนแล้วให้ปริญญา หากเป็นการกระทำที่ขาดคุณภาพ ก็ไม่นับเป็นสถาบันอุดมศึกษา ส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษาของชาติกล่าวว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาหลังการศึกษาระดับพื้นฐาน ที่จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย ส่วนสำนักงานงารรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549 : 4) ได้ให้คำจำกัดความของสถาบันอุดมศึกษาไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นทั้งของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาระดับ อุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาและ/หรือระดับปริญญา สุพรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2550 : 2) สรุปได้ว่า การอุดมศึกษาก็คือ การศึกษาระดับสูงหลังระดับมัธยมศึกษาที่มุ่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ มีการคิดเชิงวิพากษ์ มีจริยธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ รู้เท่าทันพร้อมรับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมถึงสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปสร้างสรรค์พัฒนาต่อยอดจนกระทั่งกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ เพื่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวม

จากทฤษฎีต่าง ๆ ของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าการอุดมศึกษาหมายถึง การจัดการศึกษาหลังจากการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสามารถนำความรู้มาพัฒนาต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และนำความรู้ดังกล่าวนี้มาสร้างสรรค์พัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการอุดมศึกษา

ปัจจุบันนี้แนวคิดในการจัดการอุดมศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปมากเนื่องจากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการอุดมศึกษา โดยจุดเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาของโลกที่จริงจังเริ่มจากการประชุมระดับโลก เรื่อง "การอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 : วิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ" ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 5-9 ตุลาคม 2542 ณ สำนักงานใหญ่ของยูเนสโก กรุงปารีส มีข้อเสนอของคณะกรรมการหลัก 4 ชุด คือ ชุดที่ว่าด้วยความสอดคล้อง ชุดที่ว่าด้วยคุณภาพ ชุดที่ว่าด้วยการจัดการและการเงินและชุดที่ว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2546 : 1) และในการประชุมครั้งนี้ยังรับรองกรอบลำดับความสำคัญในการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอุดมศึกษา 3 ประเด็นใหญ่คือ ภารกิจและหน้าที่ใหม่ของการอุดมศึกษาการสร้างวิสัยทัศน์อุดมศึกษาใหม่ และจากวิสัยทัศน์ สู่การปฏิบัติ ผลจากการประชุมดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารจัดการอุดมศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก 9 เรื่องใหญ่คือ 1) ภารกิจใหม่ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต สถาบันอุดมศึกษาไม่ใช่เพียงแต่การศึกษาเพียงวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งแต่อุดมศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้สูงขึ้นและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเพิ่มเติม ที่มีระบบยืดหยุ่นทั้งเข้าและออก รวมทั้งการมีโอกาสดูแลและพัฒนาให้เต็มที่ควบคู่ไปกับการเลื่อนฐานะทางสังคมของอุดมศึกษาด้วย ภารกิจใหม่นี้ทำให้อุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมายปรับเปลี่ยนกิจกรรมวิชาการและปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการไปพร้อมกัน 2) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาโดยรวม และเปิดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งแนวทางนี้ทำให้เป้าหมายและระบบงานวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงไป การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาให้มากที่สุด และสถาบัน อุดมศึกษาต้องทำงานร่วมกับผู้ปกครองนักศึกษา โรงเรียน นักเรียน ชุมชนในการพัฒนาการศึกษาในทุกระดับ 3) จุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาจะต้องส่งเสริมงานวิจัยและใช้ความรู้จากงานวิจัยช่วยพัฒนาสังคม ทั้งทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการส่งเสริมการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควบคู่ไปกับด้านสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์และสร้างสรรค์ทางศิลปะ 4) การส่งเสริมเสรีภาพทางวิชาการและความรับผิดชอบ 5) การเน้นที่ตัวผู้เรียนในการสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ ในสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็วต้องยึดผู้เรียนเป็นหลัก(Student-oriented) เน้นความหลากหลายของผู้เรียน สาระ วิธีการ การปฏิบัติ การให้ความร่วมมือของชุมชนและสังคม มองเห็นทางแก้และรับผิดชอบต่อสังคม 6) ความสัมพันธ์กับโลกของงาน ความสอดคล้องกับชุมชนและสนองต่อความต้องการของสังคม 7) คุณภาพของการประเมินและการวางแผนระยะยาว 8) ให้ความสำคัญกับคนและเทคโนโลยีและ 9) สร้างความแข็งแกร่งการบริหารจัดการและการเงิน และจากการสัมมนาประมวลผลงานวิชาการการประชุมวิชาการประจำปี ครั้งที่ 4 เรื่อง

“บทบาทของมหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 21-22 มกราคม 2542 ณ อาคารอุไรรัตน์ และอาคารคุณหญิงพัฒนา มหาวิทยาลัยรังสิต นายประจวบ ไชยสาส์น เห็นว่า แนวคิดของมหาวิทยาลัยในอนาคตนั้นภารกิจบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยคือ 1) Good Governance 2) เรื่องโอกาสทางการศึกษา 3) บทบาทของ เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียน การสอน (มหาวิทยาลัยรังสิต, 2542 : 5)

จากประเด็นการสัมมนาดังกล่าวทำให้ประเทศต่างๆจึงมีการปฏิรูปการอุดมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจโลก เข้าสู่สังคม ฐานความรู้ (Knowledge Based Society) ที่ เป็นความรู้ความสามารถกำลังคนและภูมิปัญญา ของประเทศ นับเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพการแข่งขันของประเทศ จึงมีประเภท ต่างๆ เกิดขึ้นมากมายตามบริบทของแต่ละประเทศ James J. Duterstatt (อ้างถึงใน สุพรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2550 : 68-71) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยใน อนาคต (Possible Futures) ในงานเขียนเรื่อง “A University for the 21 Century” ว่า น่าจะมี 10 ลักษณะ คือ 1) เป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก (World University) เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความเป็น นานาชาติและความเป็นสากล 2) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งความหลากหลาย (Diverse University) มหาวิทยาลัยที่สนองต่อความต้องการของสังคมที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นทั้งเชื้อชาติ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่ตั้งภูมิประเทศชนกลุ่มน้อยเพื่อให้บุคคลต่างๆสามารถทำงานร่วมกันและ อยู่ในสังคมได้ 3) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งความสร้างสรรค์ (Creative University) มหาวิทยาลัยควร เพิ่มมูลค่าของกิจกรรมต่างๆ สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ให้กับสังคม 4) เป็นมหาวิทยาลัยที่ไร้ขอบเขต สาขาวิชา (Division less University) มหาวิทยาลัยในอนาคตควรลดการมุ่งเน้นความเป็น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาของตน ควรบูรณาการความรู้ระหว่างสาขาวิชา (Integration Among the Disciplines) 5) เป็นมหาวิทยาลัยโยแก้วหรือมหาวิทยาลัยเสมือน (Cyberspace or Virtual University) มหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 จะมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับนักศึกษา คณะและสังคมมี ลักษณะเป็นเครือข่ายข้อมูล การจัดการเรียนการสอน การวิจัยและบริการสาธารณะกระจายไป อย่างกว้างขวางในทุกหนแห่ง 6) เป็นมหาวิทยาลัยสำหรับผู้ใหญ่ (Adult University) ในปัจจุบัน สังคมมีความต้องการทางการศึกษาในลักษณะแตกต่างกัน ความรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แรงผลักดันดังกล่าวทำให้ผู้ใหญ่มีความต้องการการศึกษาและฝึกอบรมเพิ่มมากขึ้น 7) เป็น มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาหรือมหาวิทยาลัยวิจัย (College University or Research University) มหาวิทยาลัยจะต้องพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาทั้งด้านความคิด อารมณ์และเข้าถึงสภาพความเป็นจริงและสาขาวิชาการในสาขาวิชาเฉพาะ เช่น ชีววิทยา ประวัติศาสตร์หรือจิตวิทยา เป็นต้น การศึกษาต้องช่วยให้นักศึกษาสามารถตัดสินใจและมี คุณธรรมในโลกที่มีความซับซ้อนในปัจจุบัน 8) เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาตลอดชีวิต

(Lifelong University) การศึกษาเป็นกลไกสำคัญสำหรับชีวิตในปัจจุบัน การศึกษาจึงต้องจัดเพื่อ การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาจะกลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต 9) เป็นมหาวิทยาลัย ที่จัดการศึกษาสำหรับชุมชนในทุกหนแห่ง (Ubiquitous University) มหาวิทยาลัยต้องพัฒนา กระบวนทัศน์เพื่อเปิดโอกาสการเรียนรู้สำหรับชุมชนในทุกหนแห่งสามารถเรียนได้ มีคุณภาพและ ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาที่ชุมชนสามารถกระทำได้ 10) เป็นมหาวิทยาลัยเสมือนหนึ่ง ห้องปฏิบัติการ (Laboratory University) มหาวิทยาลัยทำหน้าที่วิจัยในลักษณะการวิจัย ระดับพื้นฐานและสหวิทยาการผ่านกระบวนการเรียนการสอนและการวิจัย

นอกจากนั้นแล้วการศึกษาของสุธรรม อารีกุล (2543 : 7) ก็พบว่า ประเทศอังกฤษมี สถาบันอุดมศึกษาเป็นหลัก ได้แก่วิทยาลัยโพลีเทคนิค วิทยาลัยการอุดมศึกษา และมหาวิทยาลัย เปิด ส่วนในฝรั่งเศสเน้นในเรื่องโรงเรียนโพลีเทคนิค สถาบันโพลีเทคนิคมหาวิทยาลัย และ สถาบันการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ส่วนออสเตรเลียได้ยุบรวมมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นเครือข่าย มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยแห่งชาติเพื่อให้เป็นเอกภาพและสามารถศึกษาต่อเนื่องกันได้ สำหรับญี่ปุ่น แบ่งเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยปฏิบัติ วิทยาลัยปฏิบัติ และมหาวิทยาลัย การศึกษาตลอดชีวิต สำหรับเกาหลีได้แบ่งประเภทของการอุดมศึกษามากกว่าประเทศอื่น ๆ ได้แก่ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และวิทยาลัยการศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษา สถาบัน โพลีเทคนิค มหาวิทยาลัยเสริมพิเศษ

จากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดในการจัดการ อุดมศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป การบริหารจัดการอุดมศึกษา นอกจากความหลากหลายแนวคิดแล้ว มหาวิทยาลัยอาจแตกต่างกันในด้านปรัชญาการศึกษา เป้าหมายการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย ประชากร

3.3 รูปแบบของการอุดมศึกษา

3.3.1 รูปแบบของการอุดมศึกษาในต่างประเทศ

สุธรรม อารีกุล (2543 : 5) ได้ศึกษารูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ สรุปได้ดังนี้

สถาบันอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักรได้แบ่งแยกเป็นประเภทต่างๆตามที่สภา การจัดสรรเงินเพื่อการอุดมศึกษาได้แก่ มหาวิทยาลัย มี 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มมหาวิทยาลัย รากฐาน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นก่อน มีอยู่ 6 มหาวิทยาลัย 2) มหาวิทยาลัยรุ่นพระนาง

วิศวะหรือมหาวิทยาลัยรัฐอื่นใด เพราะสร้างขึ้นในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คล้ายกันโดยใช้
 อัฐแดง มี 10 มหาวิทยาลัย 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยรุ่นศตวรรษที่ 20 หรือรุ่นลอนดอน(London
 Based College) ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เดิมเป็นมหาวิทยาลัยสมทบของ
 มหาวิทยาลัยลอนดอน มีอยู่รวมทั้งสิ้น 5 มหาวิทยาลัย 4) มหาวิทยาลัยใหม่ ประกอบด้วย
 มหาวิทยาลัย 2 รุ่น คือ รุ่นแรกมหาวิทยาลัยรุ่นพื้นที่เขียว (Green Field University) เป็น
 มหาวิทยาลัยสร้างใหม่ทั้งหมด รุ่นที่สองเป็นมหาวิทยาลัยที่ยกฐานะจากมหาวิทยาลัยเทคนิคชั้นสูง
 (Advance Technology College) ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย 5) วิทยาลัยโพลีเทคนิค ผลิตบุคลากร
 ระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่เพื่อไปปฏิบัติงานสายอาชีพ วิทยาลัยการอุดมศึกษา ให้การศึกษา
 อุดมศึกษาทั่วไป ซึ่งมหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้รับการพัฒนาควบคู่กันไปกับวิทยาลัยโพลีเทคนิค
 มหาวิทยาลัยเปิด ราชวิทยาลัยศิลปศาสตร์และสถาบันเทคโนโลยี Cranfield (Cranfield Institute
 of Technology)

ส่วนญี่ปุ่นนั้นได้แบ่งประเภทของอุดมศึกษา 3 ประเภทคือ 1) มหาวิทยาลัยวิจัย
 (Research University) ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยต่างๆซึ่งมีการวิจัยและเน้นการวิจัยเป็นหลัก
 อาจจะสอนระบบ สาขาหรือหลายสาขาวิชา หรือสาขาเดียว 2) มหาวิทยาลัยปฏิบัติการ
 (Practical Universities) เป็นอุดมศึกษาที่เน้นการปฏิบัติเป็นหลัก ประกอบด้วยวิทยาลัย
 เทคโนโลยี(College of Technology)มหาวิทยาลัยแบบจูเนียร์คอลเลจ(Junior College) 3)
 มหาวิทยาลัยการศึกษาตลอดชีวิต(Lifelong Education Universities)เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เน้น
 การศึกษาตลอดชีพ ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยทางอากาศ(University of the Air)มหาวิทยาลัย
 วิชาชีพพิเศษ(Special Training Colleges)

นอกจากนั้นอุดมศึกษาของเกาหลีได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท 1) มหาวิทยาลัยและ
 มหาวิทยาลัยวิจัย เปิดสอนในระดับปริญญาตรี โท และเอก 2) วิทยาลัยครูและวิทยาลัยการศึกษา
 วิทยาลัยครูผลิตครูปริญญาบัตรเพื่อไปสอนนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้เข้าเรียนได้รับการ
 ยกเว้นค่าลงทะเบียนและค่าสอน โดยมีเงื่อนไขว่าเมื่อจบการศึกษาแล้วต้องไปทำหน้าที่ครูใน
 โรงเรียนประถมศึกษาอย่างน้อย 4 ปี ส่วนวิทยาลัยวิชาการศึกษาเน้นผลิตครูระดับปริญญาบัตร
 เช่นกันโดยใช้หลักสูตร 4 ปี แต่ผลิตไปสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัย
 แห่งชาติทางการศึกษา ผลิตครูชั้นนำที่ทำหน้าที่การสอนและวิจัยทางการศึกษา สอนใน
 ระดับประถมและมัธยมศึกษาได้ และเพื่อผลิตบุคลากรชั้นนำในด้านการสอนและวิจัยทางด้าน
 การศึกษา 3) วิทยาลัยอาชีวศึกษาสอนโดยใช้หลักสูตร 2-3 ปีหลังจบมัธยมปลาย สาขาที่นิยมเข้า
 ศึกษาเป็นสาขาวิศวกรรมเทคโนโลยีและพยาบาล 4) โพลีเทคนิค หรือมหาวิทยาลัยเปิดทาง
 อุตสาหกรรม เป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งศึกษาแก่ผู้กำลังทำงานและประสงค์จะเรียนในระดับอุดมศึกษา
 แต่ไม่สามารถเข้าเรียนในเวลาปกติได้ 5) วิทยาลัยเสริมพิเศษ (Miscellaneous Colleges) สอน
 หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี และเปิดสอนทำการสอนในสาขาที่มหาวิทยาลัยทั่วไปไม่เปิดสอน

ส่วนสถาบันอุดมศึกษาในประเทศออสเตรเลียก่อนมีการปฏิรูปการศึกษามีการแบ่งสถาบันอุดมศึกษาออกเป็นประเภทต่างๆ คือ 1) วิทยาลัย หน้าที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเน้นหนักไปทางด้านอาชีพหรืออาชีวศึกษา วิทยาลัยเหล่านี้รวมไปถึงสถาบันเทคโนโลยี วิทยาลัยเทคนิคและการศึกษาต่อเนื่อง ตลอดจนมหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาวิชาชีพเฉพาะด้าน 2) มหาวิทยาลัย ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาในแขนงวิชาต่างๆตั้งแต่ปริญญาตรีไปจนถึงปริญญาเอก 3) มหาวิทยาลัยวิจัย ทำหน้าที่วิจัยอย่างเต็มตัวโดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยอื่นๆ แต่เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาก็ได้มีการยุบรวมวิทยาลัยต่างๆเข้าเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยหลักทำให้เหลือมหาวิทยาลัยเพียงประเภทเดียว คือประเภทมหาวิทยาลัยรวม

ข้อมูลในตารางที่ 1 การเปรียบเทียบรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ โดยเลือกเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับสหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากเหตุที่สำคัญดังนี้

1. เลือกเปรียบเทียบกับสหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากเป็นกลุ่มประเทศที่นักศึกษาไทยนิยมไปศึกษา ซึ่งผู้ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศเหล่านี้บางส่วนได้นำรูปแบบการศึกษาดังกล่าวมาปรับปรุง ประยุกต์ใช้ในประเทศไทย

2. สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศออสเตรเลีย มีรูปแบบการเมืองการปกครองที่สอดคล้องกับประเทศไทย กล่าวคือ นอกจากจะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแล้วยังมีสถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันหนึ่งของประเทศ ยิ่งกรณีสหราชอาณาจักรถือเป็นแม่แบบในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ลักษณะการถือกำเนิดของมหาวิทยาลัยก็มีส่วนที่ใกล้เคียงกับกรณีประเทศไทย กล่าวคือ สถาบันกษัตริย์หรือเชื้อพระวงศ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในระยะเริ่มแรก เช่น มหาวิทยาลัยรุ่นพระนางวิคตอเรีย หรือมหาวิทยาลัยรุ่นอริอุแดง ในขณะที่ประเทศไทย มหาวิทยาลัยแห่งแรก คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย ถือกำเนิดจากโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ.2442 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก จนกระทั่งเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในยุคปัจจุบัน โดยในระยะแรกเริ่มมีเป้าหมายหลักเพื่อผลิตบุคลากรออกไปรับราชการซึ่งมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลจากนโยบายการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินเมื่อ พ.ศ.2425

3. สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และประเทศออสเตรเลีย เป็นประเทศที่ควรศึกษา เพราะประเทศเหล่านี้มีมหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดอันดับเป็นมหาวิทยาลัยอันดับต้นๆ ของโลกหลายมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะสหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น

ตารางที่ 1 รูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ

ลำดับที่	ประเทศ	รูปแบบ
1	สหราชอาณาจักร	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มมหาวิทยาลัยรากฐาน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นก่อนมีอยู่ 6 มหาวิทยาลัย 2. มหาวิทยาลัยรุ่นพระนางวิกตอเรีย หรือมหาวิทยาลัยรุ่นอิฐแดง เพราะสร้างขึ้นในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คล้ายกันโดยใช้อิฐแดง มี 10 มหาวิทยาลัย 3. กลุ่มมหาวิทยาลัยรุ่นศตวรรษที่ 20 หรือรุ่นลอนดอน(London Based College) ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เดิมเป็นมหาวิทยาลัยสมทบของมหาวิทยาลัยลอนดอน มีอยู่รวมทั้งสิ้น 5 มหาวิทยาลัย 4. มหาวิทยาลัยใหม่ ประกอบด้วย มหาวิทยาลัย 2 รุ่น คือ รุ่นแรก มหาวิทยาลัยรุ่นพื้นที่เขียว (Green Field University) เป็นมหาวิทยาลัยสร้างใหม่ทั้งหมด รุ่นที่สองเป็นมหาวิทยาลัยที่ยกฐานะจากมหาวิทยาลัยเทคนิคชั้นสูง(Advance Technology College) ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย 5. วิทยาลัยโพลีเทคนิค ผลิตภัณฑ์จากระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่เพื่อไปปฏิบัติงานสายอาชีพ และวิทยาลัยการอุดมศึกษา ให้การศึกษาอุดมศึกษาทั่วไป ซึ่งมหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้รับการพัฒนาควบคู่กันไปกับวิทยาลัยโพลีเทคนิค มหาวิทยาลัยเปิด ราชวิทยาลัยศิลปศาสตร์และสถาบันเทคโนโลยีแครนฟีลด์ (Cranfield Institute of Technology)
2	ญี่ปุ่น	<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยวิจัย (Research University) ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยต่างๆซึ่งมีการวิจัยและเน้นการวิจัยเป็นหลัก 2. มหาวิทยาลัยปฏิบัติการ(Practical Universities) เป็นอุดมศึกษาที่เน้นการปฏิบัติเป็นหลัก 3. มหาวิทยาลัยการศึกษาตลอดชีวิต(Lifelong Education Universities)เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการศึกษาตลอดชีพ

ลำดับที่	ประเทศ	รูปแบบ
3	เกาหลีใต้	<ol style="list-style-type: none"> 1. มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยวิจัย เปิดสอนในระดับปริญญาตรี โท และเอก 2. วิทยาลัยครูและวิทยาลัยการศึกษา วิทยาลัยครูผลิตครูปริญญาบัตรเพื่อไปสอนนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้เข้าเรียนได้รับการยกเว้นค่าลงทะเบียนและค่าสอน โดยมีเงื่อนไขว่าเมื่อจบการศึกษาแล้วต้องไปทำหน้าที่ครูในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างน้อย 4 ปี ส่วนวิทยาลัยวิชาการศึกษาเน้นผลิตครูระดับปริญญาบัตรเช่นกันโดยใช้หลักสูตร 4 ปี แต่ผลิตไปสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยแห่งชาติทางการศึกษา ผลิตครูชั้นนำที่ทำหน้าที่การสอนและวิจัยทางการศึกษา สอนในระดับประถมและมัธยมศึกษาได้ และเพื่อผลิตบุคลากรชั้นนำในด้านการสอนและวิจัยทางด้านการศึกษา 3. วิทยาลัยอาชีวศึกษาสอนโดยใช้หลักสูตร 2-3 ปีหลังจบมัธยมปลาย สาขาที่นิยมเข้าศึกษาเป็นสาขาวิศวกรรมเทคโนโลยีและพยาบาล 4. โพลีเทคนิค หรือมหาวิทยาลัยเปิดทางอุตสาหกรรม เป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งศึกษาแก่ผู้กำลังทำงานและประสงค์จะเรียนในระดับอุดมศึกษา แต่ไม่สามารถเข้าเรียนในเวลาปกติได้ 5. วิทยาลัยเสริมพิเศษ (Miscellaneous Colleges) สอนหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี และเปิดสอนทำการสอนในสาขาที่มหาวิทยาลัยทั่วไปไม่เปิดสอน
4	ออสเตรเลีย	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิทยาลัย หน้าที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยเน้นหนักไปทางด้านอาชีพหรืออาชีวศึกษา วิทยาลัยเหล่านี้รวมไปถึงสถาบันเทคโนโลยี วิทยาลัยเทคนิคและการศึกษาต่อเนื่อง ตลอดจนมหาวิทยาลัยเพื่อการศึกษาวิชาชีพเฉพาะด้าน 2. มหาวิทยาลัย ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ในแขนงวิชาต่างๆตั้งแต่ปริญญาตรีไปจนถึงปริญญาเอก 3. มหาวิทยาลัยวิจัย ทำหน้าที่วิจัยอย่างเดี่ยวโดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยอื่นๆ <p>(เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาได้มีการยุบรวมวิทยาลัยต่างๆเข้าเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยหลักทำให้เหลือมหาวิทยาลัยเพียงประเภทเดียว คือประเภทมหาวิทยาลัยรวม)</p>

ทั้งนี้ จรัส สุวรรณเวลาและคณะ (2540 : 32-33) ยังได้มีความเห็นว่า ปัจจุบันความหลากหลายของอุดมศึกษาเพื่อสนองความจำเป็นที่แตกต่างกันตามสภาพการเปลี่ยนแปลง แม้แต่ชื่อสถาบันอุดมศึกษาก็มีความหลากหลาย ได้แก่ มหาวิทยาลัย สถาบันบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยี สถาบัน วิทยาลัย และสำนักงานการศึกษา คำว่ามหาวิทยาลัย มักจะใช้เมื่อเป็นสถานศึกษาขนาดใหญ่ มีหลายสาขาวิชา และมีกิจกรรมหลายด้านทั้งการให้การศึกษา การวิจัยและบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยที่เน้นการสอนมาก ก็เรียกว่ามหาวิทยาลัยสอน (Teaching University) การวิจัยมีจำกัดและมักเป็นเพียงการส่งเสริมการสอน มหาวิทยาลัยวิจัย (Research University) เน้นการวิจัยเป็นหลัก มุ่งสร้างองค์ความรู้โดยการให้การศึกษาเป็นองค์ประกอบ นิสิตนักศึกษาที่เน้นระดับสูง มหาวิทยาลัยที่มีเกือบทุกสาขาวิชาและทำหน้าที่ครบทุกอย่างอาจเรียกว่ามหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ

ผู้วิจัยสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่ารูปแบบหรือประเภทของสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศแต่ละประเทศไม่มีความแตกต่างกันมากนัก สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นหลักในประเทศอังกฤษ ได้แก่ วิทยาลัยโพลีเทคนิค วิทยาลัยการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเปิด ส่วนฝรั่งเศสเน้นในเรื่องโรงเรียนโพลีเทคนิค สถาบันเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ส่วนออสเตรเลียได้ยุบรวมมหาวิทยาลัยต่างๆ เข้าสู่เครือข่ายของมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยแห่งชาติ เพื่อเป็นเอกภาพสามารถศึกษาต่อเนื่องกันได้ สำหรับญี่ปุ่นได้แบ่งเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยปฏิบัติ วิทยาลัยปฏิบัติ และมหาวิทยาลัยการศึกษาดลอดชีวิต สำหรับเกาหลีได้แบ่งประเภทมากกว่าประเทศอื่นๆ ได้แก่ วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครูและวิทยาลัยการศึกษา วิทยาลัยอาชีวศึกษา สถาบันโพลีเทคนิคหรือมหาวิทยาลัยเปิดทางอุตสาหกรรม และวิทยาลัยเสริมพิเศษ แต่หลักการสำคัญของมหาวิทยาลัยแต่ละประเภทคือ นักเรียนหลังมัธยมศึกษาสามารถได้เรียนต่อเนื่องตลอดตามที่ตนถนัด

3.3.2 รูปแบบของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

รูปแบบของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้นได้มีนักวิชาการศึกษารูปแบบของมหาวิทยาลัย อาทิ สุธรรม อารีกุล (2543 : 111) ได้ศึกษาพบว่าสถาบันอุดมศึกษาของไทยแบ่งได้ ดังนี้คือ 1) มหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี โท เอก ในสาขาวิชาต่างๆ แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ มหาวิทยาลัยจำกัดรับและมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ 2) สถาบันอุดมศึกษาระดับสูง สังกัดกระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี และโท ในบางสาขา ได้แก่สถาบันราชภัฏและสถาบันราชมงคล 3) วิทยาลัยและโรงเรียนเฉพาะกิจกลุ่มจัดการศึกษา นอกจากนี้ สุธรรม อารีกุลและคณะ ยังได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่าการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาควรจัดออกเป็น 3 ประเภทโดยยึดถือภารกิจหรือเป้าหมายเข้าไปประกอบเป็น

หลักสำคัญ ดังนี้คือ 1) ประเภทมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่สอน วิจัย บริการทางวิชาการ ให้ การศึกษาระดับสูง ปริญญาตรี โท เอก ในหลายสาขาวิชา มุ่งสู่ความทันสมัยและสากล เพื่อให้ สามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ภาระหน้าที่นี้ควรเป็นทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 2) ประเภทสถาบันอุดมศึกษาระดับสูง ทำหน้าที่สอน วิจัย บริการ ทางวิชาการ ให้การศึกษาระดับสูง ปริญญาตรี โท เอก ในบางสาขาวิชา มุ่งอุดมศึกษาสู่ปวงชน และอุดมศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น 3) ประเภทวิทยาลัย หรือ วิทยาลัยวิชาชีพเฉพาะ ทำหน้าที่สอน วิจัย บริการทางวิชาการ ให้การศึกษาระดับปริญญาตรี หรือต่ำกว่า มุ่งอุดมศึกษาเฉพาะกลุ่มเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพเฉพาะและการศึกษาดาม อรรถาศัย และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

วิชัย ตันศิริ (2547 : 137-171) เห็นว่า การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยใน ปัจจุบันค่อนข้างจะสับสนในแนวคิด หลักการและทิศทาง การอุดมศึกษามีปรัชญาแนวทาง อย่างไร เป็นประเด็นที่สาธารณชนมักยังขาดความเข้าใจและก็โทษกันไม่ได้เพราะนักวิชาการใน สังคมไทยก็ยังตกลงกันไม่ได้ แนวคิดดั้งเดิมมองว่าการอุดมศึกษาคือ การศึกษาทางด้านวิชาการ ระดับสูง มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาการแขนงต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ อีกแนวคิดหนึ่งก็อาจจะเห็นว่า การอุดมศึกษาคือการศึกษาระดับสูง เช่น แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น และยังมีแนวคิดในสมัยใหม่ที่มองเห็นว่า การอุดมศึกษานั้น จะต้องตอบสนองต่อภาคเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ฉะนั้นควรให้กลไกตลาดเป็นเครื่องมือใน การชี้แนะว่าควรจะต้องเปิดสอนวิชาใดมากน้อยแค่ไหน วิชัย ตันศิริ สรุปว่า ในประเทศไทยมีการจัด อุดมศึกษาใน 4 ลักษณะ

1. ระบบมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยมีแนวปรัชญาว่า มหาวิทยาลัยจะต้องเปิดสอนหลายๆ สาขา หลายๆ คณะ ต้องมีระดับปริญญาตรีและโท จึงเป็น มหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์

2. ระบบมหาวิทยาลัยเอกชน ในกำกับของทบวงฯ เช่นกัน ส่วนใหญ่เปิดหลักสูตร 4 ปี ระดับปริญญาตรี แต่ก็เปิดปริญญาโทบ้าง

3. มหาวิทยาลัยเปิด หรือกึ่งเปิด

4. สถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เช่น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาบันราชภัฏ (วิทยาลัยครูเดิม)

และยังมีสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดกระทรวงอื่นๆ เช่น โรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้าฯ สังกัดกระทรวงกลาโหม

ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดประเภทวิทยาลัยนั้นควรมีรูปแบบหลากหลายเพื่อสนองความต้องการความจำเป็นที่แตกต่างกัน แม้แต่ชื่อก็แตกต่างกัน อาทิ มหาวิทยาลัย สถาบันบัณฑิต สำนักการศึกษา สถาบันเทคโนโลยี ทั้งนี้ควรจัดรูปแบบผสมผสานระหว่างการสอนและวิจัย และควรมีเกือบทุกสาขาวิชา ทำหน้าที่ครบทุกอย่าง เพื่อสนองต่อความต้องการซึ่งสังคมยุคปัจจุบัน

3.4 การกิจของสถาบันอุดมศึกษา

การอุดมศึกษาเป็นการศึกษาระดับสูงในระบบการศึกษา ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยจึงถือได้ว่าเป็นแหล่งวิทยาการชั้นสูง เป็นแหล่งชุมนุมของผู้ซึ่งค้นคว้าหาความรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน แล้วนำเสนอความรู้ที่ค้นคว้าได้ให้กับสาธารณชนเพื่อแก้ปัญหาให้กับสังคม นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของการสร้างคน จะเห็นได้ว่าสถาบันอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายในการดำเนินการหลายประการ โดยภารกิจของอุดมศึกษามีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2548 : 29-41) กล่าวถึงภารกิจของมหาวิทยาลัยว่า นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก ในปี พ.ศ.2459 เป็นต้นมา จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ในปี พ.ศ.2476 มหาวิทยาลัยของไทยก็ยังคงทำหน้าที่ในการสอนเป็นหลัก และการสอนนั้นเป็นการสอนในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ แม้ในหลายลักษณะอักษรจะปรากฏว่า มหาวิทยาลัยสามารถจัดการสอนระดับสูง แต่ในทางปฏิบัติยังมีน้อยมาก นอกจากนั้น แต่ละมหาวิทยาลัยยังคงเปิดสอนเฉพาะบางสาขาวิชา ไม่ได้เปิดสอนหลายสาขาเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ในขณะนั้นก็จัดตั้งในกรุงเทพฯ เป็นหลัก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีข้อค้นพบที่ชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยของไทยได้ปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่กว้างขวางขึ้น โดยมหาวิทยาลัยมีจุดมุ่งหมายที่กว้างขึ้น เปิดสอนในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี พร้อมทั้งมหาวิทยาลัยได้ปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ และเปิดสอนในต่างจังหวัดขึ้น เป็นการพัฒนาในแนวทางที่กว้างขวางและหลากหลายขึ้น ที่สำคัญคือ 1) จากการสอนเพื่อผลิตข้าราชการ ผู้การผลิตบุคลากรเพื่อภาคธุรกิจเอกชน 2) จากการสอนสู่การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการ 3) จากการศึกษาเพื่อคนส่วนน้อยสู่คนส่วนใหญ่

ปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาได้ประกาศหน้าที่ของอุดมศึกษาไว้ในมาตรา 1 ภารกิจในการให้การศึกษามีกรอบและวิจัย ประกอบด้วย (พักตร์วิภา โพธิ์ศรี, 2551 : 82-84)

1. ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสูงและพลเมืองที่มีความรับผิดชอบเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการดำเนินการกิจของทุกภาคของสังคม โดยจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกัน รวมทั้งการฝึกอบรมวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยความรู้และทักษะระดับสูงโดยใช้หลักสูตรและเนื้อหาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างต่อเนื่อง

2. สร้างโอกาสเพื่อการศึกษาในระดับสูงและการศึกษาตลอดชีวิต โดยเปิดให้ผู้เรียนได้มีทางเลือกสูงสุด และให้ความยืดหยุ่นในการเข้าและออกจากระบบการศึกษา ตลอดจนให้มีโอกาสในการพัฒนาตนเองและการเคลื่อนย้ายในสังคม เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีและเพื่อให้มีส่วนร่วมในสังคมอย่างเข้มแข็งด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เพื่อสร้างศักยภาพส่วนตนและเพื่อเสริมสร้างสิทธิมนุษยชน การพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาธิปไตยและสันติภาพภายใต้บริบทของความยุติธรรม

3. พัฒนา สร้างสรรค์และกระจายความรู้ผ่านการวิจัยและถ่ายทอดความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องให้เป็นบริการแก่ชุมชน เพื่อช่วยเหลือสังคมในการพัฒนาวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ส่งเสริมและพัฒนาการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการวิจัยทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และนฤมิตศิลป์

4. ช่วยสร้างความเข้าใจ ดีความ อนุรักษ์ เพิ่มพูน ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมเชิงประวัติศาสตร์ทั้งระดับชาติ ภูมิภาคและนานาชาติ ในบริบทของลัทธิพหุนิยมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

5. ช่วยปกป้องและเพิ่มพูนคุณค่าของสังคม โดยฝึกฝนเยาวชนเรื่องค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของชุมชนประชาธิปไตยและเสนอมุมมองเชิงวิพากษ์และเป็นกลาง เพื่อช่วยในการถกประเด็นทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์และเพื่อเสริมสร้างมุมมองเชิงมนุษยธรรม

6. เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาทุกระดับรวมถึงการฝึกอบรมครู

ส่วน วิจิตร ศรีสอาน (2543: 8-9) สรุปว่า มหาวิทยาลัยมีภารกิจตามปฏิญญาสากลของมหาวิทยาลัยใน ปี 1950 ที่ได้ตกลงร่วมกันนั้น 3 ประการ คือ เสรีภาพวิชาการ ความเป็นอิสระ และความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งมหาวิทยาลัยมีบทบาทชั้นนำสังคม โดยจะต้องปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีด้วย นอกเหนือจากการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลัก 3 ประการ คือ มหาวิทยาลัยต้องมีความเป็นสากลนิยม ต้องเป็นพหุกิจนิยม และดำรงอยู่เพื่อมนุษยชาติ ประกอบ คุปรัตน์ (2529 : 61-62) เห็นว่าบทบาทของสถาบันอุดมศึกษามีเพื่อการผลิตบัณฑิต การวิจัยสร้างองค์ความรู้ และประยุกต์ใช้ และการบริการชุมชน ซึ่งมีจุดเน้นคือ

1. พัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของความรู้และคุณธรรม
2. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาความสามารถของมนุษย์ เพื่อทดแทนการขาดทรัพยากรธรรมชาติ
3. พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มีความสามารถดัดแปลงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้ได้ประโยชน์มากที่สุด มีการทดลอง ค้นคว้า วิจัย
4. พัฒนาสังคม ส่งเสริมสภาพความมั่นคงในการดำรงชีวิต

นิตี เอียวศรีวงศ์ (2533 : 11) อธิบายว่า มหาวิทยาลัยมีหน้าที่หลักอยู่ 4 ประการ คือ การประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ การวิจัย การบริการชุมชน และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยที่กิจการทั้ง 4 ด้านนี้ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้าน เกษม วัฒนชัย (2539: 76-79) เห็นสอดคล้องกับนิตี เอียวศรีวงศ์ ว่ามหาวิทยาลัยมีหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ

1. เป็นสถาบันวิชาการและสถาบันวิชาชีพ(Academic and Professional Institution)
2. เป็นสถาบันวิจัย(Research Institution) เพื่อชวนขยายความรู้ใหม่ ความคิดใหม่
3. เป็นสถาบันบริการแก่สังคม(Service Institution) โดยถ่ายทอดความรู้ใหม่ที่ได้มาให้แก่ประชาชน
4. เป็นสถาบันทางวัฒนธรรม(Cultural Institution) ดำรงรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม โดยที่มหาวิทยาลัยต้องสร้างปรัชญาของตนเองและลักษณะเฉพาะตามปรัชญา

ทั้งนี้ได้เสนอว่ามหาวิทยาลัยสมัยใหม่ (Modern University) นั้น มีภารกิจ 6 ประการ คือ

1. ฝึกหัดความเป็นวิชาชีพ (to Train Professional)
2. ปรับความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมโดยเข้าถึงผู้ด้อยโอกาส (Access to under Privilege)
3. กระตุ้นให้เกิดการวิจัยคุณภาพสูง(Encourage High Quality Research)
4. ตอบรับต่อเศรษฐกิจชาติ (Serve National Economy)
5. ตอบรับการฝึกทักษะและการศึกษาตลอดชีวิต(Serve Life Long Education and Training)
6. รักษาเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม(Serve Cultural and Historical Identity)

โดยที่มหาวิทยาลัยจะต้องพิจารณาถึงสมดุลในการปฏิบัติภารกิจที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์การจัดสรรทรัพยากร และควรคำนึงถึงปัจจัยหลักในการดำรงสถานภาพและความเจริญรุ่งเรืองของมหาวิทยาลัยไว้ ซึ่งได้แก่

1. มหาวิทยาลัยต้องแสวงหาความรู้หาสัจจะ(Pursue of Truth)
2. ศึกษารักษาวัฒนธรรม(Preservation of Culture) โดยมีเอกลักษณ์ทางปรัชญาของตนเอง(Philosophical Identity)
3. สามารถหาคนหนุ่มสาวเข้ามาเป็นอาจารย์ใหม่ นักวิจัยใหม่ และเด็กเก่งมาเป็นนักศึกษาได้ (Induction of The Young)

ส่วน จรัส สุวรรณเวลา และคณะ (2540: 28-32) สรุปว่า สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญ 5 ประการ คือ โดยทั่วไปต้องทำหน้าที่ 3 อย่าง คือ การศึกษา การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการ โดยที่มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาโดยรวมเป็นส่วนประกอบสำคัญของสังคมหรือประเทศชาติ มีบทบาทหน้าที่เชิงปรัชญา เป็นสัญลักษณ์ทางปัญญาหรือความเจริญทางความคิด สถาบันอุดมศึกษาต้องเป็นแหล่งวิชาการ บุกเบิกหาความรู้ใหม่ วิจัยสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประเทศชาติเพื่อใช้ในการพัฒนา ช่วยให้เกิดความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ทำให้สามารถเลือกทางแก้ปัญหาได้ถูกต้อง และวางนโยบายที่ได้อันจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นผลดีต่อส่วนรวม เป็นที่พึ่งทางวิชาการ ให้บริการฝึกอบรมและการศึกษาต่อเนื่อง อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษายังต้องทำหน้าที่อีก 2 ประการ คือ ชี้นำเตือนสติสังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคมโดยรวมด้วย

ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2548 : 56) ได้กล่าวถึงภารกิจของอุดมศึกษาว่า ประกอบด้วย 4 ภารกิจ คือ ด้านการสอน ด้านการวิจัย ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยได้กล่าวถึงแนวทางในการดำเนินภารกิจเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันไว้ดังนี้

ด้านการสอน

1. จะต้องปรับให้มีพลวัตและความหลากหลายมากขึ้นในอนาคต ทั้งในเชิงวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย
2. กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องและเครือข่ายการเรียนรู้ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับประชาชนต้องได้รับการพัฒนาและทวีความสำคัญ
3. เวื่อนไขการได้รับโอกาสทางการศึกษาต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย
4. การพัฒนากำลังคนระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์บางสาขาจำเป็นต้องขยายตัวอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจของประเทศ
5. รูปแบบหลักสูตรใหม่ๆ ควรได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น เพื่อสนองวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
6. สาระการเรียนการสอนต้องเน้นการให้การศึกษาพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ การคิดและการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ การวิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนเน้นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกสมัยใหม่ เช่น ทักษะในด้านการแสวงหาความรู้ ทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านการจัดการ เป็นต้น

ด้านการวิจัย

1. ภารกิจด้านการวิจัยต้องมุ่งเน้นความเป็นเลิศและความสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ โดยมีการพัฒนาองค์การการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศเฉพาะทางและกำลังคนด้านการวิจัยขึ้นรองรับอย่างพอเพียง
2. ต้องทำทั้งการวิจัยพื้นฐาน เพื่อรองรับความสามารถในการพึ่งตนเองของประเทศในระยะยาวและการวิจัยประยุกต์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสร้างสมรรถนะขั้นสูงทางปัญญาและอุตสาหกรรมสมัยใหม่ และการวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม เป็นต้น
3. ขยายบทบาทด้านการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อศึกษาผลกระทบของการพัฒนา และชี้แนะรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อม
4. ควรมีการบูรณาการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ ทั้งในเชิงเป้าหมายและการดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและความสามารถในการตอบสนองความต้องการภายนอกของภารกิจแต่ละด้าน อีกทั้งเพิ่มความตระหนักด้านทรัพย์สินทางปัญญาในชุมชนอุดมศึกษา

ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม

1. ควรมีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาสภาพสังคมสารสนเทศและสังคมแห่งการเรียนรู้ที่จะเป็นฐานที่แข็งแกร่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ
2. องค์การบริการวิชาการในรูปแบบใหม่ๆ ควรได้รับการพัฒนาขึ้น เช่น องค์การการศึกษาต่อเนื่อง องค์การบริการสารสนเทศ อุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น
3. งานบริการวิชาการในระยะยาวควรเป็นกิจการที่สามารถเลี้ยงตนเองหรือเป็นแหล่งรายได้เพิ่มเติมของสถาบัน นอกจากนี้ กิจกรรมบริการวิชาการบางประเภทยังอาจมีการร่วมลงทุนและดำเนินการกับเอกชนของไทยและต่างประเทศมากขึ้นในอนาคต
4. ควรมีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับองค์กรต่างๆ ภายนอกในการดำเนินการให้บริการวิชาการรูปแบบต่างๆ แก่หน่วยงานและประชาชน รวมถึงความร่วมมือกับองค์กรวิชาชีพต่างๆ และองค์กรต่างประเทศ

ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

1. ภารกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมควรมีขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่รวมถึงการศึกษาให้เข้าใจความเป็นไทยอย่างถ่องแท้และการพัฒนาคุณลักษณะใหม่ที่ต้องการ เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในประชาคมนานาชาติอย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี

2. ควรมุ่งเสริมสร้างคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่บุคคล องค์กร และสังคม รวมถึงการสร้างบรรยากาศทางวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นต้นแบบแก่นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรภายนอก

3. ควรผสมผสานงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมนักศึกษา ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในสถาบัน

4. องค์กรศิลปวัฒนธรรมควรมีรูปแบบและโครงสร้างที่หลากหลายขึ้น และมีทรัพยากรพอเพียงทั้งในแง่กำลังคน เงินทุน และความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอก

ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษานั้นได้ถูกกำหนดโดยกรอบภาระหน้าที่ ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2551 : 28) ได้กำหนดแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2551-2565) ได้จัดกลุ่มอุดมศึกษา 4 กลุ่มคือ กลุ่มวิทยาลัยชุมชน (Community Colleges) 2) กลุ่มมหาวิทยาลัยสี่ปี (4-Year University) และมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts University) 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง (Specialized University) มหาวิทยาลัย Comprehensive 4) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย (Research University) และมหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา (Graduate University)

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2549 : 4) ได้จัดประเภทสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการประเมินและรับรองมาตรฐานการศึกษา โดยแบ่งสถาบันอุดมศึกษาตามภารกิจออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ คือ 1) กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตและวิจัย เป็นกลุ่มสถาบันที่ปฏิบัติพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาโดยเน้นการผลิตบัณฑิตในระดับบัณฑิตศึกษา และวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการในทุกภารกิจ และเผยแพร่ความรู้ไปยังผู้ใช้ทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยมุ่งความทันสมัยและการแข่งขันได้ในระดับสากล 2) กลุ่มสถาบันเน้นการผลิตบัณฑิตและพัฒนาสังคม เป็นกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาที่ได้ปฏิบัติภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาโดยการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ผลิตบัณฑิตระดับสูงในบางสาขาวิชาและเน้นการพัฒนาสังคม โดยการประยุกต์ความรู้เพื่อบริการวิชาการและวิชาชีพแก่สังคม 3) กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตและพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

เป็นกลุ่มสถาบันที่ได้ปฏิบัติพันธกิจอุดมศึกษาโดยมุ่งผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ผลิตบัณฑิตระดับสูงในบางสาขาวิชา โดยประยุกต์ความรู้เพื่อสร้างและพัฒนามาตรฐาน ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งการเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยสู่สากล 4) กลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิต เป็นกลุ่มสถาบันที่เน้นการสอนในระดับปริญญาตรี ประยุกต์ความรู้เพื่อใช้ในการผลิตบัณฑิต เป็นกลุ่มสถาบันที่เน้นการผลิตและพัฒนาคนในด้านวิชาการและวิชาชีพต่างๆ จากภารกิจดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ภารกิจสำคัญของอุดมศึกษานั้นต้องทำหน้าที่ ประการคือ การศึกษา การวิจัย และการให้บริการทางวิชาการ เมื่อเป็นแหล่งวิชาการแล้ว สถาบันการศึกษาต้องทำหน้าที่ชี้นำเตือนสติสังคม ทั้งนี้สถาบันจะต้องมีความสามารถในการใช้ ข้อมูลเหตุผลและสติปัญญาและมีความเป็นกลางเพื่อให้สังคมยอมรับและเชื่อถือ

3.5 แนวคิดการกำหนดแผนที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษา(University Mapping)

แม้เรื่องของทำเลและที่ตั้งจะเป็นสาระของวิชาภูมิศาสตร์ แต่ในทางเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจแล้ว การเลือกทำเลและที่ตั้งของสถานประกอบการหรือสถานบริการถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้เศรษฐกิจประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ การที่สถานประกอบการเลือกได้ ที่ตั้ง (Site) ดี กล่าวคือ อยู่ในใจกลางย่านธุรกิจหรือมีผู้ใช้บริการอาศัยอยู่โดยรอบ และมีทำเล (Situation) ดี กล่าวคือ มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อธุรกิจ เช่น การเข้าถึง บรรยากาศดี และมีความปลอดภัยสูง เป็นต้น การดำเนินธุรกิจย่อมเป็นไปด้วยความราบรื่นและเจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม สถานประกอบการบางแห่งมีที่ตั้งดีแต่ทำเลไม่ได้ เช่น ตั้งอยู่ในย่านธุรกิจจริงแต่ถูกกำหนดให้มีระบบจราจรแบบเดินทางเดียว (One-way Traffic) และ/หรือมีสิ่งกีดขวาง เช่น สะพานลอยผ่านหน้าสถานประกอบการ ธุรกิจอาจประสบกับความล้มเหลวได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้, 2546 : 23)

การจัดตั้งสถาบันการศึกษา ซึ่งถือเป็นสถาบันด้านบริการก็ทำนองเดียวกัน การได้ที่ตั้งดีแต่ทำเลไม่ดีอาจทำให้นักเรียนหรือนักศึกษาผู้ใช้บริการไม่ยากใช้บริการก็เป็นได้ การได้ที่ตั้งของสถาบันการศึกษาอยู่ใจกลางเมืองซึ่งมีผู้ใช้บริการมากถือว่าได้ที่ตั้งดี แต่เมื่อพิจารณาในเชิงทำเลอาจเป็นย่านที่มีปัญหาจราจรอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นย่านที่มีชุมชนแออัดตั้งอยู่ด้วยแล้ว สถาบันนั้นอาจไม่เป็นที่ดึงดูดใจของผู้จะเรียนก็เป็นได้

การจัดตั้งสถาบันการศึกษาจึงมิใช่เรื่องที่มีอำนาจตัดสินใจจะเลือกตั้ง ณ ที่ใดก็ได้ โดยคิดว่าเป็นตำแหน่งกลาง (Central Location) ซึ่งเหมาะสมแล้ว ทำเลของสถาบันการศึกษาก็มีความสำคัญมากและต้องได้รับการพิจารณาประกอบการตัดสินใจด้วยเช่นเดียวกัน หลายๆ กรณีในทางภูมิศาสตร์ตำแหน่งกลางอาจไม่ใช่จุดที่เหมาะสมที่สุดที่เมื่อตั้งสถาบันการศึกษาแล้ว ทุกคนจะได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน กรณีของการตั้งสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ใน

อดีตอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยคิดว่านั้นคือตำแหน่งกลางที่ดีที่สุดเป็นตัวอย่างของความไม่
เป็นธรรมทางการศึกษา ประชากรร้อยละ 80 ของประชากรทั้งประเทศตั้งถิ่นฐานอยู่ต่างจังหวัด
ถ้าจะให้เกิดความเป็นธรรมอย่างแท้จริงต้องคำนึงถึงการกระจายของสถาบันในภูมิภาคต่าง ๆ ด้วย

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะมีการตั้งสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาค จะเลือกตั้งใน
จังหวัดที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคจะมีความเสมอภาคในความใกล้-ไกลของจังหวัดโดยรอบ
แต่ในแง่ของทำเลอาจไม่เหมาะสม จังหวัดที่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาคอาจมีข้อเสียเปรียบในด้าน
สาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน และ/หรืออาจมีอุปสรรคในแง่ของการใช้พื้นที่ เป็นต้น
ด้วยเหตุนี้การเลือกตั้งและทำเลของสถาบันการศึกษาที่เหมาะสมต้องพิจารณาปัจจัยองค์ประกอบ
(Component Factors) อื่นๆ ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษา
ความเป็นไปได้ในการลงทุน และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสูงสุด ปัจจัยองค์ประกอบ
ที่สำคัญที่ต้องนำมาวิเคราะห์ร่วมด้วยในการกำหนดที่ตั้งและทำเล มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546 : 23-24)

1. โครงข่ายการคมนาคม (Transportation Network)
2. การเข้าถึง (Accessibility)
3. สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่จำเป็น
4. จำนวน ความหนาแน่น และการกระจายของประชากร
5. ความต้องการการศึกษาของนักเรียนระดับต่างๆ
6. สถาบันการศึกษาที่มีอยู่แล้วในภูมิภาค/จังหวัด
7. ความต้องการแรงงานในท้องถิ่น/ภูมิภาค
8. ความพร้อมของท้องถิ่น/ภูมิภาค
9. นโยบายรัฐ

หลักการในการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และปัจจัยสาเหตุดังกล่าวแล้วข้างต้น เกณฑ์ทั่วไป
สำหรับการจัดตั้งสถาบันศึกษาในอนาคต มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546 : 179)

1. ต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมในการกระจายโอกาสทางการศึกษา โดยไม่มีเงื่อนไข
หรือข้อจำกัดในลักษณะการจัดตั้งถิ่นฐาน (เมือง/ชนบท) ฐานะทางเศรษฐกิจ (ร่ำรวย/ยากจน)
รวมถึงความแตกต่างในคณะและสาขาวิชาที่เปิดทำการเรียนการสอน

2. ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น เส้นทางคมนาคม อาคารสถานที่ และการติดต่อสื่อสารที่เหมาะสม โดยรัฐไม่จำเป็นต้องลงทุนเพิ่มเติมในสิ่งดังกล่าวมากนัก
3. ต้องคำนึงถึงความพร้อมและความเป็นไปได้ของรัฐด้านงบประมาณการลงทุน สำหรับสิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ การจัดหาบุคลากร และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. ชุมชนและ/หรือองค์กรท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้ เป็นไปตามนัยแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
5. จังหวัดหรือเขตที่ยังไม่มีสถาบันอุดมศึกษาหรือมีแต่ยังไม่เป็นการเพียงพอและเหมาะสม เมื่อเทียบกับอัตราส่วนของผู้เรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและ/หรืออัตราการเรียนรู้ต่อ ต้องได้รับการพิจารณาการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเป็นอันดับแรก

รูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาที่จะมีการกำหนดจุดที่ตั้งในอนาคต

ด้วยสถานการณ์การอุดมศึกษาของชาติที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันผนวกเข้ากับความจำกัดในเรื่องงบประมาณของรัฐบาล ทำให้การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่เต็มรูปแบบเป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก ดังนั้น เกณฑ์ที่อาจใช้เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดจุดที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ ควรเป็นดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546 : 180)

1. ไม่นับการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่เต็มรูปแบบ ซึ่งอาจต้องทำให้ใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากสำหรับการก่อสร้างอาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน รวมถึงการสรรหาบุคลากร
2. ควรเน้นรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือบูรณาการระหว่างรูปแบบต่อไปนี้ตามความเหมาะสม
 - 2.1. การหลอมรวม (Amalgamation) ด้วยการนำเอาสถาบันอุดมศึกษาทั้งในสังกัดเดียวกันและต่างสังกัดที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน (จังหวัดเดียวกันหรือจังหวัดข้างเคียง) มารวมเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ภายใต้ชื่อสถาบันเดียวกัน
 - 2.2. การยุบรวม (Unification) ซึ่งหมายถึง การรวมเอาสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะสาขาวิชาคล้ายกัน หรืออยู่ภายใต้สังกัดเดียวกัน จัดตั้งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ (เช่น การยุบรวมวิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยอาชีวศึกษา และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเข้าด้วยกัน แล้วจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี เป็นต้น)
 - 2.3. การยกฐานะ (Upgrading) สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรีที่มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น

อาคารสถานที่ หลักสูตร การเรียนการสอน บุคลากร และงบประมาณ สามารถยกฐานะขึ้นเป็นสถาบันอุดมศึกษาเต็มรูปแบบ

2.4. การใช้เครือข่ายหรือมหาวิทยาลัย (University Network/University System) รูปแบบนี้ไม่จำเป็นต้องมีการหลอมรวมหรือยุบรวม แต่อาศัยความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศด้วยการแลกเปลี่ยนบุคลากร การเทียบโอนถ่ายโอนหน่วยกิตการเรียนระหว่างกัน เป็นต้น

การบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจของประเทศ และบริบทการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของประชาคมโลก การบริหารจัดการการอุดมศึกษาของชาติในอนาคตควรมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2546 : 181 - 182)

1. ควรพิจารณาจัดแบ่งระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการวิจัย (Research University) สถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มนี้ควรจัดให้เป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติ (National University) ที่รัฐต้องให้การสนับสนุนเป็นพิเศษ พันธกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มนี้นอกจากการเรียนการสอนในระดับปริญญาเอกและปริญญาโท รวมทั้งปริญญาตรีในสาขาวิชาที่ขาดแคลนแล้ว ยังต้องมุ่งเน้นการค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ สำหรับการพัฒนาประเทศด้วย

สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนการสอน (Teaching University) สถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มนี้ควรจัดให้เป็นมหาวิทยาลัยระดับภูมิภาค (Regional University) ซึ่งรัฐต้องเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถดำเนินการได้ พันธกิจที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มนี้คือ ทำการสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาตรีในสาขาวิชาที่ตลอดและสังคมมีความต้องการ รวมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและทำการวิจัยที่สอดคล้องกับภูมิภาค/ชุมชน

วิทยาลัยชุมชน (Community College) สถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มนี้เป็นสถาบันที่เปิดโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางแก่ประชาชน ทั้งนี้ มุ่งเน้นการเรียนการสอนในสาขาวิชาชีพระดับต่ำกว่าปริญญาตรี เพื่อเป็นการสร้างบุคลากรให้กับชุมชนท้องถิ่น พันธกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของวิทยาลัยชุมชน คือ การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้นให้กับประชาชนตามความต้องการของท้องถิ่น

2. การบริหารจัดการและดำเนินการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในอนาคตต้องเปิดโอกาสให้เอกชนและชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทให้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

สถาบันอุดมศึกษาในกลุ่มที่เน้นการเรียนการสอนและวิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล

3. ไม่ควรมุ่งเน้นการผลิตหรือบริหารจัดการการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้วยการประสาทปริญญาเพียงอย่างเดียว แต่ควรเน้นการเรียนการสอนแบบไม่ประสาทปริญญาด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนจนตลอดชีวิตตามปรัชญาการศึกษาแนวใหม่

4. การบริหารจัดการการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาควรเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรเน้นมาตรการการใช้ทรัพยากรร่วมกัน (Pooled resources)

5. การบริหารจัดการการอุดมศึกษาในอนาคตควรเน้นความเป็นศูนย์กลางในภูมิภาค และความเป็นสากล (Internationalization)

6. กรณีที่ต้องมีการหลอมรวมหรือยุบรวมสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งเข้าด้วยกัน แล้วจัดตั้งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ ต้องคำนึงถึงขวัญและกำลังใจของบุคลากรที่มีอยู่เดิม หากจะมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้น บุคลากรเดิมต้องมีตำแหน่งหรือสถานภาพที่ไม่ต่ำไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สาขาวิชาที่ควรเปิดสอน

1. สาขาวิชาที่จะเปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ ต้องไม่ซ้ำซ้อนกับสาขาวิชาที่เปิดทำการเรียนการสอนเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว

2. สาขาวิชาที่เปิดสอน ควรพิจารณาตามกลุ่มสถาบัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546 : 182)

2.1. สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการวิจัย ควรมุ่งเน้นสาขาวิชาที่สามารถสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่สำหรับเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ

2.2 สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนควรให้ความสำคัญกับสาขาวิชาที่ตลาดและสังคมยังมีความต้องการ ทั้งนี้ ไม่ควรมุ่งเน้นให้ผู้จบต้องทำงานในภาครัฐ แต่ต้องให้สามารถสร้างงานเองได้ ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของท้องถิ่น

2.3 สถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในกลุ่มของวิทยาลัยชุมชน ควรมุ่งเน้นการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ เช่น ช่างยนต์ ช่างกลเกษตร การแปรรูปอาหาร และการท่องเที่ยว เป็นต้น

4. แนวทางและทิศทางการใหม่ในการจัดการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทของมหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงไป เพื่อสนองความต้องการของสังคมที่มีความซับซ้อน ได้มีการศึกษามหาวิทยาลัยในต่างประเทศและในประเทศมาเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นหรือวิทยาลัยเพื่อพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

4.1 รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในต่างประเทศ

จากแนวคิดการศึกษาเอกสารต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่น ปรากฏว่าพบรูปแบบของมหาวิทยาลัยชุมชน และวิทยาลัยชุมชน เช่น มาเน็ต บุญประเสริฐ และคณะ (2546 : 35-58) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาของอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในประเทศต่างๆ ดังนี้

4.1.1. รูปแบบของวิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกา

พบว่า วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันที่เปิดโอกาสกว้าง (Open Door) ให้ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อ และต่อชุมชนส่วนรวม การรับเข้าเรียนง่าย มีความหลากหลายของรายวิชา เน้นการดำเนินการเรียนการสอนมากกว่าการวิจัย บริการให้กับผู้เรียนหลายกลุ่ม หลายประเภท เน้นการเรียน 2 ปี โดยแต่เดิมจะเน้นด้านสาขาวิชาการอาชีวศึกษาและด้านเทคนิค เป็นหลักสูตรที่เตรียมสำหรับการเรียนขั้นสูงต่อไป หรือเป็นการศึกษาเพิ่มเติมการศึกษาที่เป็นวิชาการหรือประสบการณ์ (Van Dusen, 1997) วิทยาลัยชุมชนจะมุ่งตอบสนองความต้องการชุมชนมีกิจกรรมที่เน้นชุมชนเป็นฐานและร่วมกับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมของชุมชนวิทยาลัยชุมชนมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อตอบสนองผู้เรียนที่หลากหลายด้านการเงิน นั้น วิทยาลัยชุมชนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ เงินภาษีจากชุมชน รวมทั้งค่าเล่าเรียนจากนักศึกษา จึงมีบทบาทเน้นการศึกษาที่มีความเข้าใจผู้เรียนที่มีภารกิจอื่นด้วย จากลักษณะของผู้เรียนจึงกำหนดให้การจัดการเรียนการสอนมีความยืดหยุ่น เหมาะกับตารางเวลาของผู้ปกครองและคนทำงาน นอกจากนี้หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชนยังได้จัดเตรียมความรู้พื้นฐานในการไปศึกษาต่อระดับปริญญาอีกด้วย สถาบันที่ได้เลือกในการศึกษากลุ่มนี้ ได้แก่ Miami Dade Community College, Austin Community College, Monroe Community College, Valencia Community College, Bellevue Community College วิทยาลัยชุมชน Austin ได้รวมไว้ในกลุ่มนี้เพราะเป็นเครือข่ายของ Virtual College of Texas ซึ่งเป็นความร่วมมือของกลุ่มวิทยาลัยชุมชน 50 สถาบันใน Texas ได้บริการการเรียนการสอนวิชาต่างๆ On-Line ส่วนอีก 4 สถาบันนั้นคัดเลือกไว้เพราะเป็นสมาชิกของ

สมาพันธ์นวัตกรรมในวิทยาลัยชุมชน(League for Innovation in Community College) Miami – Dade Community College เป็น Learning Project Champion, Valencia เป็นสมาชิกของ Vanguard Learning College Project ซึ่งก่อตั้งโดยสมาพันธ์นวัตกรรมในวิทยาลัยชุมชนและได้นำวิธีการเรียนการสอนที่เป็นนวัตกรรมจากวิทยาลัยชุมชนที่ได้คัดสรรแล้ว 12 แห่งเพื่อสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ Champion College เป็นสถาบันที่เป็นสากลซึ่งมีการปฏิบัติตามหลักการของ Learning College ที่กำหนดโดยสมาพันธ์และได้ทุ่มเทให้เป็นการส่งเสริมบทบาทของวิทยาลัยชุมชนทั่วโลก

นวัตกรรมทางการบริหารในด้านต่าง ๆ ของวิทยาลัยชุมชนในสหรัฐอเมริกา

1. การบริหารจัดการ ได้แก่การมีหลักสูตรเรียนแบบซุติวิชา เน้นเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ และเน้นการออกแบบหลักสูตรแบบผสมผสาน ร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ที่เน้นเรื่องนวัตกรรม เชื่อมโยงกับธุรกิจท้องถิ่นในการจัดโปรแกรมการทำงานและการเรียนรู้ด้านต่างๆ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปทำกิจกรรมเกี่ยวข้องกับโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา มีการสร้างข้อตกลงกับสถาบันการศึกษาที่เรียนปริญญาตรี 4 ปีในการโอนย้าย หน่วยกิต ระหว่างสถาบัน ให้บริการด้านห้องสมุดและฐานข้อมูลแบบ On-line จัดให้นักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรในสถาบันได้มีโอกาสได้รับรู้หรือเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลายสาขา ทั้งที่เป็นรายงานผลการศึกษา หรือนวัตกรรมที่คิดค้นใหม่ๆ

2. การบริหารวิชาการ มีการเสนอหลักสูตรการสอนทางไกลหรือแบบ On-line ทั้งในส่วนที่เป็นหลักสูตรของ สถาบันเองหรือจัดร่วมกับมหาวิทยาลัยเสมือน การเรียนรู้ในชั้นเรียนเน้นใช้ห้องเรียนคอมพิวเตอร์และมีซอฟต์แวร์สำเร็จรูปแบบเฉพาะ ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนต่างๆ และซอฟต์แวร์ที่ใช้ร่วมกันในการสอนจะเน้นไปในด้านการพัฒนาหลักสูตร มีการพัฒนามาตรฐานต่างๆ ของการเรียนแบบ Electronic Learning มีระบบการประเมินที่หลากหลายสำหรับให้บริการกับผู้เรียนแบบทางไกล สร้างฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ สำหรับจัดเก็บหรือออกไปประเมินผลการศึกษาให้กับผู้เรียนในหลักสูตรต่างๆ มีคณะกรรมการกำหนดนโยบายในการพัฒนาองค์กร ปรับพันธกิจของสถาบันมุ่งไปสู่การวางรูปแบบโมเดลต่างๆ สำหรับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของวิทยาลัย คณะกรรมการบริหารที่ได้รับเลือกจากท้องถิ่นมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูลความรู้ต่างๆ ของชุมชนและรายงานความต้องการให้สถาบันได้ทราบ เน้นการใช้รูปแบบกระจายความเป็นผู้นำที่ส่งเสริมความร่วมมือ ให้อำนาจกับบุคลากร ลดขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจ

3. การบริหารงานทั่วไป ใช้การจัดซื้อจัดจ้างจากภายนอกเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาประสิทธิภาพ ใช้ Web-based Technology เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนรูปแบบของวัฒนธรรมองค์กร นักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรจะติดต่อกันผ่านทางเครือข่าย

Web-based ของมหาวิทยาลัย มีการให้บริการ On-line ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการให้คำปรึกษาทางวิชาการ การให้ข้อมูลด้านเอกสารรับรองผลการศึกษา การลงทะเบียน ปฐมนิเทศ

4. การจัดการด้านการเงิน มีการจัดทีมบริหารในการดูแลตำแหน่งเงินทุน สร้างมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนนวัตกรรมใหม่ ๆ ของสถาบัน

5. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีการรับสมัครงานใช้ แบบฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ และมีการสแกนประวัติไว้ในคอมพิวเตอร์ คณาจารย์ส่วนใหญ่มีสถานภาพแบบจ้างบางเวลา มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการต่าง ๆ และสถาบันภาคฤดูร้อนเพื่อปฐมนิเทศคณาจารย์ และบุคลากร ด้วยการใช้เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ช่วยเหลือคณาจารย์ปรับปรุงหลักสูตรต่างๆ ผ่านวิธีการของประสบการณ์ตรง การประเมินผลบุคลากรพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ความเป็นเลิศด้านการสอน และด้านประวัติผลการทำงาน มีการประยุกต์ใช้รูปแบบบรรษัทในการตรวจสอบประสิทธิภาพของการฝึกอบรม วิทยาลัยชุมชนที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาที่มีวิธีการบริหารจัดการที่เป็นนวัตกรรมทุก ๆ ด้าน ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของภาพกว้างทั้งหมด การบริหารจัดการด้านวิชาการ เน้นเรื่องที่น่าวัตกรรมการมาใหม่และให้ผลตอบแทนมากที่สุด (Katz & Oblinger, 1999) การออกแบบรายวิชาที่เป็นแบบผสมและใช้ IT เข้าช่วยเป็นวิธีการที่ใช้มากในวิทยาลัยชุมชน ซึ่งแต่ละแห่งก็มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป เช่น วิทยาลัยชุมชน Bellevue มีความร่วมมือเป็นทางการกับ North-West Center for Emerging Technologies และ Dryden On-line เพื่อช่วยพัฒนารายวิชาที่เป็น Virtual Course วิทยาลัยชุมชน Valencia ซื้อซอฟต์แวร์สำเร็จรูปของ Wisconsin Instructional Design System ในการจัดทำรายวิชาแบบผสม (Hybrid Course) ส่วนวิทยาลัยชุมชน Austin ได้ตั้งหน่วยพัฒนาการสอนให้อาจารย์ได้พัฒนารายวิชาด้วยความช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญ วิทยาลัย Bellevue ใช้โปรแกรม Microsoft Reader เพื่อพัฒนาการอ่านและการเขียนและช่วยพัฒนา ทักษะในอุตสาหกรรมหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ (e-book) นอกจากนี้ก็มีวิธีการที่ใช้ Web-based สำหรับ การอภิปรายกลุ่มผ่านเครือข่ายของวิทยาลัย ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สามารถใช้วิธีการใหม่ๆ ในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา การบันทึกผลการเรียน การให้คำแนะนำปรึกษา การเลือกวิชาเรียน เป็นต้น มีการพัฒนาห้องสมุดเป็น On-line รวมบริการของหน่วยงานบริการนักศึกษาในวิทยาลัยเป็น On-line ซึ่งมีคุณภาพไม่แพ้การให้บริการในวิทยาลัยในด้านการบริหารของวิทยาลัยชุมชน พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน มีการกระจายความรับผิดชอบและประเมินผลกระบวนการ ซึ่งเป็นแนวโน้มของสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่ มีการลดขั้นตอนในกระบวนการตัดสินใจ และปรับปรุงกระบวนการสื่อสารในปี 2000 วิทยาลัยชุมชน Bellevue ได้ดำเนินการออกแบบกระบวนการธุรกิจใหม่ทั้งหมด โดยใช้ที่ปรึกษาภายนอกมาประเมินและแก้ไขวิธีการทางธุรกิจภายในสถาบัน ซึ่งทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงแนวใหม่ที่มีค่าใช้จ่ายสูง โดยเฉพาะในส่วนที่ต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการด้านการเงินวิธีใหม่จึงมีผลต่อความสำเร็จของนวัตกรรม เช่น วิทยาลัยชุมชน Monroe ใช้วิธีการเพิ่มทุนในการจัดตั้งมูลนิธิที่สนับสนุนและริเริ่มเทคโนโลยี มูลนิธินี้ได้แสวงหาเงินทุนจากภาคเอกชนซึ่งจะเป็นส่วนเพิ่มเติมแหล่งรายได้เดิม กองทุนนี้จะจัดสรรทุนการศึกษา โครงการพัฒนาคณาจารย์ อุปกรณ์ใหม่ๆ และเงินเริ่มต้นสำหรับโครงการนวัตกรรม นอกจากการจัดตั้งกองทุนคงยอดเงินต้นเพื่อประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับอนาคตตามกฎหมาย กรรมการสภาของวิทยาลัยชุมชนไม่สามารถระงับหาทุนได้ จึงทำหน้าที่ช่วยวิทยาลัยดำเนินการด้านความสัมพันธ์กับชุมชน รวบรวมข้อมูลให้สถาบันเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรเพื่อให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา วิทยาลัยชุมชน Bellevue ออกแบบโปรแกรมชื่อ "Educator to Educator" เชื่อมต่อกับ Microsoft สำหรับอบรมทักษะ IT ให้กับคณาจารย์ วิทยาลัยชุมชน Monroe จัดให้มีการฝึกอบรม IT ตลอดปี ฝึกอบรมปฏิบัติการภายในได้ใช้โปรแกรมเรียกว่า "Focus on the Work Place" โปรแกรมนี้อนุญาตให้อาจารย์ประจำได้เข้าไปในสถานฝึกปฏิบัติและประเมินว่ารายวิชาที่สอนสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงภายนอกหรือไม่ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือไม่ การจ้างคณาจารย์ใช้ระบบสัญญาจ้าง ทางวิทยาลัยชุมชน Miami-Dade ก็ยังคงให้มีการฝึกอบรมคณาจารย์โดยเก็บไว้ในประวัติของแต่ละคน และเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการประเมินของสถาบันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น การวางแผนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ วิทยาลัยชุมชน Monroe ใช้การวางแผนใน 3 เรื่อง เรียกว่า อนาคต "Futuring" โดยดูด้านการเงิน บุคลากร และอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อกำหนดทิศทางอนาคตของสถาบัน วิทยาลัยชุมชน Valencia ใช้วิธีการที่ต่างออกไป ทุกเรื่องที่ตั้งใจจะต้องตอบคำถาม 2 คำถามคือ 1) การตัดสินใจนั้นมีผลต่อการเรียนอย่างไรและ 2) เรารู้อย่างไร การประเมินตนเองตลอดเวลาเป็นแนวปฏิบัติของสถาบันนวัตกรรม ประเด็นปัญหา มีประเด็นปัญหาหลายประการที่มากับวิธีการนวัตกรรม ในการนำ IT มาใช้ในการบริหารจัดการ มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของคณาจารย์ บุคลากร นักศึกษา ซึ่งต้องฝึกอบรมอย่างมากและต้นทุนสูง ปัญหาต่อมาคือ การให้บริการการศึกษาข้ามท้องถิ่นโดยใช้บทเรียน On-line ทำให้ต้องมีการคิดค่าเล่าเรียนใหม่ จากเดิมจะมีอัตราค่าเล่าเรียนระหว่างคนในพื้นที่และคนต่างพื้นที่ การบำรุงรักษาจะต้องทำตลอดเวลา เพื่อการให้บริการสารสนเทศมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสถาบันและนักศึกษา การศึกษาทางไกลยังสร้างปัญหาเรื่องมาตรฐานการประเมินผลการเรียนซึ่งต้องมีการทบทวนนิยามต่างๆ ใหม่ ให้โอกาสการเข้าถึงบทเรียนและเอกสารอ้างอิง และประกันคุณภาพการศึกษา ทุกเรื่องเกี่ยวข้องกับ การลงทุนเรื่องเวลาและค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น การสอนทางไกลเป็นแนวโน้มของวิทยาลัยชุมชน การจัดสรรทรัพยากรเป็นประเด็นปัญหาระหว่างหลักสูตรในสถาบันและหลักสูตรทางไกล

นักศึกษาส่วนใหญ่ยังต้องการเรียนในชั้น การศึกษาทางไกลต้องการนักศึกษาที่มีวินัย มีแรงจูงใจ และความสามารถที่จะทำงานด้วยตนเองสูง การเปิดสอนร่วมกับสถาบันอื่น ต้องมีการต่อรองเรื่อง ค่าใช้จ่าย มาตรฐานคุณภาพรายวิชาที่จะเปิดสอน ซึ่งทั้งหมดนี้จะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก ประเด็นสุดท้ายคือ หลักสูตรที่มุ่งงานอาชีพกับหลักสูตรเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อใน มหาวิทยาลัย หลักสูตรเพื่องานอาชีพจะเน้นเฉพาะเรื่องทักษะบางเรื่องที่จะนำไปใช้ได้ทันที ขณะที่ หลักสูตรเพื่อศึกษาต่อจะเป็นการเตรียมความพร้อมที่มีขอบเขตกว้างกว่า สถาบันแต่ละแห่งจะ ดำเนินการทั้งสองด้านได้อย่างไร ซึ่งมีผลถึงลักษณะของอาจารย์ที่จะต้องรับผิดชอบแต่ละประเภท ของหลักสูตร นอกจากนี้หลักสูตรประเภทมุ่งวิชาชีพเป็นความคาดหวังของชุมชนและกองทุนต่างๆ ก็จะมีการสนับสนุนโปรแกรมเฉพาะด้าน ซึ่งอาจมีผลต่อโปรแกรมที่จะศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย

4.1.2 วิทยาลัยชุมชนในสหราชอาณาจักร

วิทยาลัยชุมชน (Community College) ในสหราชอาณาจักร การขยายโอกาสทางการศึกษาได้รับความนิยมมาก ชื่อที่ใช้ในระดับอุดมศึกษามักใช้คำว่า "Further Education" ซึ่งถือเป็นการให้บริการการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะผู้เรียนครอบคลุมทุกกลุ่มเช่น ผู้ที่ออกจากโรงเรียน กลางคันและสนใจกลับมาเรียนเมื่ออายุมากขึ้น ผู้ใหญ่ที่สนใจอยากเรียนต่อ คนทำงาน เจ้าของ กิจการหรือนักธุรกิจที่ทำธุรกิจขนาดเล็ก บริษัทที่ต้องการส่งคนมาฝึกอบรมเพิ่มความรู้ หรือใคร ก็ได้ที่สนใจเรียน On-line ผ่านทาง Internet

4.1.3 มหาวิทยาลัยชุมชนในประเทศไต้หวัน (Community Universities)

มหาวิทยาลัยชุมชนในประเทศไต้หวัน ศึกษาโดยชิง จุง โฮ (Ching Jung Ho, 2004 : 487-500) ซึ่งกล่าวว่า การจัดการศึกษามหาวิทยาลัยชุมชนในไต้หวันไม่เหมือนกับ การจัดการศึกษาวิทยาลัยชุมชนในอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย นับว่าเป็นนวัตกรรมทาง สังคม ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตของสังคม เป็นการศึกษา นอกกระบบที่มุ่งเน้นให้การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลท้องถิ่น ส่วนที่ทำภายใน การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยชุมชนในประเทศไต้หวันคือ 1) รัฐบาลกลางให้การยอมรับและ ให้ความเชื่อถือ 2) ไม่สามารถให้ประกาศนียบัตรหรือให้ปริญญาได้ 3) การสนับสนุนเงินทุน เป็นเรื่องของท้องถิ่น ดังนั้น หากท้องถิ่นใดที่มีความยากจนก็จะได้รับการสนับสนุนที่ไม่เพียงพอ 4) การดำเนินการเปิดเสรีในท้องถิ่นไม่สามารถถ่ายโอนการเรียนระหว่างสถาบันได้ 5) ขาดแคลน บัณฑิตขั้นพื้นฐาน เช่น อาคารสถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก อาศัยโรงเรียนประถม-มัธยม

ในท้องถิ่นเป็นสถานที่ดำเนินการ 6) มีความขาดแคลนครูและคณาจารย์ไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด 7) หลักสูตรยังไม่มาตรฐาน

วัตถุประสงค์สำคัญของมหาวิทยาลัยชุมชนในได้หวั่นคือ 1) การศึกษาสังคม และสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการทางสังคม 2) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของท้องถิ่น 3) ให้การอบรมทักษะที่จำเป็นของคนในท้องถิ่น 4) ให้การศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป

ทิศทางในการดำเนินงาน คือ 1) สิ่งสำคัญในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยชุมชน คือ การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปสังคม การศึกษาตลอดชีวิต 2) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษตลอดชีวิตกับการพัฒนาชุมชน 3) การดำเนินการเป็นของแต่ละท้องถิ่น 4) การดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังนี้ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การศึกษาอบรม การเรียนรู้จากการวิจัย

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า วิทยาลัยชุมชนในต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาอุดมศึกษาในระดับอนุปริญญา เพื่อสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ผู้เรียนมักเป็นวัยผู้ใหญ่ เป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การงบประมาณรัฐบาลท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนหลัก หลักสูตรมีความหลากหลายและยืดหยุ่นตามสภาพของสังคมแต่ละชุมชน ส่วนในได้หวั่นอาจแตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ เนื่องจากมหาวิทยาลัยชุมชนเป็นของชุมชนจริงๆ เป็นการศึกษาอกระบบโดยชุมชน เพื่อชุมชน

ตารางที่ 2 ลักษณะสำคัญของมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในต่างประเทศ

ลำดับที่	ประเทศ	ลักษณะสำคัญของมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
	สหรัฐอเมริกา	<p>- วิทยาลัยชุมชนเป็นสถาบันที่เปิดโอกาสกว้าง (Open Door) ให้ผู้ที่ต้องการศึกษาต่อ และต่อชุมชนส่วนรวม การรับเข้าเรียนง่าย</p> <p>- เน้นการดำเนินการเรียนการสอนมากกว่าการวิจัย บริการให้กับผู้เรียนหลายกลุ่ม หลายประเภท เน้นการเรียน 2 ปี โดยแต่เดิมจะเน้นด้านสาขาวิชาการอาชีพศึกษาและด้านเทคนิค</p> <p>- วิทยาลัยชุมชนจะมุ่งตอบสนองความต้องการชุมชนมีกิจกรรมที่เน้นชุมชนเป็นฐานและร่วมกับภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมของชุมชน</p> <p>- วิทยาลัยชุมชนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ เงินภาษีจากชุมชน รวมทั้งค่าเล่าเรียนจากนักศึกษา</p> <p style="text-align: center;">นวัตกรรมทางการบริหารในด้านต่าง ๆ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การบริหารจัดการ ได้แก่การมีหลักสูตรเรียนแบบชุดวิชา เน้นเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ และเน้นการออกแบบหลักสูตรแบบผสมผสาน ร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ที่เน้นเรื่องนวัตกรรม เชื่อมโยงกับธุรกิจท้องถิ่นในการจัดโปรแกรมการทำงานและการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ 2. การบริหารวิชาการ มีการเสนอหลักสูตรการสอนทางไกลหรือแบบ On-line ทั้งในส่วนที่เป็นหลักสูตรของสถาบันเองหรือจัดร่วมกับมหาวิทยาลัยเสมือน การเรียนรู้ในชั้นเรียนเน้นใช้ห้องเรียนคอมพิวเตอร์และมีซอฟต์แวร์สำเร็จรูปแบบเฉพาะ ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนต่างๆ มีคณะกรรมการกำหนดนโยบายในการพัฒนาองค์กร คณะกรรมการบริหารที่ได้รับเลือกจากท้องถิ่นมีบทบาทในการรวบรวมข้อมูลความรู้ต่างๆ ของชุมชนและรายงานความต้องการให้สถาบันได้ทราบ 3. การบริหารงานทั่วไป ใช้การจัดซื้อจัดจ้างจากภายนอกเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาประสิทธิภาพ ใช้ Web-based Technology เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนรูปแบบของวัฒนธรรมองค์กร นักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรจะติดต่อกันผ่านทางเครือข่าย Web-based ของมหาวิทยาลัย มีการให้บริการ On-line ในด้านต่างๆ 4. การจัดการด้านการเงิน มีการจัดทีมบริหารในการดูแลด้านแหล่งเงินทุน สร้างมูลนิธิต่างๆ เพื่อสนับสนุนนวัตกรรมใหม่ๆ 5. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีการรับสมัครงานใช้แบบฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ และมีการสแกนประวัติไว้ในคอมพิวเตอร์

ลำดับที่	ประเทศ	ลักษณะสำคัญของมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
2	สหราชอาณาจักร	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิทยาลัยชุมชน (Community College) ในสหราชอาณาจักร การขยายโอกาสทางการศึกษาได้รับความนิยมมาก ชื่อที่ใช้ในระดับอุดมศึกษามักใช้คำว่า "Further Education" ซึ่งถือเป็นการให้บริการการศึกษาตลอดชีวิต 2. ลักษณะผู้เรียนครอบคลุมทุกกลุ่ม เช่น ผู้ที่ออกจากโรงเรียนกลางคันและสนใจกลับมาเรียนเมื่ออายุมากขึ้น ผู้ใหญ่ที่สนใจอยากเรียนต่อ คนทำงาน เจ้าของกิจการหรือนักธุรกิจที่ทำธุรกิจขนาดเล็ก บริษัทที่ต้องการส่งคนมาฝึกอบรมเพิ่มความรู้ หรือใครก็ได้ที่สนใจเรียน On-line ผ่านทาง Internet
3	ไต้หวัน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดการศึกษามหาวิทยาลัยชุมชนในไต้หวันไม่เหมือนกับการจัดการศึกษาวิทยาลัยชุมชนในอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตของสังคม เป็นการศึกษาในระบบที่มุ่งเน้นให้การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลท้องถิ่น 2. รัฐบาลกลางให้การยอมรับและให้ความเชื่อถือ 3. ไม่สามารถให้ประกาศนียบัตรหรือให้ปริญญาได้ 4. การสนับสนุนเงินทุนเป็นเรื่องของท้องถิ่น ดังนั้น หากท้องถิ่นใดที่มีความยากจนก็จะได้รับการสนับสนุนที่ไม่เพียงพอ 5. การดำเนินการเบ็ดเสร็จในท้องถิ่นไม่สามารถถ่ายโอนการเรียนระหว่างสถาบันได้ 6. ขาดแคลนปัจจัยขั้นพื้นฐาน เช่น อาคารสถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก อาศัยโรงเรียนประถม-มัธยมในท้องถิ่นเป็นสถานที่ดำเนินการ 7. มีความขาดแคลนครูและคณาจารย์ไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด 8. หลักสูตรยังไม่ได้มาตรฐาน

4.2 รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย

ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องมีความรู้และปัญญา ตลอดจนมีคนที่มีความรู้และใช้ความรู้ได้ อันเป็นผลที่ได้มาจากอุดมศึกษา ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องยนต์ที่ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งถือกำเนิดขึ้นโดยมีปรัชญาหรือเป้าหมายเพื่อท้องถิ่น สถาบันเหล่านี้จึงมีพันธกิจในการสนองความจำเป็นของท้องถิ่น

จรัส สุวรรณเวลา (2551 : 207-211) ได้บรรยายในหัวข้อ “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น” ในการประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2545 สรุปบทบาทสถาบันอุดมศึกษาในพันธกิจนี้มีหลายประการ ได้แก่

1. การเป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งปัญญาของท้องถิ่น

สถาบันอุดมศึกษาสนองความจำเป็นของท้องถิ่นในการแก้ปัญหาและการพัฒนาด้วยการสะสมและจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นที่ตนรับผิดชอบ ตลอดจนสามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลให้กลายเป็นความรู้ และในที่สุดเป็นแหล่งปัญญาของท้องถิ่น หากเมื่อใดท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูล ความรู้ หรือปัญญา ก็สามารถหรือขอจากสถาบันการศึกษาได้

2. การสร้างสมความรู้

ในการที่จะเป็นแหล่งความรู้ สถาบันอุดมศึกษานั้นๆ จะต้องชวนขวนขวายและเก็บรวบรวมความรู้ที่จำเป็นไว้ การวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความรู้ ซึ่งมีทั้งความรู้ที่เป็นสากลและความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีการวิจัยและจัดให้มีการวิจัยที่มุ่งที่ปัญหาของท้องถิ่น หรือการแก้ปัญหาหรือพัฒนาท้องถิ่นมีผลให้กระบวนการบริหารจัดการและการวางแผนการวิจัยของสถาบันควรมีทิศทางและลักษณะเพื่อการนั้น ความรู้ยังได้มาจากประสบการณ์ ซึ่งมีอยู่มากในท้องถิ่น สถาบันจึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีกับท้องถิ่นในอันที่จะได้รับเข้า และเปิดโอกาสให้ความรู้จากประสบการณ์ได้เข้าไปเป็นของสถาบัน รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สะสมกันมานาน

3. การสร้างคน (นักวิชาการและนักวิชาชีพ)

การให้การศึกษาเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา บทบาทในท้องถิ่นเป็นการให้โอกาสนักเรียนในท้องถิ่นได้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา แต่เท่านี้ยังไม่พอ สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น ควรจะสนองความจำเป็นด้านคนที่ใช้งานในท้องถิ่นด้วย ซึ่งอาจเป็น

การจัดการศึกษาในสาขาวิชาที่ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น ผู้ที่จบการศึกษาจะได้มีงานทำด้วย ไม่ใช่เป็นคนว่างงานหรือต้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น การเปิดสาขาวิชาจึงมีใช้เนื่องจากการมีผู้สอนหรือนโยบายของสถาบัน แต่ควรมีการศึกษาหาความจำเป็นของท้องถิ่นและให้บุคคลในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเลือกและตัดสินใจ

รายละเอียดในหลักสูตรก็อาจต้องปรับให้ตรงกับความต้องการตามสภาพในท้องถิ่น การจัดหลักสูตรจึงต้องเปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นไปตามสาขาวิชาการหรือตามประเพณีนิยม กลายเป็นการจัดหลักสูตรโดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ความรู้ ทักษะ และเจตคติของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของวิชาตามที่สถาบันหรือผู้สอนอาจกำหนด แต่อาจข้ามสายสาขาวิชาตามความจำเป็นที่คาดว่าจะเป็นที่ศึกษาสำเร็จออกไปทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นจุดเด่นของสถาบัน

นักศึกษาทุกคนทุกสาขาวิชาควรมีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่สถาบันตั้งอยู่จึงจะถือได้ว่าเป็นสถาบันเพื่อท้องถิ่น ยิ่งกว่านั้น นักศึกษาควรจะได้เกิดความรู้และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อท้องถิ่น

4. การบริการทางวิชาการ

การให้บริการวิชาการเป็นบทบาทที่สำคัญสำหรับสถาบันเพื่อท้องถิ่น หากสถาบันอุดมศึกษาใดจะอ้างตนเองว่าเป็นสถาบันเพื่อท้องถิ่น โดยมีแหล่งวิชาการ สถาบันนั้นจะดูดยายไม่ได้เมื่อท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องใช้วิชาการ ในการนี้ สถาบันก็ต้องมีความรู้ที่จำเป็นนั้นหรือไปหาความรู้มาสนองแก่ท้องถิ่นได้ ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนจึงมีความสำคัญ เพราะมักจะต้องใช้ในการปรับความรู้และเทคโนโลยีให้เหมาะสมสำหรับใช้ในท้องถิ่นนั้นๆ ความเข้าใจเรื่องความจำเป็นของท้องถิ่นและการมีเจตนารมณ์ที่จะตอบสนองเป็นปัจจัยที่จำเป็นเพื่อจัดบริการทางวิชาการให้เป็นไปเพื่อท้องถิ่น

การวางแผนและดำเนินการให้บริการทางวิชาการของสถาบันจึงมีความสำคัญ ต้องดำเนินการทั้งในเชิงรับเพื่อสนองการร้องขอ และในเชิงรุกเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง การให้บริการทางวิชาการอาจดำเนินการโดยสถาบันเกิดรายได้ตามสมควร แต่สถาบันต้องไม่ลืมหรือละเลยผู้ด้อยโอกาสที่สถาบันน่าจะมีส่วนช่วยเหลือได้

5. การชี้แนะและเตือนสติสังคมในท้องถิ่น

แหล่งวิชาการที่มีบทบาทในการใช้ความรู้และวิสัยทัศน์สร้างความสามารถในการพิจารณาสภาพการณ์ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยมีวิจรรณญาณที่ดี หากมีสิ่งที่ดีควรชี้แนะและเตือนสติสังคมก็ควรได้ทำหน้าที่ ทั้งนี้สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างความเชื่อถือและความไว้วางใจ

ของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนมีความเป็นกลาง และไม่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องนั้นๆ โดยต้องยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รวมทั้งไม่เป็นเครื่องมือของผู้อื่น

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการทำหน้าที่เพื่อท้องถิ่น ดังได้กล่าวมานี้มีมากและหลากหลาย แต่ละสถาบันอาจพิจารณาเลือกจุดเน้นของตน และอาจกำหนดความจำเป็นก่อนหลังได้ด้วย การวางแผนนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนงาน ตลอดจนการสร้างศักยภาพและสมรรถนะเพื่อการนี้เป็นขั้นตอนที่จำเป็นในการทำภารกิจนี้

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (2546 : 1-2) ได้กล่าวถึงลักษณะของมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นไว้ว่าประกอบด้วยอัตลักษณ์ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการที่มีการดำเนินสัมพันธ์กับบริบทสิ่งแวดล้อม มีลักษณะสอดคล้องกับชุมชน มีชุมชนร่วมกันสร้างสรรค์ เป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ท่ามกลางความไว้วางใจของชุมชน เป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้ปัญญาเป็นตัวตั้ง เป็นมหาวิทยาลัยสืบค้นและสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่นเพื่อการแก้ไขปัญหา เป็นมหาวิทยาลัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง เป็นมหาวิทยาลัยที่เลือกสรร กลั่นกรองภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อการแก้ปัญหา สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยราชภัฏในคราวสัมมนาทางวิชาการ 4 ภูมิภาคที่จัดโดยสำนักงานสภाराชภัฏ ระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม 2545 ว่าทิศทางใหม่ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นนั้นว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องผูกพันกับสังคมหรือชุมชน เป็นสถาบันที่อบรมบ่มนิสัยของคนในชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับการกำหนดว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่กับชุมชน ส่วนสำนักงานสภाराชภัฏ ได้จัดประชุมเสวนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ภูมิภาค ณ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏเพชรบุรี สถาบันราชภัฏเพชรบุรีพิทยาลงกรณ์ และสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม และการจัดประชุมเสวนาเพื่อเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ทิศทางและแนวทางการจัดการศึกษาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2545 ณ สถาบันราชภัฏราชชนนครินทร์ มีประเด็นเห็นพ้องกันเกี่ยวกับการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังนี้

1. สร้างจิตสำนึก และปรับย้ายฐานคิดในการดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยที่มีอิสรภาพในตนเอง มีความเป็นไทในทางวิชาการและปัญญา และมุ่งมั่นที่จะช่วยเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งของท้องถิ่นและชุมชน
2. สร้างระบบมหาวิทยาลัยเป็นเครือข่ายพันธมิตรที่เข้มแข็งโดยมีจิตวิญญาณของการเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน โดยแต่ละแห่งมีอิสระที่จะพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการและวิชาชีพ
3. พัฒนาระดับการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพด้วยระบบที่สร้างความมั่นใจให้กับสังคมในการดำเนินงานตามพันธกิจสู่ความเป็นเลิศ

4. เสริมสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ผลเสียกับมหาวิทยาลัยในการปฏิบัติภารกิจทุกด้าน ใช้ภูมิปัญญาที่หลากหลายทุนทางสังคมและพลังของท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์กับมหาวิทยาลัยและมีผลสะท้อนกลับไปสู่ชุมชน

5. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์และนักศึกษาในลักษณะความเป็นครูและศิษย์ เรียนรู้และทำงานร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร

6. ปรับกระบวนการจัดการศึกษาให้ผูกพันกับปัญหาของท้องถิ่นและชุมชน และบูรณาการศาสนธรรม วัฒนธรรม และการศึกษาให้มีความสมดุลในแต่ละโปรแกรมวิชา

นอกจากนี้แล้วในการเสวนาดังกล่าว ยังมีความคิดเห็นหรือทัศนะเกี่ยวกับทิศทางและแนวทางใหม่ในการจัดการศึกษาไทยจากผู้ทรงคุณวุฒิที่สำคัญ ดังนี้

1. มุ่งอนาคตโดยผ่านการเรียนรู้อดีตและปัจจุบัน การจัดการศึกษาที่ผ่านมาเป็นการศึกษาที่อยู่นอกสังคมไม่รับรู้ ไม่เรียนรู้ ไม่ร่วมทุกข์ ไม่ร่วมสุข และไม่ร่วมแก้ปัญหาของสังคม ดัดขาดจากรากเหง้าของตนเอง เป็นการศึกษาแบบแยกส่วน แยกการศึกษาออกจากสังคม แยกวิชาการออกจากการศึกษาที่เป็นองค์รวม แยกการพัฒนาความคิดกับจิตวิญญาณ และหลักใส่คนเข้าสู่ระบบความเป็นทาสทางปัญญา รับและออกแบบการจัดการศึกษาจากประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ จนอาจกล่าวได้ว่ายิ่งเรียนรู้มากยิ่งเป็นทาส ผู้สำเร็จการศึกษาจึงกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมสำหรับสังคมไทย

2. ทิศทางใหม่ในการจัดการศึกษา เพื่อความเป็นไททางปัญญา ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของไทย มีดังนี้

2.1 ทำให้การศึกษาที่อยู่นอกสังคมมาอยู่กับสังคมอย่างกลมกลืน เอาปัญหาของท้องถิ่นปัญหาของชุมชนและปัญหาของประเทศชาติเป็นตัวตั้ง หรืออีกนัยหนึ่งคือการเอาพื้นที่หรือท้องถิ่นของตนเองเป็นตัวตั้งนั่นเอง ไม่ใช่เอาวิชาเป็นตัวตั้งอย่างที่เป็นอยู่

2.2 การมีทัศนะแบบองค์รวม มองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงสัมพันธ์ของธรรมชาติและสรรพสิ่ง มวลมนุษยโลกเป็นเพื่อนกัน มองสิ่งที่อยู่ภายนอกตนและภายในตนเป็นสิ่งที่เดียวกัน พัฒนาค้นทั้งทางด้านองค์ความรู้และจิตวิญญาณให้เืองอกงามไปพร้อมกัน

2.3 เป็นมหาวิทยาลัยของลูกชาวบ้านที่สามารถถล่มกรงภูมิปัญญาทั่วโลกมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาค้นและแก้ปัญหาของท้องถิ่น ความรู้แบบสำเร็จในบางกรณีอาจต้องได้นำมาใช้ แต่ปัญญาหรือจิตวิญญาณสำเร็จรูปนั้นไม่มี ต้องกล้าและมีอิสระที่จะคิดสังเคราะห์จนเกิดปัญญาได้ด้วยตนเอง

2.4 เป็นเสาหลักของท้องถิ่น เป็นองค์กรที่เชื่อมต่อระหว่างกลไกของรัฐกับนโยบายที่กระตุ้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิต การมีส่วนร่วม

ในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เป็นสถาบันที่รองรับแนวนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐ ไปยังท้องถิ่น

2.5 เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นกลไกของการกอบกู้บ้านเมือง และดำรงอยู่อย่างมีอิสรภาพทางปัญญา ต่อสู้กับความเป็นทาสในโลกทุนนิยม วัตถุนิยม สามารถสร้างลูกคนจนในพื้นที่ให้เป็นบัณฑิตที่แท้ เพื่อนำงานในระบบเศรษฐกิจที่พอเพียง ทำงานให้กับชุมชน เรียนรู้และปรับตัวอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง รู้และเข้าใจศักยภาพของท้องถิ่นและสร้างพลังของชุมชนให้เกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ของแผ่นดิน

2.6 สร้างสรรค์มหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นยุทธศาสตร์อุดมศึกษาของชาติ ที่ช่วยยกภูมิปัญญาของประชาชนและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน (People University) ที่มีระดับคุณภาพและมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคม

2.7 ปรับตัวให้สมดุลในสังคมในการเปลี่ยนแปลง โดยบูรณาการ ศาสนธรรม วัฒนธรรมและการศึกษาให้เป็นจิตวิญญาณในการพัฒนา

3. แนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัย

3.1 การพัฒนาคุณภาพบัณฑิต

3.1.1 การศึกษาในระดับปริญญาตรีต้องมีความสมบูรณ์ใน 3 เรื่อง คือ ความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพ และความสามารถในการดำเนินชีวิต โดยบูรณาการเป็นคุณลักษณะบัณฑิตในทุกสาขา

3.1.2 คุณลักษณะของบัณฑิต คือ บัณฑิตชุมชน เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ รู้จักและรู้แจ้งเรื่องท้องถิ่น และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วิถีชีวิตของชุมชน

3.1.3 มีมาตรฐานการศึกษาเป็นหนึ่งในเดียวของระบบราชภัฏ เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้าเรียน แต่สำเร็จได้ด้วยมาตรฐานที่บ่งชี้คุณภาพชัดเจนในแต่ละด้าน หรือสาขาวิชา เช่นด้านภาษาต่างประเทศ ด้านคอมพิวเตอร์ ด้านวิชาการ การให้โอกาสคนเข้ามาเรียนแล้วได้รับปริญญาไปง่ายๆ มิใช่ความเมตตาปราณี แต่แท้จริงแล้วคือความโหดร้ายทั้งตัวบัณฑิตและประเทศชาติโดยรวมการดำเนินการด้านมาตรฐานการศึกษาที่สำคัญคือการพัฒนาข้อทดสอบในรายวิชาต่างๆที่เป็นระบบเดียวกัน ข้อคิดเรื่องการทำหนดมาตรฐานไม่จำเป็นต้องเป็นมาตรฐานชั้นดีเลิศ

3.1.4 รักษาคุณลักษณะบัณฑิตที่ดีอยู่แล้วคือสุ้งาน อ่อนน้อม ถ่อมตน มีน้ำใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและความซื่อสัตย์ ซึ่งถ้าได้เติมเต็มด้วยความสามารถทางด้านภาษาและคอมพิวเตอร์หรือทักษะวิชาชีพบางอย่าง จะทำให้ได้คุณลักษณะของนิสิตที่พึงประสงค์

3.2 การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้

3.2.1 สร้างหลักสูตรใหม่ที่มองลักษณะบัณฑิตและความคาดหวัง บัณฑิตในลักษณะองค์รวม ไม่แยกการเรียนรู้เป็นรายวิชา แต่ควรพัฒนาเป็นชุดวิชาที่เชื่อมโยง แนวความคิดและหลักวิชาต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ความจริงและการสร้างสรรค์ปัญญาและคุณความดี หรือจิตวิญญาณ

3.2.2 สร้างหลักสูตรใหม่ที่สะท้อนชีวิตและการแก้ปัญหาของท้องถิ่น ที่สามารถบูรณาการภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลมาใช้ในการเข้าใจและแก้ปัญหา

3.2.3 สร้างหลักสูตรใหม่ในระดับปริญญาตรีที่มีความสมบูรณ์และ บูรณาการความรู้หรือภูมิปัญญา วิธีการดำเนินวิถีชีวิตและความสามารถในวิชาชีพ ที่มุ่งฝึกฝน และการปฏิบัติที่สามารถออกไปทำงานได้จริง ตรงกับสภาพจริงของการทำงาน

3.2.4 หลักสูตรที่สะท้อนความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น ควรมีการแก้ปัญหของสังคม ชุดวิชาท้องถิ่นและการพัฒนาท้องถิ่น ชุดวิชาการสร้าง งาน ชุดวิชาการวิจัย และชุดวิชาการสร้างและพัฒนาจิตสำนึก เป็นต้น

3.2.5 กระบวนการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนจากการถ่ายทอดความรู้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับอาจารย์ และระหว่างผู้เรียนกับคนในสังคม และกระบวนการคิดที่สามารถสร้างโลกทัศน์และวิธีคิดแบบ องค์รวมได้

3.2.6 กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ การทำได้ คิดได้ ตรงกับ มาตรฐานการเรียนรู้

3.2.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ ออกแบบหลักสูตรที่คำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่น การเรียนรู้จากชาวบ้าน การคบและมี ชาวบ้านเป็นกัลยาณมิตร และการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

3.2.8 คณาจารย์ต้องกระตุ้นหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนเกิด ความต้องการในการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดพลังจนถึงขั้นร้อนวิชาที่จะออกไปวางแผนแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

3.3 การพัฒนาการบริหารจัดการ

3.3.1 การกำหนดตำแหน่งยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ แสดงให้เห็นความชัดเจนว่าจะจะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นจะต้องเรียนรู้ความจริง และเรียนรู้เข้าใจปัญหาของท้องถิ่นอย่างเข้มข้น สร้างองค์ความรู้ในบริบทของท้องถิ่น และ สามารถบูรณาการองค์ความรู้สากลมาเพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้

3.3.2 การผูกโยงเป็นระบบมหาวิทยาลัย (Systems of Universities) ที่จะสร้างระบบอุดมศึกษาของประเทศให้เอื้อต่อการบริการอุดมศึกษาให้กับประชาชน

สร้างมาตรฐานการศึกษาในระบบเดียว มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีจุดเด่นเป็นเรือธง(Flagship) ในสาขาวิชาที่ต่างกันด้วยการผูกโยงที่เป็นระบบนี้เท่านั้น ราชภัฏจึงจะมีพลังที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม หากต่างมหาวิทยาลัยต่างอยู่ราชภัฏจะเปรียบดั่งร้านข้าวแกงธรรมดาหมด โอกาสที่จะเป็นร้านอาหารที่มีชื่อ (Brand Name) ยิ่งใหญ่ที่มีมาตรฐานและคุณค่าเป็นที่ยอมรับของ สาธารณะ

3.3.3 การใช้ทุนทุกชนิดที่มีอยู่ในสถาบันและชุมชนให้เต็มที่ เพื่อการเรียนรู้และการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนอาจารย์ เครื่องมืออุปกรณ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

3.3.4 สร้างแรงบันดาลใจในของประชาคมราชภัฏและชุมชน ที่จะ ปลดปล่อยความเป็นทาสของระบบค่านิยมตะวันตกมาเลือกเส้นทางของตนเอง ด้วยการพัฒนา อาจารย์ให้พลิกหรือเคลื่อนย้ายระบบการผลิต โดยไม่ไปเลียนแบบสิ่งที่ผิดพลาดของมหาวิทยาลัย ไทยที่เป็นมาแล้ว กลับไปสู่สัมมาทิฐิของการเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ที่เติบโตและมีอิสระทางปัญญา

3.3.5 การเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ไม่มุ่งที่ตัวเงินหรือมุ่ง มูลค่า แต่ต้องคำนึงถึงคุณค่าที่ตอบสนองแก่ปัจเจกบุคคลและสังคมเป็นด้านหลัก

กล่าวโดยสรุป ในทรรศนะของผู้วิจัยเห็นว่า มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ แท้จริงนี้จะต้องมีการบริหารจัดการที่สนองตอบต่อชุมชนในทุกมิติ อาทิ มิติทางด้านเศรษฐกิจ ต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนในการจัดระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิก ในชุมชนสามารถปรับตัวเข้ากับการผลิตเพื่อการค้า มีการผลิตที่มีระบบการลดต้นทุนการผลิต ทั้งในด้านการใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรงในการผลิต มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ ต้องส่งเสริมความ เข้มแข็งของชุมชนโดยให้ชุมชนสามารถจัดการระบบการดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติให้ เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน มิติทางด้านสังคม ส่งเสริมความเข้มแข็งของ สังคมชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคมให้เอื้อต่อการที่สมาชิกของชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข เอื้อเพื่อ สามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมิติทางด้านวัฒนธรรม ส่งเสริม ความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน ให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยสติปัญญา มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีการสืบสานภูมิปัญญาความรู้ของชุมชน มีคความเชื่อมั่นในศักยภาพ ภูมิปัญญาและมีความภาคภูมิใจในชุมชน หากมหาวิทยาลัย ในประเทศไทยที่เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมชุมชน ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นจึงจะเรียกได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่แท้จริง

4.3 บทบาทของสถาบันราชภัฏกับการพัฒนาท้องถิ่น

ก่อนการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันราชภัฏกับการพัฒนาท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “บทบาท” เสียก่อน ซึ่ง งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ได้กล่าวว่า บทบาท คือ การกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ โดยที่สถานภาพเป็นตำแหน่ง และมักจะเป็นของคู่กันกับบทบาท คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย(แต่ไม่เสมอไป) นอกจากนี้ “บทบาท” คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้กลุ่มสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ Dighton (1971) ได้กล่าวถึง “บทบาท” ว่า เป็นพฤติกรรมของบุคคลในสังคม โดยที่พฤติกรรมนั้นอาจแตกต่างกันเมื่อมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ และบรรทัดฐานความคาดหวังของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และ Biddle (1979) ก็ได้ให้ความหมายของ “บทบาท” ว่า เป็นพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในบริบทที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสิทธิและหน้าที่ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในบริบทที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบทบาทของสถาบันอุดมศึกษานั้นก็เช่นกัน คือ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษาตามภารกิจ 4 ด้าน คือ ด้านการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องดำเนินการตามภารกิจดังกล่าว ประกอบกับพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ.2538 มาตรา 7 ได้กำหนดให้สถาบันราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัย ให้บริการวิชาการแก่สังคม ปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู จึงต้องตระหนักและดำเนินการภารกิจตามหลักสูตรบูรณาการ ดังนี้ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2359)

1. การบูรณาการในเรื่องความรู้ สถาบันราชภัฏต้องมีความรู้ทั้งในระดับสากลและความรู้ในระดับท้องถิ่นและจะต้องประยุกต์เอาความรู้ในระดับสากลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมในระดับท้องถิ่นให้ได้ ซึ่งการจะเป็นลักษณะเช่นนี้ได้หมายถึงจะต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในระดับสากลให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ให้สอดคล้องกับโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันก็ต้องศึกษาความรู้หรือสภาพการณ์ที่เกิดในท้องถิ่นอย่างเข้าใจต่อแท้ และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ต้องปรับประยุกต์เอาความรู้ระดับสากลนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับท้องถิ่นให้ได้ เช่น ถ้าสถาบันเปิดโปรแกรมด้านเทคโนโลยีการเกษตร อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาที่เรียนก็ต้องมีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำมาใช้ทางด้านการเกษตร

เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันก็ต้องมีข้อมูลท้องถิ่น เช่น สภาพดิน อากาศ น้ำ ปัญหาอุปสรรคของท้องถิ่นทางด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีความรู้และทราบสภาพของท้องถิ่นแล้ว ที่สำคัญจะต้องนำความรู้ที่เรียนมานี้ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในด้านของการแก้ปัญหาที่มีอยู่ การพัฒนาสภาพการด้านการเกษตรให้ก้าวหน้า อันจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สามารถจะประกอบอาชีพด้านการเกษตร บริหารจัดการสภาวะแวดล้อมด้านการเกษตรได้ดีขึ้น คนในท้องถิ่นได้มองเห็นผลสำเร็จ เกิดความคิด ทศนคติที่ดี สนใจเข้าเรียนมากขึ้น เป็นต้น ถ้าสถาบันเปิดโปรแกรมด้านการท่องเที่ยวก็หมายความว่า คณาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาผู้เรียนได้เรียนรู้หลักทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการด้านการท่องเที่ยว การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับสากล ขณะเดียวกันก็เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งสนับสนุนการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เช่น สถานที่พักในจุดท่องเที่ยวต่างๆ ยานพาหนะ การเดินทาง แหล่งอาหาร ของที่ระลึกและสามารถนำหลักความรู้สากลมาเชื่อมโยงกับท้องถิ่นได้ ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวในเขตบริการของสถาบันราชภัฏนึกถึงสถาบันราชภัฏเป็นสิ่งแรก เพราะมีทั้งข้อมูลความรู้และการบริการที่มีเครือข่ายและสนองความต้องการได้เบ็ดเสร็จ เป็นต้น ถ้าเปิดโปรแกรมด้านการศึกษา ก็หมายความว่า ได้เรียนแนวคิด ทฤษฎีวิชาการต่างๆ ทั้งด้านการเรียนการสอน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสิ่งใหม่ๆ ที่ค้นพบ ขณะเดียวกันก็ต้องออกสำรวจและสัมผัสสภาพข้อเท็จจริงของโรงเรียนในเขตบริการสามารถรับรู้สภาพปัญหาอุปสรรคต่างๆ แล้วนำทั้ง 2 ส่วนมาเชื่อมโยงเพื่อการแก้ปัญหาการศึกษาที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นเขตบริการให้ได้ เป็นต้น

2. การบูรณาการในเรื่องภารกิจเข้าด้วยกัน ตั้งแต่การวิจัย การสอน การบริการทางวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพราะภารกิจเหล่านี้มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เช่น ผลงานที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในท้องถิ่นก็นำมาใช้ในการเรียนการสอนให้กับนักศึกษา ขณะเดียวกันก็นำมาเผยแพร่ให้กับประชาชนคนทั่วไปได้ด้วย และสิ่งที่เราศึกษาค้นคว้าควรเป็นเรื่องใกล้ตัว ให้กับประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมได้ เช่น โปรแกรมด้านเทคโนโลยีการเกษตร ศึกษาวิเคราะห์ดิน ก็ใช้สภาพท้องถิ่นมาศึกษาวิเคราะห์และสามารถบอกได้ว่า ดินตำบลไหน เขตไหน สภาพเป็นอย่างไร เหมาะที่จะปลูกพืชอะไร จะปรับปรุงบำรุงให้ดีขึ้นได้อย่างไร ความรู้ ความคิดเห็นเหล่านี้ก็ใช้ในการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาด้วย นักศึกษาได้เรียนรู้ก็มีความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง เมื่อจบออกไปก็นำไปใช้ได้ผล ขณะเดียวกันยังเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไป อันเป็นการบริการทางวิชาการให้กับสังคมอีกด้วย

3. การบูรณาการในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งหมายถึง การระดมสรรพกำลัง ทั้งนักคิด นักปฏิบัติที่มาจากหลากหลายและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาพร้อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติภารกิจในทุกด้านของสถาบัน ตลอดจนการประสานเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กรในท้องถิ่น เพื่อการเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์ การสนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ด้านต่อการปฏิบัติภารกิจของสถาบัน และการจัดทำให้สถาบันเป็นศูนย์กลางในด้านข้อมูลข่าวสาร ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการให้กับสังคมและการพัฒนาทางวัฒนธรรมด้วย

4. การผลิตและการพัฒนาวิชาชีพครู สถาบันราชภัฏจัตต้องเป็นสถาบันหลักที่ดูแลการฝึกหัดครูทั้งระบบ โดยประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดครูทุกระดับ และองค์กรในท้องถิ่น สถาบันจะต้องดูแลกระบวนการผลิตให้เกิดคุณภาพอย่างเข้มข้น ประสานกับหน่วยงานอื่นเพื่อการใช้และการพัฒนา โดยเฉพาะหน่วยงานหลักในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้ครูส่วนใหญ่ อันได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด โดยการเชื่อมโยงประสานให้ครูทุกระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่เก่งๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต ขณะเดียวกันคณาจารย์และนักศึกษาต้องมีโอกาสได้ลงสัมผัสกับพื้นที่ สภาพข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เพื่อที่จะได้ปรับประยุกต์เอาทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติให้ได้ เพราะเมื่อจบแล้วสภาพการณ์ที่พบจะไม่หนีไปจากข้อเท็จจริงเหล่านี้ ภารกิจในเรื่องของการอบรมและพัฒนาครูประจำการจะต้องเป็นภารกิจสำคัญที่สถาบันราชภัฏดำเนินการควบคู่ไปกับการผลิตด้วย

5. ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ

5.1 ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า ศตวรรษจนถึงปัจจุบันโดยประสบผลสำเร็จตามควร ในเส้นทางสู่มหาวิทยาลัยราชภัฏมีพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง สถานภาพและบทบาทหน้าที่มาอย่างต่อเนื่องโดยมีระยะเวลาในการพัฒนามากกว่าหนึ่งศตวรรษ กล่าว คือในระยะก่อนจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูอย่างเป็นระบบได้จัดตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกเป็นโรงเรียนแรก เมื่อ พ.ศ.2414 เป็นต้นมา จนกระทั่ง พ.ศ.2435 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นครั้งแรกที่บริเวณโรงเรียนเด็กสะพานดำ พระนคร (นภดล พูลสวัสดิ์, 2551 : 60) โดยผู้สอนส่วนใหญ่มาจากพระและพ่อบ้านหรือผู้มีความรู้ในวิชาชีพสาขาต่างๆ ซึ่งอาศัยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัง จนกระทั่งได้มีการปรับปรุงการใช้หลักสูตรการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรป จึงทำให้มีการขยายการผลิตครูออกไปตามหัวเมืองต่างๆ (นภดล พูลสวัสดิ์, 2551 : 60) วิวัฒนาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอาจจำแนกออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ยุคแรก

หลังจากที่ได้มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูปี พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2496 สถานภาพของสถาบันฝึกหัดครูได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ทั้งในด้านการบริหารงาน การเปิดวิชาสาขาต่าง บุคลากรและอาจารย์ผู้สอนในสถาบันฝึกหัดครู ตลอดจนอาคารสถานที่และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2497 มีโรงเรียนฝึกหัดครูที่สังกัดกรมการฝึกหัดครูอยู่ทั้งสิ้น 30 แห่ง(นภดล พูลสวัสดิ์, 2551 : 61) ในจำนวนนี้มี 7 แห่ง ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร และมี 23 แห่ง ที่ตั้งกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2497 มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูในกรมอื่นของกระทรวงศึกษาธิการอีก เช่น กรมอาชีวศึกษา และกรมพลศึกษา เป็นต้น

การบริหารจัดการสถาบันฝึกหัดครูของไทยได้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงธรรมการ หรือกระทรวงศึกษาธิการมาตลอด นับตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งรวมทั้งการฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัยซึ่งขณะนั้นสังกัดกระทรวงศึกษาธิการด้วย เมื่อพิจารณากระบวนการบริหารและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการฝึกหัดครูในระยะเวลาดังกล่าว ได้พบการบริหารและการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เริ่มจากมีการโอนความรับผิดชอบในการจัดการฝึกหัดครูระหว่างหลายกรมในกระทรวงศึกษาธิการ คือเริ่มตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สังกัดกรมศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ.2435 แล้วมี

การโอนกลับไปกลับมา ระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและกรมศึกษาธิการอีก 2 ครั้ง ภายในเวลา 25 ปี นอกจากนี้ยังมีการโอนการฝึกหัดครูไปสังกัดบ่อยเช่น แสดงว่าในช่วงเวลาดังกล่าว มีการแสวงหาโครงสร้างการบริหารที่เหมาะสมโดยยึดกรมอื่นเป็นหลัก ต่อมาก็ได้มีการเปิดหลักสูตรและการโอนการสอน ฝึกหัดครู สอบวิชาเฉพาะและวิชาชีพพิเศษในหน่วยงานและกรมที่ทำหน้าที่หลักในแต่ละด้านคือมีการโอนฝึกหัดครูพลศึกษาไปสังกัดกรมพลศึกษา ในปี พ.ศ.2477 มีการเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมและครูประถมอาชีพะในกรมอาชีวศึกษา เมื่อ พ.ศ.2493 มีการโอนการฝึกหัดครูมัธยมอาชีพะทุกแผนกจากกรมการฝึกหัดครูไปที่วิทยาลัยเทคนิคในปี พ.ศ.2496 เป็นต้น แสดงว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น กรมที่มีบทบาทหลักในการสอนวิชาชีพพิเศษและวิชาชีพ จะมีบทบาทโดยตรงในการผลิตครูสอนวิชาชีพ และวิชาชีพต่าง ๆ

กระบวนการในการจัดการศึกษานั้น หลักสูตรการฝึกหัดครูระยะเริ่มแรก ได้แก่ ประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทย และประกาศนียบัตรครูสอนภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพราะในสมัยเริ่มแรกของการขยายโรงเรียนและการใช้หลักสูตรตามระบบตะวันตกนั้น เป็นหลักสูตรเน้นภาษาเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้ขาดครูผู้มีความรู้ในด้านนี้มาก ต่อมาได้มีการเปิดหลักสูตรอีกหลายหลักสูตร เพื่อผลิตครูชั้นมูลศึกษาชั้นประถมศึกษาและชั้นมัธยมศึกษาเป็นการผลิตเพื่อสนองตอบต้องการของระบบศึกษาโดยยึดระดับการศึกษาเป็นหลักจนกระทั่งมีการเปิดสอนวิชาเฉพาะในโรงเรียนต่าง ๆ มากขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องผลิตครูสอนวิชาเฉพาะมากขึ้นโดยเฉพาะหลักสูตรครูวิชาชีพและครูพลศึกษา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจากการขยายตัวด้านความหลากหลายของประเภทหลักสูตรได้มีการเพิ่มประเภทของหลักสูตรไปอย่างกว้างขวาง ได้แก่ หลักสูตรวิชาสามัญฝึกหัดครูกสิกรรม ฝึกหัดครูหัตถกรรม และฝึกหัดครูพลศึกษา เป็นต้น อีกประการหนึ่งการพัฒนาหลักสูตรระดับสูง ได้มีการพัฒนาเพิ่มระยะเวลาเรียนในหลักสูตรตลอดจนเนื้อหาวิชาและระดับของหลักสูตรมาเป็นลำดับจนถึงระดับที่เทียบเท่าอนุปริญญา โดยเริ่มแรก ได้แก่หลักสูตรครูชั้นประถม ซึ่งคัดเลือกมาจากผู้จบชั้นประถมศึกษามาเรียนฝึกหัดครูเวลา 1 ปีต่อมา มีหลักสูตรครูมูล รับผู้จบหลักสูตร ม.4 หลักสูตร 2 ปี หลักสูตรประโยคครูประถม รับผู้จบ ม.6 หลักสูตร 3 ปี และหลักสูตรประโยคครูมัธยมซึ่งรับผู้จบหลักสูตรครูประถมมาเรียนต่ออีกเป็นเวลา 2 ปี

สำหรับบทบาทด้านการเป็นสถาบันผลิตครูได้ปฏิบัติภารกิจหลักในการผลิตครูมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้นโดยเอกเทศ หรือตั้งเป็นแผนกฝึกหัดครูขึ้นในสถาบัน การศึกษาอื่นทั้งนี้เนื่องจากเป็นระยะที่เริ่มขยายตัวทั้งในด้านปริมาณการผลิตครู และการขยายหลักสูตรการฝึกหัดครูสาขาต่าง ๆ ให้กว้างขวางออกไปเพื่อสนองความต้องการของระบบศึกษาของประเทศไทยที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่ามีแนวโน้มที่เห็นได้ชัดจนระยะสุดท้ายหลังปี พ.ศ. 2496 ก็คือมีการขยายงานการฝึกหัดครูเพื่อให้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียว คือขยายงานกองฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครู

ในปี พ.ศ. 2497 เพื่อทำหน้าที่ผลิตครูโดยเฉพาะ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการจัดการศึกษาเป็นระบบและมีหลักสูตรการสอนสูงขึ้นตามลำดับจากชั้นประถมศึกษาเกินความรู้ความสามารถของพระที่จะสอนได้ ประการต่อมา คือ สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศและขาดแคลนบุคลากรด้านการผลิตครูโดยตรงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่สถาบันฝึกหัดครูระยะแรกส่วนใหญ่อาศัยสถานที่ของสถาบันศึกษาอื่นที่มีอยู่แล้วเป็นสถานที่ฝึกหัดครูประการที่สามเป็นผลมาจากการขยายตัวของประชากรผู้ต้องการเข้าโรงเรียนในโรงเรียนได้เพิ่มอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ต้องเพิ่มปริมาณการผลิตครู และขยายจำนวนสถาบันผลิตครูเพิ่มเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี บริบูรณ์ เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ นับเป็นการขยายการศึกษาให้แพร่หลายในทั่วอาณาจักร ประการที่สี่เกิดจากความต้องการของหลักสูตรในโรงเรียนที่สนองตอบความจำเป็นในด้านการพัฒนาอาชีพและคุณลักษณะของประชาชน ผลักดันให้เกิดความหลากหลายของหลักสูตรการฝึกหัดครู ได้แก่ การฝึกหัดครูอาชีพ ฝึกหัดครูกสิกรรม ฝึกหัดครูพลศึกษา เป็นต้น ประการสุดท้าย เกิดจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากรไทยในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ.2497 เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชากรวัยเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยมีผลทำให้ผลิตครูขยายด้านปริมาณอย่างกว้างขวาง

ระยะที่ 2 พ.ศ.2504-2537

วิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏในช่วงเวลานี้ เป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากการพัฒนาภายหลังจากที่ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกระบวนการผลิตครูได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้การฝึกหัดครูเป็นหน้าที่ของกรมวิสามัญศึกษา แต่ก็ยังมีหน่วยงานอื่นในระดับกรมดำเนินการควบคู่ไปด้วย ในลักษณะต่างคนต่างจัดเพื่อผลิตครูขึ้นสอนตามความต้องการของกรมนั้นๆ เช่น กรมอาชีวศึกษาเป็นสอนครูวิชาชีพ สำหรับไปสอนตามโรงเรียนในสังกัดกรมอาชีวศึกษาต่างๆ กรมพลศึกษาผลิตครูสอนพลศึกษา เป็นต้น การจัดการฝึกหัดครูในลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลให้ครูที่ผลิตออกมาไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งเป็นปัญหาในการพัฒนาโดยตลอด

ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 2 (พ.ศ. 2504-2514) ในระยะนี้เป็นระยะเริ่มต้นของการปรับปรุงกรมการฝึกหัดครู ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงการฝึกหัดครูด้วยการขยายภายใน คือเพิ่มจำนวนครูอาจารย์และจำนวนอาคารและยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครูปี พ.ศ. 2504 โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษากลับไปสังกัดกรม อาชีวศึกษาและยกฐานะวิทยาลัยอาชีวศึกษาปี พ.ศ.2505 ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูอีกปีละแห่ง ในปี พ.ศ.2507 มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนครขึ้นปี พ.ศ.2508 วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูซึ่งอยู่ในส่วนภูมิภาคนั้นให้ออนมาสังกัดส่วนกลางโดยตรงเพื่อประโยชน์

ต่อการบริหาร ต่อมาปี พ.ศ.2510 มีการขยายวิทยาลัยวิชาการศึกษาไปเปิดสาขาที่จังหวัด พิษณุโลก ปี พ.ศ.2511 เปิดสาขาเพิ่มอีก 2 แห่งคือ ที่จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดสงขลา และในปี พ.ศ.2512 เปิดสาขาวิทยาลัยวิชาการศึกษาเพิ่มอีกที่พระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เพื่อผลิตบุคลากร ให้กับกรมการฝึกหัดครูโดยตรง ในระยะนี้กรมการฝึกหัดครู ได้เพิ่มการผลิตนักเรียนฝึกหัดครูขึ้น เป็นอย่างมากโดยมีการเปิดสอนในภาคนอกเวลา และขณะเดียวกันโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัด กรมการฝึกหัดครูที่มีอยู่ก็ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูหมดทุกแห่ง รวมสถาบันในสังกัดกรมการฝึกหัด ครูทั้งสิ้น 26 แห่ง (วิทยาลัยครู 25 แห่ง และวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีก 1 แห่ง)

จนกระทั่งถึงระยะการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 จนถึง การตั้งสถาบันราชภัฏ (พ.ศ.2515 - 2535) เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในกรมการฝึกหัดครู จากการประเมินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 พบว่าแผนพัฒนา ดังกล่าวไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ควร ทั้งนี้เพราะปัญหาประชากรของชาติขาดการศึกษาหรือมี การศึกษาในระดับต่ำ ฉะนั้นในช่วงนี้รัฐจึงหันมาผลิตครูอาจารย์ให้ทันกับการขยายตัวทาง การศึกษา ในปี พ.ศ.2515 กรมการฝึกหัดครูมีการจัดตั้งวิทยาลัยครูขึ้นมาอีก 4 แห่ง และปี พ.ศ.2516 ก็มีการประกาศจัดตั้งเพิ่มขึ้นมาอีก 7 แห่ง รวมวิทยาลัยครูกรมการฝึกหัดครู 36 แห่ง (โดยไม่รวมวิทยาลัยวิชาการศึกษา ทั้งนี้เพราะวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้แยกตัวออกไปเป็นกรม ต่างหากและในปี พ.ศ.2517 ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย โอนจากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัด ทบวงมหาวินิจฉัย) หลังจากปี พ.ศ.2517 แล้ว กรมการฝึกหัดครูไม่ได้มีการจัดตั้งสถาบันฝึกหัด ครูเพิ่มอีกเลย ต่อมาในปี พ.ศ.2526 มีการประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนขึ้น 4 แห่ง ภายใน วิทยาลัยครู และหลังจากนั้นเพียง 1 ปี ก็มีการโอนนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนกลับไปใช้หลักสูตร ของสภากาชาดฝึกหัดครูตามเดิม และต่อมาในปี พ.ศ.2529 ได้มีการปรับปรุงการบริหารวิทยาลัยครู โดยจัดตั้งเป็นสหวิทยาลัยขึ้น

วิทยาลัยครู ทั้ง 36 แห่ง ดังกล่าว ถูกกำหนดให้รับนักศึกษาเฉพาะพื้นที่บริการก่อน เป็นสำคัญ โดยที่กรมการฝึกหัดครูได้กำหนดให้วิทยาลัยครูรวมกลุ่มตามเขตภูมิศาสตร์ รวมถึง การกำหนดให้วิทยาลัยครูและละแห่งจัดการศึกษาที่เน้นพื้นที่บริการของตนเอง ดังนี้

1. เขตภูมิศาสตร์ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ วิทยาลัยครู เชียงราย วิทยาลัยครูลำปาง และวิทยาลัยครูอุตรดิตถ์
2. เขตภูมิศาสตร์ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ วิทยาลัยครูกำแพงเพชร วิทยาลัยครูนครสวรรค์ วิทยาลัยครูพิจิตรสงคราม และวิทยาลัยครูเพชรบูรณ์
3. เขตภูมิศาสตร์ภาคกลาง ได้แก่ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัย ครูเทพสตรี วิทยาลัยครูนครปฐม วิทยาลัยครูกาญจนบุรี และวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง

4. เขตภูมิศาสตร์กรุงเทพมหานคร ได้แก่ วิทยาลัยครูพระนคร วิทยาลัยครูสวนดุสิต วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูธนบุรี วิทยาลัยครู จันทระเกษม และวิทยาลัยครูสวนสุนันทา

5. เขตภูมิศาสตร์ภาคอีสานตอนบน ได้แก่ วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูอุดรธานี และวิทยาลัยครูเลย

6. เขตภูมิศาสตร์ภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วิทยาลัยครูสุรินทร์ และวิทยาลัยครูอุบลราชธานี

7. เขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ ได้แก่ วิทยาลัยครูเพชรบุรี วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูยะลา วิทยาลัยครูสงขลา และวิทยาลัยครู สุราษฎร์ธานี

8. เขตภูมิศาสตร์ภาคตะวันออก ได้แก่ วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา วิทยาลัยครู เพชรบุรีวิทยาลัยการณ และวิทยาลัยครูจันทบุรี

ระยะที่ 3 พ.ศ.2535 - ถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เปลี่ยนชื่อจากวิทยาลัยครู มาเป็นสถาบันราชภัฏ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ประกอบกับมีพระราชบัญญัติ สถาบันราชภัฏฉบับพุทธศักราช 2538 เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2538 สถาบันราชภัฏก็ได้ ทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิ ปัญญาสากลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสร้างภูมิรู้คู่ภูมิแผ่นดินเพื่อให้เกิด ความสมดุลในการพัฒนาในทุกภาคส่วนไปพร้อมกัน จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2544 สถาบันราชภัฏ ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น จาก 36 แห่งเป็น 41 แห่งตามความต้องการของท้องถิ่น และพระราชกฤษฎีกา ประกาศตั้งสถาบันราชภัฏจำนวน 5 แห่ง ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วย สถาบันราชภัฏร้อยเอ็ด ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ นครพนม และศรีสะเกษ แต่ก็ยังคงมีการกำหนด และตกลงร่วมกันในด้านการจัดการศึกษาเขตพื้นที่บริการเดิม และปรับปรุงพื้นที่บริการใหม่ ดังนี้

1. เขตภูมิศาสตร์รัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏจันทระเกษม สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สถาบันราชภัฏธนบุรี สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบัน ราชภัฏสวนสุนันทา และสถาบันราชภัฏพระนคร รับผิดชอบบริการการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นสำคัญ

2. เขตภูมิศาสตร์ศรีอยุธยา ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัย การณ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี สถาบันราชภัฏเทพสตรี

รับผิดชอบบริการการศึกษาในพื้นที่ บริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างนอกเขตปริมณฑล ฝั่งตะวันออกของภาคกลาง รวมถึงพื้นที่ตะวันออกของกรุงเทพมหานคร

3. เขตภูมิศาสตร์ทวารวดี ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏนครปฐม สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง สถาบันราชภัฏเพชรบุรี และสถาบันราชภัฏกาญจนบุรี รับผิดชอบบริการการศึกษาด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ในพื้นที่ จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม

4. เขตภูมิศาสตร์ทักษิณ ประกอบด้วยสถาบันราชภัฏภูเก็ต สถาบันราชภัฏ นครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏยะลา สถาบันราชภัฏสงขลา และสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี รับผิดชอบบริการการศึกษาสำหรับพื้นที่ภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไป

5. เขตภูมิศาสตร์อีสานเหนือ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏมหาสารคาม สถาบันราชภัฏอุดรธานี สถาบันราชภัฏสกลนคร สถาบันราชภัฏเลย สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ สถาบันราชภัฏร้อยเอ็ด และสถาบันราชภัฏนครพนม รับผิดชอบบริการการศึกษาสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม เลย นครพนม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู หนองคาย

6. เขตภูมิศาสตร์อีสานใต้ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏนครราชสีมา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ สถาบันราชภัฏศรีสะเกษ สถาบันราชภัฏ อุบลราชธานี และสถาบันราชภัฏชัยภูมิ รับผิดชอบบริการการศึกษาสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร

7. เขตภูมิศาสตร์พายัพ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏ เชียงราย สถาบันราชภัฏลำปาง สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ รับผิดชอบบริการการศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ และพะเยา

8. เขตภูมิศาสตร์พุทธชินราช ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ รับผิดชอบบริการการศึกษา สำหรับประชาชนอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร ชัยนาท อุทัยธานี เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ และตาก

ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้ และบทบัญญัติในมาตรา 36 กำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล สถาบันราชภัฏทุกแห่ง ต่างได้รับอำนาจและหน้าที่ในความเป็นนิติบุคคลโดยพร้อมเพรียงกัน สามารถที่จะมีอิสระในการพัฒนา

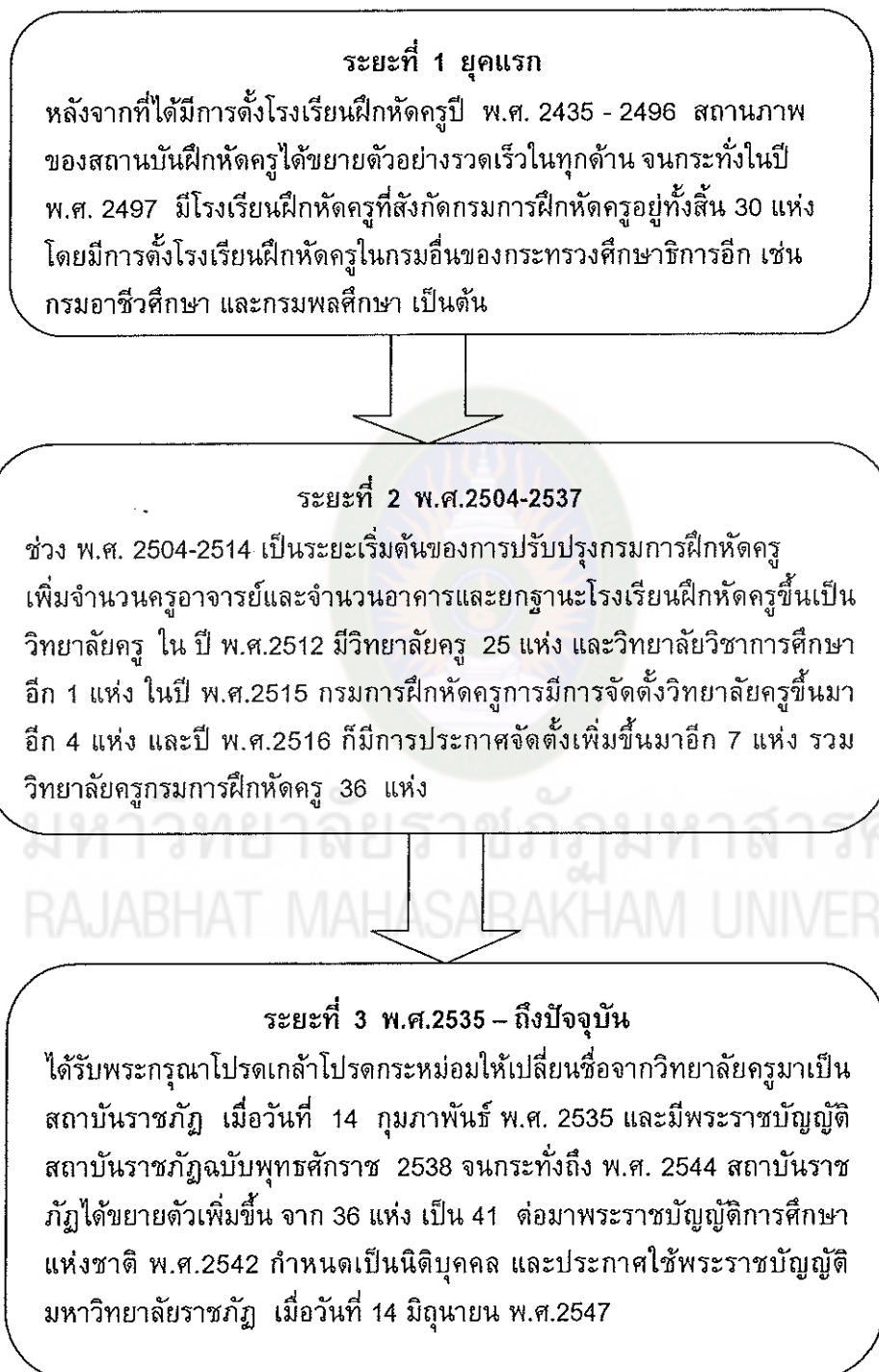
ระบบบริหารและการจัดการศึกษาเป็นของตนเอง มีความคล่องตัวมีเสถียรภาพทางวิชาการ และ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันทางการศึกษาดามกฎหมาย ความเป็นสถาบันทางการศึกษา ที่เป็นนิติบุคคลดังกล่าวได้พัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยด้วยความมุ่งมั่นของ บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าการนำเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้จะมีปัญหาอยู่บ้างและก็ได้รับ การแก้ไข ปรับปรุงจนสมบูรณ์ ในที่สุด พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ ก็ได้ผ่านความ เห็นชอบจากการพิจารณาของทุกฝ่าย จึงประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2547 และให้มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากประกาศ

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การพัฒนาตนเองจากวิทยาลัยครู สู่อุสถาบันราชภัฏ และก้าวสู่ ความเป็นนิติบุคคล หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏ นั้น เริ่มจาก พ.ศ.2516 - 2546 รวมเป็นเวลา 30 ปี ที่สถาบันทั้ง 40 แห่งนี้ให้ความสำคัญ โดยจัดบริการการศึกษาที่ยึด เขตภูมิศาสตร์เป็น หลัก ทำให้สามารถเข้าถึงชุมชนและช่วยในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ
ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 ประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ

5.2 กระบวนทัศน์ใหม่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

ถนอม อินทรกำเนิด (2547 : 4-7) อดีตเลขาธิการสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏได้สรุปกระบวนทัศน์ใหม่ของราชภัฏ ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของอุดมการณ์ราชภัฏ การแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศในที่ผ่านมาเราแก้ปัญหาโดยมุมมองตะวันตกและยึดตะวันตกเป็นแบบอย่าง ในระยะแรกบรรพบุรุษของเราตระหนักถึงความจำเป็นและจำใจต้องเลียนแบบเขาจึงนำเอารูปแบบที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในบ้านเมือง แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันเราสูญเสียความสามารถในการเลือกสรรในการกลั่นกรอง กลักลับกลายเป็นอาณานิคมตะวันตกทั้งในทางสติปัญญาและจิตวิญญาณ เพราะความอ่อนแอทางสติปัญญาและจิตวิญญาณที่ทำให้บ้านเมืองต้องประสบกับวิกฤติในด้านต่างๆ แต่นับเป็นเป็นโอกาสที่ดีที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้มีการปฏิรูปการศึกษาของชาติอย่างยิ่งใหญ่ ต่อไปนี้การจัดการศึกษาไทยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งศาสนาและวัฒนธรรมไทย โดยที่ศาสนธรรมหลักของคนไทยคือพุทธศาสนาเป็นจุดหมายปลายทางหลัก ปลายทางสูงสุดคือ การฝึกฝนพัฒนามนุษย์ให้มีสติปัญญาและดำเนินชีวิตด้วยปัญญา อันเป็นชีวิตแห่งอิสราภาพหรือชีวิตแห่งความเป็นไทย สำหรับชาวราชภัฏทั้ง 41 แห่ง ผู้ได้ชื่อว่าเป็น คนของพระราชา ผู้อาสาของแผ่นดินและมีความมุ่งมั่นที่จะจัดการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คือการเป็นมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไทย โดยถือทิศทางนี้เป็นอุดมการณ์ราชภัฏ

2. มหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นนิติบุคคลให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินการโดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถาบันศึกษานั้น สถาบันราชภัฏต้องพัฒนาไปตามเส้นทางนี้ และจะเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีหลักชัยคือ การเป็นมหาวิทยาลัยไทยเพื่อความเป็นไทย โดยมีนัยสำคัญ ดังนี้คือ 1) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้นของมหาวิทยาลัยด้วยความคิดที่ถูกต้อง มีความรู้และความเชื่อว่าพฤติกรรมและผลสืบเนื่องจากพฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์ เป็นไปตามกฎของความสัมพันธ์สี่บทอดเหตุแห่งปัจจัย มีค่านิยมพื้นฐานในความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ความใฝ่ผลสำเร็จที่เกิดจากการกระทำหรือความเพียรพยายาม ความสามารถและสติปัญญาของตนเอง สัมมาทิฐิจะเกิดได้ก็ด้วยปัจจัยที่เป็นทางเกิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้องประการหนึ่งคือมีปรโตโฆสะที่เป็นตัวกระตุ้นชักจูงจากภายนอกเกิดจากการหล่อหลอมของสังคม การรับฟังคำแนะนำสั่งสอนเล่าเรียนความรู้สนทนาซักถาม การชักจูงจากผู้อื่นโดยเฉพาะกัลยาณมิตร และอีกประการหนึ่งคือโยนิโส

มนสิการที่เป็นปัจจัยภายใน ได้แก่การคิดอย่างมีวิธี คิดถูกวิธีที่จะเข้าถึงความจริง คิดถูกทาง เป็นระบบระเบียบตามแนวเหตุผล คิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย และคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เมื่อมหาวิทยาลัยสัมมาทิฐิ รู้ตระหนักถึงคุณค่าว่าอะไรถูก ผิด ชั่ว ดี อะไรควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น รู้ที่จะรักษาคุณค่าความดีงามถูกต้องไว้ จึงเป็นแนวทางนำเข้าสู่ความก้าวหน้าในทางปฏิบัติ ปฏิบัติชอบในองค์มรรคที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติต่อไป 2) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งจิตสำนึกเพื่อชุมชนและสังคมเรียนรู้เข้าใจตนเองและสังคมโดยมีจุดหมายปลายทางของมหาวิทยาลัยสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาชุมชนและสังคม มหาวิทยาลัยดำเนินการโดยให้ความสำคัญกับการสืบค้นและสืบสานฐานทั้งห้าของชุมชน คือ ฐานทางปัญญาที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ฐานทรัพยากรที่ต้องอนุรักษ์ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ฐานเศรษฐกิจที่ยึดแนวการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง ฐานพลังชุมชนที่ร่วมพัฒนาแรงเกาะเกี่ยวในชุมชน ฐานวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยระบบความคิด ความเชื่อ คุณค่าและประเพณีของชุมชน ด้วยความผูกพันเช่นนี้มหาวิทยาลัยจะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และร่วมสร้างสรรค์ มีความสง่างามแห่งการดำรงอยู่บนความไว้วางใจของชุมชน 3) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งความมั่งคั่งทางปัญญา มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงแก่นของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสามารถเลือกสรรกลั่นกรองภูมิปัญญาอื่นและวิทยาการต่างๆจากทั่วโลก มาปรับใช้ให้ตรงกับความต้องการการแก้ปัญหาของมหาวิทยาลัยและสังคม นำหลักศาสนธรรมที่อุดมด้วยคุณธรรม จริยธรรม และการเข้าถึงความจริง ความงามความดีมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต มีการฝึกกำลังเป็นเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อร่วมสร้างสรรค์ความก้าวหน้าในการพัฒนาองค์ความรู้และการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต มหาวิทยาลัยจะเป็นแหล่งสารสนเทศและความรู้อันอุดมที่ได้มาจากการแสวงหาความจริงอันเนื่องมาจากการใช้ปัญหาของสังคมเป็นตัวตั้ง เกิดการเรียนรู้และสร้างสรรค์ปัญญาและความรู้ใหม่ๆที่ทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมต่อสาธารณชนได้ 4) เป็นมหาวิทยาลัยแห่งความเป็นไท มีอิสระในการคิดกระทำที่ไม่ตกเป็นทาสของระบบ ไม่ถูกรอบงำด้วยปัญญา วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เพิ่มพูนการเสพติดบริโภคที่เกินความพอดี และปิดกั้นพลังวิริยะ จินตนาการ และแรงบันดาลใจของคณาจารย์ นักศึกษาและชุมชน มีการตรวจสอบตนเองไม่ให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของความคิด ความเชื่อที่ยึดถือหรือใช้อยู่ โดยการวิเคราะห์ให้ลึกถึงฐานแห่งความคิดหรือความเชื่อนั้นๆ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องร่วมมือกันแก้ไขระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ มิให้ถลาลึกลงอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสตะวันตก ที่ยิ่งเรียน ยิ่งศึกษา ยิ่งห่างไกลจากความเป็นจริงในสังคมชุมชน กลายเป็นผู้เสพและเป็นกลไกรับระบบผลประโยชน์ของต่างชาติ ความเป็นไทหรืออิสระที่แท้จริงจึงเป็นความผูกพันมุ่งมั่นที่จะเอาชนะปัญหาที่รัดตรึงสิ่งแวดล้อมสังคมตัวเรา โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่เอาความจริงเป็นตัวตั้ง เรียนรู้จากสถานการณ์

จริง และกระบวนการวิจัยที่จะแก้ปัญหาของท้องถิ่นชุมชนที่ได้วิเคราะห์ถึงพื้นฐานแนวคิดที่มุ่งหมายจะแก้ปัญหา

3. กระบวนการสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยามีภารกิจที่สำคัญที่จะต้องดำเนินการคือการบริการวิชาการแก่ท้องถิ่น และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ทุกท้องถิ่นล้วนมีกระบวนการเรียนรู้และสั่งสมภูมิปัญญาต่างๆ อันเป็นของตนเอง ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวอาจตกอยู่ในรูปของความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏต้องทำหน้าที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้เสริมสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการนำเอากระบวนการเรียนรู้และ ภูมิปัญญาต่างๆ ของท้องถิ่นมาส่งเสริมการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยด้วย เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เรามักจะให้บริการทางวิชาการและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในลักษณะเป็นผู้ให้ หรือเน้นผู้เชี่ยวชาญไม่ได้ทำในลักษณะความร่วมมือในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งน่าจะเป็นทิศทางที่ไม่ถูกต้อง เพราะองค์ความรู้ต่างๆ ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาท้องถิ่นได้จริงนั้น ที่จริงแล้วมีพื้นฐานในภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั่นเอง ทิศทางที่ถูกต้องของการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ในการให้บริการทางวิชาการแก่ท้องถิ่นและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจึงควรเป็นไปในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการสร้างและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏกับท้องถิ่นอาจอยู่ในลักษณะการริเริ่มร่วมกัน หรืออาจอยู่ในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้ริเริ่ม แต่ในทุกลักษณะเน้นให้มหาวิทยาลัยและท้องถิ่นมีโอกาสได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งทั้งสองฝ่าย มหาวิทยาลัยและท้องถิ่นจะต้องร่วมกันดำเนินเสริมสร้างความเข้าใจในระบบคุณค่า ความสำนึก และความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสืบสานการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทุนในการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นของชาติโดยส่วนรวมรวมทั้งการร่วมกันแสวงหาแนวทาง เพื่อให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล และยั่งยืน

4. กระบวนการสร้างและพัฒนาบัณฑิต แนวคิดสำคัญในการพัฒนาบัณฑิตคือ หลักไตรสิกขาจะมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้คือ 1) มีศีลสมบูรณ์ หมายถึงพฤติกรรมทางกายวาจาที่เหมาะสม สามารถดำรงตนอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข 2) มีจิตสมบูรณ์ หมายถึง การมีสุขภาพจิตดี สงบ เย็น สุขุม เข้มแข็งมุ่งมั่นและอดทนต่อความยุ่งยากทั้งปวง 3) มีปัญญาที่สมบูรณ์ หมายถึง มีความเชื่อและความคิดที่ถูกต้องตามความเป็นจริงบัณฑิตในยุคใหม่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการเผชิญปัญหาและการจัดการสถานการณ์ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ คือมีความฉลาดในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเป็นการกระทำ โดยอาศัยความรู้ ทักษะ และ

จินตนาการได้อย่างเหมาะสมเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์และยุคสมัย มีปรีชาสามารถด้านการจัดการและวิชาชีพและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรต้องจัดแบบใช้ความเป็นจริงใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง จัดบูรณาการ รวมหน่วยอยู่ในรูปปัญหาหรือกลุ่มวิชาให้ได้ และมีการ เปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตเสมอ การเรียนการสอนจะต้องเน้นการเรียนรู้จากความจริง การเรียนจากวิธีการวิพากษ์เป็นฐาน การเรียนแบบรวมหมู่ การเรียนธรรมชาติ การเรียนโดยใช้ศาสนธรรมเป็นแกนหลักและการจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ปรับแหล่งค้นคว้าให้เหมาะสมและใช้ฐานความรู้จากการวิจัยแบบท้องถิ่น ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ฐานชุมชน ฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรมและฐานเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองให้มากที่สุด

5. กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาองค์ความรู้ แม้การได้มาซึ่งภูมิปัญญาจะมาได้หลายทาง แต่แกนกลางสำคัญในการแสวงหาความรู้และการแก้ปัญหา คือการใช้หลักอริยสัจจ์ อันได้แก่ 1) สืบค้นประเด็นปัญหาให้แน่ชัด 2) สืบสวนหาสาเหตุที่แท้จริงแห่งปัญหานั้น 3) สร้างจุดหมายใหม่ที่ต้องการ 4) แสวงหาแนวทางในการบรรลุจุดมุ่งหมาย การสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ของมหาวิทยาลัย ต้องมีจุดเน้นที่เป็นการสนองต่อการแก้ปัญหาท้องถิ่นหรือเอาท้องถิ่นเป็นฐาน และบูรณาการภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาต่างชาติมาใช้อย่างเหมาะสม มีการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนการสอนและการวิจัยเข้าด้วยกัน เพราะที่แท้จริงแล้วการเรียนรู้คือการพัฒนาปัญญา และการพัฒนาปัญญาที่ได้ผลดีคือการใช้กระบวนการวิจัยและในฐานที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ได้รับพระราชทานนาม "ราชภัฏ" และตราสัญลักษณ์ สถาบันราชภัฏ จึงควรยึดถือเป็นพันธกิจที่สำคัญที่จะต้องมุ่งศึกษา

กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยราชภัฏจะเป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นเครื่องมือและกลไกของความก้าวหน้าของประเทศด้วยการเรียนรู้ร่วมกับประชาชนและองค์กรอื่นๆของสังคม การกำหนดโครงสร้างความคิด ความเชื่อและคุณค่าที่สำคัญเพื่อก้าวไปข้างหน้า เป็นการตรวจสอบตนเองเพื่อสื่อสารให้สังคมได้รับรู้เพื่อการสนับสนุนและร่วมมือพึ่งพิงกันระหว่างชาวราชภัฏ ชุมชนและสังคมโดยรวม ความแน่นอนคือการเสริมสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับมหาวิทยาลัยและประชาชน มีอิสรภาพแห่งชีวิตและการทำงาน ที่จะพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งตามความมุ่งหมายของบ้านเมือง

5.3 แผนการบริหารจัดการแบบบูรณาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การกำหนดปรัชญา (Philosophy)

การกำหนดปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นหลักการสำคัญที่คนทุกคนในองค์กรจะต้องมีเป้าหมายในการบริหารจัดการที่เป็นเอกลักษณ์หนึ่งอันเดียวกัน ในองค์กรทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องกำหนดหลักการสำคัญไว้ ซึ่งจะเป็นหลักการที่นำไปสู่การบริหารจัดการแบบบูรณาการ การกำหนดหลักการ ได้แก่ การกำหนดปรัชญา การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดพันธกิจ รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายขององค์กร สำหรับการกำหนดปรัชญา เป็นการกำหนดว่าสถาบันจะมีแนวทางในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษาอย่างไร ปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างท่องแท้แล้วจะพบว่า มีปรัชญาการบริหารจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาท้องถิ่น จึงได้ตราเป็นพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ ออกมา โดยเฉพาะมาตรา 7 มาตรา 8 ที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยาการ เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอนวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)

มหาวิทยาลัยราชภัฏถือว่าเป็นสถาบันการศึกษาที่เพิ่งถือกำเนิดใหม่ แต่มีประวัติการก่อตั้ง ที่มีวิวัฒนาการมีความเป็นมายาวนาน ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหาร คณาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้หล่อหลอมแนวคิด ได้มองการณ์ไกล มองภาพในอนาคตว่าทิศทางของการบริหารจัดการศึกษา ควรจะเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างไร ทิศทางที่เป็นภาพในอนาคตก็คือการกำหนดวิสัยทัศน์ ซึ่งจะเป็นทิศทางกำหนดให้เห็นกรอบการบริหารจัดการแบบบูรณาการในอนาคต ในการกำหนดวิสัยทัศน์ ชูเวช ชาญสง่าเวช (2543 : 56-57) ได้กล่าวว่าการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ เพราะถ้าหากนำมาประยุกต์ใช้ในกรณีของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งในประเทศต่างๆ ได้มีการนำมาใช้อย่างประเทศญี่ปุ่น ประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศออสเตรเลีย ประเทศนิวซีแลนด์ เป็นต้น เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการมองการณ์ไกลหรือการกำหนดวิสัยทัศน์ทั้งสิ้น

การกำหนดวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏแล้วจะพบภาพในอนาคตที่ได้จากการกำหนดพันธกิจ การกำหนดวิสัยทัศน์ หรือภาพในอนาคตของมหาวิทยาลัยราชภัฏ น่าจะสามารถตอบคำถามในอนาคตว่าจะพัฒนา ท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าโดยใช้การบริหารจัดการศึกษาเข้ามาช่วยได้อย่างไร จะมีวิธีการทำ อย่างไร ความเจริญก้าวหน้าจะเกิดขึ้นกับปวงชนในท้องถิ่นในอนาคต จะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำ ให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้เกิดภาวะสมดุล และสามารถใช้อย่างยั่งยืน จะมีวิธีการใดที่จะทำให้อัตถุประสงค์ ในการบริหารจัดการศึกษา จะมีวิธีการอย่างไรที่จะให้บรรลุผลในฐานะเป็นสถาบันที่ผลิตวิชาชีพ ชั้นสูง จะมีวิธีการสอน การวิจัย และนำผลการสอนหรือการวิจัยไปใช้ในการบริหารสังคมหรือ ท้องถิ่นอย่างไร จะมีวิธีการใด หรืออย่างไร ที่จะปรับปรุง พัฒนาหรือถ่ายทอดเทคโนโลยี จะมีวิธีการอย่างไรที่จะนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะให้บรรลุเป้าหมายของความเป็นบ้านหรือชุมชน วัดและมหาวิทยาลัย รวมทั้งจะมีวิธีการ ใดในการส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพครู รวมทั้งพัฒนาวิทยฐานะของครู เป็นต้น

การกำหนดพันธกิจ (Mission)

การกำหนดพันธกิจ หรือกำหนดภาระหน้าที่ ถือว่าสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้อง ปฏิบัติ ในส่วนของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีการกำหนดภารกิจไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ราชภัฏ โดยเฉพาะมาตรา 8 ซึ่งกำหนดบัญญัติไว้สอดคล้องกับมาตรา 7 ที่ได้กล่าวแล้ว สำหรับ มาตรา 8 มีสาระสำคัญของภาระหน้าที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ การแสวงหา ความเจริญเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและ ภูมิปัญญาสากล มีภาระหน้าที่ในการผลิตบัณฑิตให้มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนใน ท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพ สอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมีภาระหน้าที่ที่จะต้อง เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึกและความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏจำเป็นต้องเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่น ให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรมจริยธรรมและ ความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีภาระหน้าที่ มุ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มี คุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีภาระหน้าที่ที่จะต้องประสานความ ร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ

องค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นฐานและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีภาระหน้าที่ที่จะต้องศึกษาวิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติการกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ราชภัฏที่ได้กล่าวมา เป็นภาระหน้าที่ที่ได้รับการยอมรับ แม้ในเวทีโลกอย่างที่มีการประชุมกันขององค์การยูเนสโก ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจและมีการอภิปรายกันมาก ซึ่งมีคำที่ใช้และมีความหมายเหมือนกันอยู่หลายคำ ได้แก่ พันธกิจ (Mission) จุดหมาย (Aim) จุดประสงค์ (Objective) งาน (Task) บทบาท (Role) และภารกิจ (Function) ประเด็นเรื่องพันธกิจ จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางของประเด็นต่างๆ ของการอุดมศึกษา (ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542 : 13)

การกำหนดเป้าหมาย (Goal)

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏได้กำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ ภารกิจหรือพันธกิจ ในการบริหารจัดการศึกษา โดยมีหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งคือเป้าหมายในการบริหารจัดการศึกษาหรือเป้าหมายอันเป็นทิศทางขององค์กร หากพิจารณาจากแนวพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏดังกล่าวจะพบว่าให้มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งบริหารจัดการตนเองในลักษณะเป็นองค์นิติบุคคล และเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และกำหนดให้เรียกชื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏตามชื่อของสถาบันเดิมที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสถาบัน ราชภัฏ พุทธศักราช 2538 ดังนั้นเป้าหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ จึงจำเป็นต้องดำเนินไปตามนโยบาย ตามหลักการที่หน่วยงานราชการเป็นผู้กำหนด ทิศทางของมหาวิทยาลัยราชภัฏจึงต้องบริหารจัดการไปตามแนวทางที่เป็นลักษณะนิติบุคคล ซึ่ง รุ่ง แก้วแดง(2546 : 4)ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นองค์กรหรือคณะบุคคลซึ่งกฎหมายสมมุติให้เป็นบุคคลเพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ ความเป็นนิติบุคคลตามระบบราชการนั้นเป็นเรื่องที่สมมุติที่กฎหมายกำหนดให้เป็นนิติบุคคลนี้ จะทำให้สถานศึกษาสามารถทำนิติกรรมได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา แต่มิได้หมายความว่า เป็นอิสระโดยสิ้นเชิงจากหน่วยงานที่เป็นหน่วยงานบังคับบัญชา รุ่ง แก้วแดง ยังได้แบ่งสถานศึกษาในระบบการศึกษาไทยที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลไว้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาที่ออกนอกระบบหรือเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ ซึ่งมีพระราชบัญญัติของแต่ละแห่งรองรับ อาทิ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และ

สถาบันอุดมศึกษาเอกชนซึ่งก็มีพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชนรองรับ 2) โรงเรียนที่เป็นนิติบุคคล ได้แก่ โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ ซึ่งมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งรองรับเป็นการเฉพาะ และ 3) โรงเรียนเอกชนซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้เป็นนิติบุคคล การกำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นนิติบุคคลก็เพื่อเป้าหมายคือ การทำให้เกิดความคล่องตัว มีความเป็นอิสระที่จะบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์ ภารกิจหรือพันธกิจ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏดังกล่าว

มีชัย ฤชุพันธุ์ (2545 : 60-69) ได้แสดงปาฐกถาพิเศษเนื่องในการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง เมื่อวันที่ 5 - 6 กันยายน 2545 มีมุมมองที่เป็นเป้าหมายเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงได้กล่าวเป็นประเด็นสำคัญว่า มหาวิทยาลัยไม่เคยกำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน หลักการใหญ่ เช่น เวลาสอน มหาวิทยาลัยกำหนดภาระงานตามจำนวนชั่วโมง จึงไม่เกิดประสิทธิผลที่พึงประสงค์ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายจึงได้เสนอแนะให้มีการปรับกระบวนการหรืออาจเรียกว่ากลยุทธ์ว่า การรับคนเข้าทำงานจะต้องมีกลไกก่อให้เกิดความคล่องตัว จะต้องมีกลไกที่สามารถเสริมสร้างและพัฒนาให้คนที่รับเข้ามานั้นทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีกลไกการประเมินผลการทำงานต้องมีระบบในการให้ความดีความชอบหรือระบบปูนบำเหน็จให้เหมาะสม มีค่าตอบแทนอย่างคุ้มค่าและต้องมีกลไกในการปรับบุคลากรออก โดยเฉพาะคนที่ชี้เกี้ยวที่อาศัยคนขยันจะต้องออกไป จากคำกล่าวของ มีชัย ฤชุพันธุ์นี้เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องนำมากำหนดเป็นเป้าหมายของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพราะทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาสถาบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญ จะสรรค์สร้างก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ และนำความคิดนั้นสู่เป้าหมายของการผลิต ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลางเป็นผู้นำความคิดสู่เป้าหมายสุดท้ายขององค์กร

การกำหนดแผนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจหรือภาระหน้าที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด จำเป็นต้องกำหนดออกมาในรูปแผนพัฒนา (Developing Plan) แผนกลยุทธ์(Strategic Plan) แผนปฏิบัติการ(Operation Plan)การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำเป็นต้องมีการวางแผนในระยะยาวครอบคลุมแผนพัฒนา แผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการกำหนดปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ โดย ชูเวช ชาญสง่าเวช (2543 : 56-57) สรุปว่า การวางแผนอุดมศึกษาเป็นตัวอย่างของการกำหนดวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ เพราะถ้าเราต้องการจะทราบว่าเราต้องการจะก้าวไปในทางไหนและต้องใช้ทรัพยากรอะไรในการก้าวไปในทางนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม

ชูเวช ชาญสง่าเวช ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าประเด็นการวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์มิได้หมายความว่า จะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งประเทศหรือทุกมหาวิทยาลัย แต่ว่าทุกมหาวิทยาลัยควรมีแผนพัฒนาที่เริ่มด้วยการระบุว่าตนเองจะก้าวไปในทิศทางใด มหาวิทยาลัยต้องการจะดำเนินการสอนเป็นหลัก หรือมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนในหลายสาขาวิชา มหาวิทยาลัยควรจะให้ ความสนใจเฉพาะสิ่งที่มหาวิทยาลัยได้เปรียบเป็นพิเศษจากนั้นมหาวิทยาลัยควรจะต้องมา พิจารณาวางแผนการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นต้องมีและวางแผนหาทรัพยากรนั้นป้อนเข้าระบบ หลายสถาบันการศึกษามีแผนการที่ดีมาก แต่ไม่สามารถนำแผนนั้นสู่การปฏิบัติได้ อย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าการกำหนดแผนหรือมีการวางแผนเพื่อพัฒนา อุดมศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏนั้น จำเป็นนำแผนเหล่านั้นมาปฏิบัติใช้เพื่อก่อให้เกิด การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งจะเป็นการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐาน ทัดเทียมกับนานาชาติในระยะประเทศ หรือก้าวล้ำหน้าประเทศต่างๆ เพราะได้มีการปฏิรูปการศึกษา ก้าวหน้าไปไกลมาก ตัวอย่างการปฏิรูปการศึกษาของประเทศอังกฤษนั้น การปฏิรูปการศึกษา ของประเทศอังกฤษเป็นแนวทางที่เสนอเพื่อให้การปรับเปลี่ยนหรือปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษา ไทย ครอบคลุมประเด็นการขยายโอกาสทางการศึกษา การควบคุม ดูแลมาตรฐานและคุณภาพ การศึกษา การจัดการเรียนการสอน มีการพัฒนานวัตกรรมและปรับปรุงรูปแบบใหม่ ของการจัดการอุดมศึกษา มีการปรับระบบการรับเข้าศึกษา การถ่ายโอน การสร้างความเสมอภาค ทางการอุดมศึกษา การมุ่งสู่ความเป็นนานาชาติ การระดมทรัพยากรด้านการเงิน การบริหาร การเงิน การระดมทรัพยากร ด้านการบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ การส่งเสริม การวิจัยและการบริการทางวิชาการ การกำหนด ให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม การกำหนด ความสอดคล้องกับสังคมโดยเฉพาะความสอดคล้อง ของอุดมศึกษากับระบบการศึกษาโดยรวม ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบในการวางแผนเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ ให้ไปสู่ทิศทางของการ จัดการศึกษาที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ได้เป็นอย่างดี

6. การสังเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและภายในของมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยภาพรวม

มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย ตามพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มีผลใช้บังคับทำให้สถาบันราชภัฏ จำนวน 41 สถาบัน ทั่วประเทศ มีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ การได้เป็นมหาวิทยาลัยทั้ง 41 แห่ง พร้อมกัน ในเวลาเดียวกัน ทำให้สังคมทั่วไปมองว่าราชภัฏหลายแห่งยังไม่มีความพร้อมในการเป็น มหาวิทยาลัย เนื่องจากมีบุคลากรจำกัด มีสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรต่างๆ จำกัด ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่สังคมทั่วไปจะเข้าใจเช่นนั้น เนื่องจากความหมายของคำว่า "มหาวิทยาลัย" ที่เคยเข้าใจกันนั้น หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลาย สาขาวิชา เปิดสอนทุกระดับ มีครูอาจารย์ที่มีคุณวุฒิสองชั้น จำนวนมาก มีสถานที่กว้างขวาง มีอาคารเรียน มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีทรัพยากรต่างๆ จำนวนมาก เมื่อเคยเข้าใจอย่างนี้การจะมองว่า ราชภัฏบางแห่งยังไม่พร้อมนั้นก็เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นการมองในเชิงยึดติดกับ รูปแบบเป็นสำคัญ แต่มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ยึดในเรื่องการบริหารจัดการ โดยมีแนวคิดหลักในการบริหารจัดการให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น อยู่บนรากฐาน ความคิดในการบริหารจัดการ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมการบริหารจัดการโดยยึดวัตถุประสงค์ และภาระหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 7 และ 8 และการบริหารจัดการ โดยยึดหลักพื้นที่ภารกิจ ความร่วมมือ มีการระดมสรรพกำลังทั้งด้านความคิด สติปัญญา และงบประมาณทั้งจากของรัฐ เอกชน และประชาชน

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ได้สังเคราะห์วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์การ พัฒนาสถาบัน และจุดแข็ง จุดอ่อน การดำเนินการในช่วงแผนพัฒนายุทธศาสตร์ที่ 9 ผลการสังเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายนอกของมหาวิทยาลัยราชภัฏ 36 แห่ง โดยภาพรวมพบว่า ในช่วง แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 9 เปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยราชภัฏได้มีบทบาทภารกิจต่อ การพัฒนาสังคม ท้องถิ่นสูงขึ้น ได้รับความสนใจและการสนับสนุนจากรัฐ สังคม และท้องถิ่น อย่างเป็นธรรมชาติมากขึ้น และเป็นเงื่อนไขและแรงผลักดันให้มหาวิทยาลัยราชภัฏต้อง เร่งปฏิรูป ตนเองทุกด้าน ให้สนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น (นภดล พูลสวัสดิ์, 2551 : 66-69) ในขณะที่ นิตยา พรหมวนิช (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการสังเคราะห์การ ปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัย ภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ และสังเคราะห์ การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏตั้งแต่ ปี พ.ศ.2501-2546 พบว่า ปัจจัยภายนอกหลัก ที่ส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ คือ นโยบายของรัฐบาล และ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และปัจจัยภายในหลัก คือ นโยบายซึ่งกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงสร้างการบริหารจัดการที่ปรับเปลี่ยนเป็นการภายในและเป็นทางการ อุดมการณ์ของประชาคมที่มุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่น ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับ การควบคุมภายใต้ระบบราชการ จากผลการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกส่งผลให้ปัจจัยภายในของสถาบันเปลี่ยนแปลง และสถาบันราชภัฏเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทไปตามลำดับ คือ สถาบันราชภัฏมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากโรงเรียนฝึกหัดครู เป็นสถาบันอุดมศึกษาในรูปวิทยาลัยและเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นในรูปของมหาวิทยาลัย และสถาบัน โดยมีการปรับทิศทางจากการมุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่นไปสู่การมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีรูปแบบสมบูรณ์ขึ้น และมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากภารกิจการผลิตครูเพียงภารกิจเดียวไปสู่ภารกิจหลักเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย คือ การจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการ รวมทั้งได้ผนวกภารกิจที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาบัน คือ การส่งเสริมวิทย์ฐานะครู และการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งในส่วนที่พบว่า มีการปรับเปลี่ยนชัดเจน คือ ภารกิจการจัดการศึกษาที่ปรับจากหลักสูตรประกาศนียบัตร สาขาวิชาการศึกษาและขยายตัวเป็นหลักสูตรที่หลากหลายทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน : จุดแข็ง(Strengths)และจุดอ่อน(Weaknesses)

ผลการสังเคราะห์พบว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ มีจุดแข็งและจุดอ่อน ดังนี้

1. ด้านบุคลากร

จุดแข็ง

1. ส่วนใหญ่มีความรู้ ประสบการณ์สูง คู่ขนานกับการทำงานในท้องถิ่น
2. มีความรับผิดชอบ เอาใจใส่ ดูแลนักศึกษาค่อนข้างใกล้ชิดมากกว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วไป
3. มีคุณธรรม มีความภักดีต่อสถาบัน อยู่ในวัยทำงาน มีพลังในการทำงาน

จุดอ่อน

1. ขาดแคลนทั้งผู้สอนและสายสนับสนุน ทำให้มีภาระงานสูง ไม่มีเวลาพัฒนาตนเองในการวิจัยและสร้างผลงานวิชาการ
2. คุณวุฒิของอาจารย์ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของสถาบันอุดมศึกษา และมีตำแหน่งทางวิชาการน้อยกว่ามหาวิทยาลัยของรัฐ โดยทั่วไป
3. อาจารย์บางส่วนยังมีแนวคิด ทศนคติ แนวปฏิบัติไม่เอื้อต่อการปฏิรูปสถาบัน เช่น ยึดติดกับการทำงานแบบเดิม ไม่สนใจใฝ่รู้สิ่งใหม่ ไม่เรียนรู้และตามไม่ทันเทคโนโลยี

2. ด้านนักศึกษา

จุดแข็ง

1. ให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียนซึ่งส่วนใหญ่มาจากชนบท ครอบครัวยากจน รายได้ค่อนข้างต่ำ นับเป็นการลดช่องว่างความไม่เสมอภาคในสังคม
2. ช่วยสร้างผู้นำให้ท้องถิ่น ชุมชน โยงไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ

จุดอ่อน

1. นักศึกษาส่วนใหญ่ขาดความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวยากจนฐานะปานกลาง ถึงยากจน

2. นักศึกษาที่มาเรียนส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาในท้องถิ่นทำให้ขาดโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักศึกษาต่างถิ่น

3. ด้านการเป็นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น

จุดแข็ง

1. ผู้เรียนได้ใช้ชีวิตอยู่กับใกล้ครอบครัว ไม่เกิดปัญหาสังคมตามมา
2. เอื้อให้นักศึกษา คณาจารย์เข้าไปเรียนรู้ ศึกษา วิจัยร่วมกับท้องถิ่น ส่งผลต่อการพัฒนาบัณฑิต คณาจารย์ เกิดองค์ความรู้ จากภูมิปัญญาไทยนำไปสู่การพึ่งตนเอง ทางความรู้ เทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศ

จุดอ่อน

1. การผูกติดอยู่กับท้องถิ่นมากเกินไปจะส่งผลให้ขาดโอกาสในการพัฒนาและเรียนรู้ในระดับสากล
2. หากมหาวิทยาลัยอยู่ในท้องถิ่นที่ขาดความพร้อมหรือฐานสนับสนุนในการพัฒนามหาวิทยาลัย จะส่งผลให้มหาวิทยาลัยพัฒนาได้ล่าช้า

4. ด้านการจัดการศึกษา

จุดแข็ง

1. มีระบบวิธีการนับนักศึกษาที่หลากหลาย และให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมคัดเลือก
2. จัดการศึกษาหลายระบบ รูปแบบ ทั้งระบบปกติและภาคนอกเวลา
3. ค่าใช้จ่ายในการศึกษาและค่าใช้จ่ายส่วนตัว ต่ำกว่าสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่
4. มีการเปิดโปรแกรมวิชาหลากหลายมากกว่า 100 โปรแกรม
5. นักศึกษาใกล้ชิดกับอาจารย์ จึงมีโอกาสได้รับความช่วยเหลือจนสำเร็จการศึกษา

จุดอ่อน

1. หลักสูตรของมหาวิทยาลัยราชภัฏคล้ายคลึง ไม่แตกต่างจากมหาวิทยาลัย โดยทั่วไปทำให้การจัดการศึกษาไม่สัมพันธ์กับปัญหา ความจำเป็นในท้องถิ่น
2. หลักสูตรในปีปัจจุบันบางหลักสูตร ไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ผลิตและไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน

3. จำนวนนักศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี มีผลกระทบต่อคุณภาพและมาตรฐาน เพราะทำให้อาจารย์มีภาระงานสูง และปัจจัยที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษาไม่เพียงพอ

4. กระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปยังจำกัดอยู่ในห้องเรียนที่ครูเป็นศูนย์กลาง และเรียนรู้จากความรู้สากลที่สัมพันธ์กับท้องถิ่นน้อย

5. การวิจัย

จุดแข็ง

1. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. คณาจารย์เริ่มสนใจศึกษาวิจัยท้องถิ่น โดยลงไปทำวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับประชาชน ทำให้เป็นผลงานที่เป็นประโยชน์

จุดอ่อน

1. อาจารย์ทำวิจัยน้อย เพราะมีภาระงานสอนและงานอื่นๆ สูง
2. งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นโครงการเล็กๆ ตอบปัญหาได้ในขอบเขตจำกัด
3. เป็นงานวิจัยตามความสนใจของผู้วิจัย มากกว่าเป็นความต้องการของท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้รับการเผยแพร่และถูกนำไปใช้น้อย

6. การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

จุดแข็ง

ได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ทำให้มีบทบาท ได้รับการยอมรับจากจังหวัดสูงขึ้น

จุดอ่อน

1. ดำเนินภารกิจนี้ในลักษณะงานประจำ ขาดความเป็นวิชาการและการสร้างองค์ความรู้
2. ไม่บูรณาการภารกิจนี้เข้ากับกระบวนการเรียนการสอนและภารกิจอื่นจึงดูเสมือนเป็นภาระงานที่เพิ่มขึ้น
3. เปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบบ่อยครั้ง งานจึงไม่ต่อเนื่องและไม่ได้สานงานที่ดีต่อ

7. การบริหารจัดการสถาบัน

จุดแข็ง

1. เป็นสถาบันที่มีขนาดเล็ก มีอำนาจบริหารจัดการตนเองในระดับหนึ่งทำให้การบริหารคล่องตัวขึ้น มีความยืดหยุ่น ปรับตัวง่าย
2. มีการระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ทำให้สามารถจัดการศึกษาสนองความต้องการของท้องถิ่นได้จำนวนมาก
3. มีระบบเครือข่าย สามารถระดมคนเก่งมาร่วมคิดค้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิดแก้ปัญหาพัฒนาร่วมกัน
4. มีการประสานงานร่วมมือกับสถาบัน องค์กรในระดับท้องถิ่นระดับประเทศ และต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาอาจารย์ เป็นต้น
5. มีทรัพย์สิน พื้นที่จำนวนมาก สามารถขยายงานและบริหารจัดการให้เกิดรายได้นำมาพัฒนาสถาบันได้
6. มีโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถเชื่อมต่อ ทุกส่วนของสถาบัน เข้าถึงระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ต และมีการนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มาใช้พัฒนางานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

จุดอ่อน

1. มีบุคลากรสายสนับสนุนน้อยมาก เปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบงานบ่อยการพัฒนางาน จึงไม่ต่อเนื่อง
2. บางแห่งยังไม่ได้นำระบบการบริหารจัดการแนวใหม่มาใช้ ใช้ข้อมูลเพื่อการบริหารน้อย ไม่มีการติดตามตรวจสอบ ประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณ ไม่มีการเตรียมการพัฒนาผู้บริหารอย่างเป็นระบบ
3. บุคลากรไม่มีเป้าหมาย ทิศทางการพัฒนาสถาบันร่วมกัน
4. มีการแบ่งหน่วยงานภายในมาก แต่บุคลากรน้อย ทำให้การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก : โอกาส(Opportunities) และอุปสรรค(Threats)

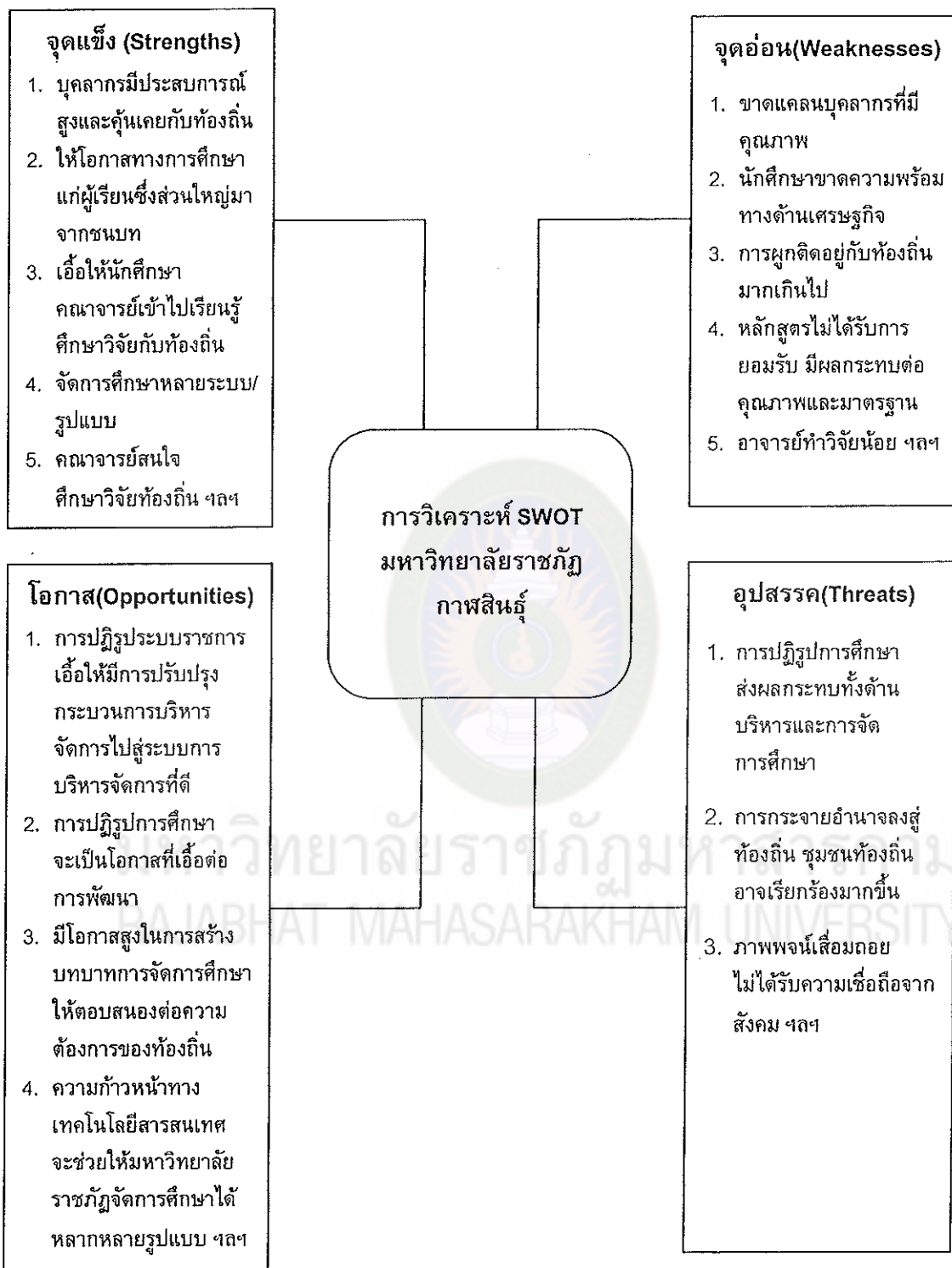
ผลการสังเคราะห์ พบว่า สภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญและมีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏทั้งที่เป็นโอกาสและเป็นภัยอุปสรรค ได้แก่

โอกาส

1. การปฏิรูประบบราชการยังเอื้อให้มีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร กระบวนการบริหารจัดการและวัฒนธรรมการบริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏไปสู่ระบบการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) และเป็นองค์การการเรียนรู้
2. การปฏิรูประบบราชการและการเมืองการปกครอง การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น เป็นโอกาสของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่จะพัฒนาบทบาทของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
3. การปฏิรูปการศึกษา ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบริหารและการจัดการศึกษาโดยภาพรวม จะเป็นโอกาสที่เอื้อต่อการพัฒนา
4. สภาวะการณ์และแนวโน้มทางเศรษฐกิจ การเงินและการคลังของประเทศตามแนวทางการพัฒนาใหม่ในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 โดยเฉพาะเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาธุรกิจขนาดเล็ก และขนาดกลางในท้องถิ่นต่าง ๆ มหาวิทยาลัยราชภัฏจะมีโอกาสสูงในการสร้างบทบาทการจัดการศึกษาการวิจัยให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้
5. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ จะช่วยให้มหาวิทยาลัยราชภัฏจัดการศึกษาได้หลากหลายรูปแบบ เป็นการให้โอกาสทางการศึกษา เอื้อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเอื้อต่อการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้จำนวนมาก ในภาวะที่มีคณาจารย์จำกัด เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา

อุปสรรค

1. การปฏิรูปการศึกษา ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบริหารและการจัดการศึกษาโดยภาพรวม แต่ถ้ามหาวิทยาลัยราชภัฏไม่ปรับตัว เร่งพัฒนาบทบาทภารกิจโดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ประกอบกับการปฏิรูปการศึกษามีการวางระบบกลไกให้สถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนมีการแข่งขันกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพของสถาบัน ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาจะเป็นภัยคุกคามที่สำคัญ หากมหาวิทยาลัยราชภัฏไม่ปฏิรูปตนเองให้ทันความเปลี่ยนแปลง
2. การปฏิรูประบบราชการและการเมืองการปกครอง การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ส่งผลกระทบต่อในเชิงภัยอุปสรรคคือ ชุมชนท้องถิ่นอาจตระหนกและเรียกร้องมากขึ้น และมหาวิทยาลัยราชภัฏอาจถูกตรวจสอบจากประชาชน องค์กรของสังคม ชุมชนและการเมือง
3. ถ้าหากมหาวิทยาลัยราชภัฏไม่ปฏิรูปตนเอง ก็จะส่งผลให้ภาพพจน์เสื่อมถอย ไม่ได้รับความเชื่อถือจากสังคมและได้รับการสนับสนุนจากรับบาลและท้องถิ่นลดลงไปด้วย

แผนภาพที่ 3 การวิเคราะห์ SWOT มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

7. ข้อมูลปัจจุบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการในปี พ.ศ.2552

เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2540 คณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้จัดตั้งสถาบันราชภัฏใหม่ 5 แห่ง ได้แก่ สถาบันราชภัฏชัยภูมิ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ นครพนมและกาฬสินธุ์ ซึ่งในขณะนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์มีสถานภาพเป็นโครงการจัดตั้งสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ และในวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2544 ได้มีการประกาศในพระราชกฤษฎีกาให้เป็นสถาบัน ราชภัฏกาฬสินธุ์ พร้อมกับสถาบันราชภัฏใหม่ 4 แห่ง ต่อมาได้มีการประกาศในพระราชกฤษฎีกาให้เป็น มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ในวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2547 พร้อมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศทั้ง 40 แห่ง (รายงานประจำปีมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปี 2550 : 3-12)

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ ตั้งอยู่ ณ บ้านหัววัง ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

นโยบายมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

1. ส่งเสริมและพัฒนาระบบบริหารและการจัดการมหาวิทยาลัยให้เป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นโดยสมบูรณ์ ที่มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล
2. ส่งเสริมบัณฑิตที่ได้มาตรฐานคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรมสอดคล้องกับความต้องการของสังคม
3. ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย สร้างองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม สืบสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาและชี้นำสังคม
4. ส่งเสริมการผลิต การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพ
5. ส่งเสริม พัฒนาและเร่งรัดการสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรอื่น ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งบริการวิชาการแก่สังคม
6. ส่งเสริมการทำนุบำรุงและเผยแพร่วัฒนธรรม
7. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการ การทำนุบำรุงรักษา การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. ผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นทั้งจริยธรรมและวิชาการในสาขาวิชาชีพ
2. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. ผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์
4. ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น
5. สนับสนุนส่งเสริมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
6. พัฒนามหาวิทยาลัยตามหลักการบริหารจัดการที่ดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์มีข้อมูลปัจจุบันที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการใน ปี พ.ศ. 2552 สรุปได้ดังนี้ (รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 2/2552, 2552 : 7- 9)

1. ด้านงบประมาณ

1.1 งบประมาณแผ่นดิน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ได้รับจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน จำนวน 148,957,100 บาท ลดลงจากปี 2551 จำนวน 4,975,800 บาท (ร้อยละ 3.23) แบ่งเป็นงบดำเนินการ จำนวน 55,742,200 บาท (ร้อยละ 37.35) งบลงทุน จำนวน 93,314,900 บาท (ร้อยละ 72.75)

1.2 งบประมาณเงินรายได้ ในปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ได้รับจัดสรรเป็นงบดำเนินการ จำนวน 23,010,000 บาท เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2550 จำนวน 8,497,772 บาท (ร้อยละ 58.57)

2. ด้านการวิจัย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ได้รับเงินสนับสนุนโครงการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน จำนวน 5,747,000 บาท และมหาวิทยาลัยได้จัดสรรงบประมาณเงินรายได้ ปีการศึกษา 2551 เพื่อสนับสนุนการทำวิจัยของอาจารย์ เจ้าหน้าที่ จำนวน 170,000 บาท

3. ด้านบุคลากร ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์มีบุคลากรทั้งหมด จำนวน 117 คน จำแนกตามสายงานได้ดังนี้

3.1 บุคลากรสายวิชาการ บุคลากรสายวิชาการ จำนวน 51 คน (รวมลาศึกษาต่อ จำนวน 7 คน) แบ่งเป็นข้าราชการสาย ก จำนวน 19 คน พนักงานมหาวิทยาลัย จำนวน 17 คน พนักงานราชการ 15 คน และลูกจ้างชั่วคราว 7 คน

3.2 บุคลากรสายสนับสนุน จำนวน 70 คน แบ่งเป็นข้าราชการสาย ข จำนวน 1 คน พนักงานมหาวิทยาลัย 20 คน พนักงานราชการ 7 คน ลูกจ้างชั่วคราว 32 คน

4. ด้านนักศึกษา ในปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์มี นักศึกษาเข้าใหม่ จำนวน 771 คน แบ่งเป็นศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ จำนวน 357 คน ศูนย์บริการภายนอก จำนวน 405 คน เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี จำนวน 410 คน และระดับ บัณฑิตศึกษา จำนวน 351 คน ในปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์มีนักศึกษารวม ทั้งสิ้น จำนวน 2,129 คน แบ่งเป็นศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ จำนวน 1,237 คน ศูนย์บริการภายนอก จำนวน 893 คน เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี จำนวน 1,778 คน ระดับ บัณฑิตศึกษา จำนวน 351 คน นักศึกษาสำเร็จการศึกษา ในปีการศึกษา 2550 มหาวิทยาลัย ราชภัฏกาฬสินธุ์ มีนักศึกษาสำเร็จการศึกษาเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร ในวันที่ 1 ธันวาคม 2551 ระดับปริญญาตรีทั้งสิ้นจำนวน 172 คน

5. ด้านหลักสูตร ปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ เปิดสอน 7 หลักสูตร ระดับปริญญาตรี 8 สาขา ระดับปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) 3 สาขา ระดับประกาศนียบัตร บัณฑิต 2 สาขา ระดับปริญญาโท 1 สาขา

6. ด้านระบบฐานข้อมูล และเครื่องคอมพิวเตอร์ ปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัย ราชภัฏกาฬสินธุ์มีระบบฐานข้อมูลทั้งสิ้น 4 ระบบ เป็นระบบฐานข้อมูลที่ใช้ในการบริหารจัดการ งานบุคลากร งานบัญชี และงานทะเบียนนักศึกษา ระบบบริการการศึกษา มีระบบฐานข้อมูลและ โปรแกรมประยุกต์ที่ใช้สำหรับบริหารจัดการข้อมูลนักศึกษา และรายละเอียดการลงทะเบียน ระบบ การเรียนการสอนทางไกล ปัจจุบันมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการการเรียนการสอนทางไกลใน หลักสูตรวิทยาการคอมพิวเตอร์ และระบบบริหารจัดการห้องสมุด มีการนำเอาระบบจัดการ ฐานข้อมูลออร่าเคลมาใช้ควบคู่กับระบบสารสนเทศงานห้องสมุด ซึ่งพัฒนาโดยมหาวิทยาลัยราช ภัฏวไลยอลงกรณ์ตั้งแต่ปลายปี 2551 นอกจากนี้ยังมีครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์เพื่องานบริหารจำนวน 80 เครื่อง เพื่องานการเรียนการสอนจำนวน 200 เครื่อง

7. ด้านทุนการศึกษา ปีการศึกษา 2551 ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยได้รับการ สนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักศึกษาจากทั้งกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา ทั้ง กยศ. กรอ. และ ทุนการศึกษาให้เปล่าทั้งประเภทต่อเนื่อง และรายปี มีผู้กู้จำนวน 175 คน

8. ด้านอาคารสถานที่ ปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์มีอาคาร ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนสูง 7 ชั้น พร้อมติดตั้งลิฟต์ พื้นที่ใช้สอย 10,228 ตารางเมตร จำนวน 1 หลัง อาคารศูนย์ภาษาและคอมพิวเตอร์ 4 ชั้น พื้นที่ใช้สอย 8,500 ตารางเมตร จำนวน 1 หลัง อาคารสำนักวิทยบริการพร้อมติดตั้งลิฟต์ 2 ชุด 4 ชั้น พื้นที่ใช้สอย 9,792.5 ตารางเมตร จำนวน 1 หลัง อาคารกิจการนักศึกษาและบริการกลาง พื้นที่ใช้สอย 7,770 ตารางเมตร จำนวน 1 หลัง อาคารกีฬาในร่ม พื้นที่ใช้สอย 1,400 ตารางเมตร จำนวน 1 หลัง

นอกจากนี้ยังมีอาคารใหม่ที่กำลังดำเนินการก่อสร้างจำนวน 2 หลัง ได้แก่ อาคารปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ พื้นที่ใช้สอย 12,000 ตารางเมตร ซึ่งจะแล้วเสร็จในปีงบประมาณ พ.ศ.2552

8. แนวโน้มการปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาไทยและหลักการอุดมศึกษาที่พึงประสงค์

ในส่วนของแนวโน้มมหาวิทยาลัยในอนาคตและภาพพึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยไทย ผู้วิจัยขอจำแนกการนำเสนอออกเป็น 2 หัวข้อ คือ แนวโน้มการปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาไทยและหลักการอุดมศึกษาที่น่าจะเป็น มีรายละเอียด ดังนี้

8.1 แนวโน้มการปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาไทย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมใดๆ นั้น เกิดขึ้นโดยเกี่ยวโยงผูกพันกับบริบทที่แปรเปลี่ยนไปด้วยนัยแห่งกาลเวลาและสถานที่ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกับสภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและเทคโนโลยีไปพร้อมกันอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องและเป็นระบบ จากสมภาวะถดถอยเนื่องมาจากปัจจัยทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่โดดเด่นและมีศักยภาพสูงมากในการผลักดันให้สังคมเกิดพัฒนาการ ตลอดจนควบคุมสภาพสังคมอีกประการหนึ่งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นตัวเชื่อมโยงสังคมโลกได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วเหนือมิติของเวลาและสถานที่ จนเกิดเป็นเครือข่ายโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Urry, 1998 อ้างถึงใน Brennan et al, 1999)

สืบเนื่องจากบริบทดังกล่าวได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาเกิดการปรับเปลี่ยนทั้งในรูปแบบการบริหารจัดการและบทบาทภารกิจ (Harvey and Knight, 1996 อ้างถึงใน Brennan et al, 1999) อุดมศึกษาในรูปแบบใหม่ควรมีการพัฒนาทั้งระบบปรับเปลี่ยนจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบใหม่ที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญในทุกด้าน ซึ่งได้แก่ โครงสร้าง นโยบาย ภารกิจ ทรัพยากร การเรียนการสอน นิสิตนักศึกษา คณาจารย์ บุคลากร คุณภาพและการยอมรับ (Accountability) รวมทั้งการพัฒนาทางวิชาชีพ (Professional Development) และประสิทธิผลของคณาจารย์ (Productivity of Faculty) ในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงนี้ กล่าวคือ อุดมศึกษาควรปรับโครงสร้างให้สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย เพิ่มบทบาทความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับมวลชน รักษาความน่าเชื่อถือไว้พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ร่วมกับสถาบันในภูมิภาค ส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะสหสาขาเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จัดการศึกษาให้มวลชนเข้าถึงได้โดยไม่มีข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและสถานที่ สะท้อนจุดประสงค์ของสถาบันให้เห็นได้ในโครงสร้างการจัดการของ

องค์กร อีกทั้งสามารถเลี้ยงตนเองได้ในสภาวะการณ์ที่ยังคงจุดหมายปลายทางของการสร้าง และ ค้นคว้าองค์ความรู้ใหม่ (Coffield and Williamson, 1997: 122-127) อุดมศึกษาต้องมีจุดประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาได้เต็มศักยภาพตลอดชีวิต เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเพื่อประโยชน์ ส่วนตน และประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ ตอบรับความต้องการในสังคม เศรษฐกิจความรู้ในทุกกระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาคและระดับชาติ รวมทั้งมีบทบาทใน การปรับสู่สังคมประชาธิปไตย (Dearing, 1997 อ้างถึงใน Trowler, 1998: 13) ทั้งนี้ลักษณะการ จัดการเรียนการสอน ควรจัดเป็นชุดการเรียนการสอน(Modularity) ในระบบทวิภาคภายใต้ความ ร่วมมือ(Franchising) และมีการเทียบโอนหน่วยกิตจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและจาก ประสบการณ์การทำงาน(Accreditation of Work-based Learning and of Prior Learning) (Trowler, 1998: 8) รวมทั้งจัดการประเมินผลที่เหมาะสม โดยพิจารณาถึงประสบการณ์ก่อนการ เรียนร่วมด้วย และควรเน้นการเข้าถึง(Access) การบริการ และให้ความสนใจแก่นิสิตนักศึกษา มากขึ้น เน้นศาสตร์การสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มสมรรถนะของนิสิตนักศึกษาให้สูงขึ้น โดยพัฒนาความร่วมมือของคณาจารย์ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้อง กับพันธกิจของสถาบัน อีกทั้งเพิ่มการจัดสรรทุนการศึกษาและพัฒนาการสอนให้มากขึ้นด้วย (Johnstone, 1999 อ้างถึงใน Brennan et al, 1999: 242)

สำหรับรูปแบบของมหาวิทยาลัยที่เหมาะสมนั้น ได้มีผู้เสนอไว้ว่า ควรมีลักษณะเป็น แบบความร่วมมือ(Partnership University) ประกอบด้วย ลักษณะเฉพาะรวมมาจากลักษณะของ มหาวิทยาลัยทุกประเภท 5 ประการ (Stauffer, 1990: 20) คือ

1. ความเข้มแข็งทางวิชาการและการวิจัย(Academic Strength and Research) โดย เน้นงานวิจัยประยุกต์ในจุดก่อตั้งของมหาวิทยาลัย

2. การเปิดหลักสูตรที่หลากหลาย (Breadth in Academic Offerings)

3. หลักสูตรแกนระดับปริญญาตรีและดุลยภาพระหว่างการสอนและวิจัย (A Core Undergraduate Curriculum and A Balance Between Teaching and Research)

4. การให้ความสำคัญในการบริการบนฐานด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของภูมิภาคที่ สถาบันตั้งอยู่ (A Strong Emphasis on Service to Economic and Cultural Base of the Region)

5. การพัฒนาในประเด็นทางวิชาการหรือจุดเน้นเฉพาะ (the Development of Academic Theme or Special Emphasis) โดยสะท้อนจุดเน้นบนฐานด้านเศรษฐกิจและ วัฒนธรรมของภูมิภาคที่สถาบันตั้งอยู่

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยในรูปแบบความร่วมมือนี้ จะต้องคำนึงถึง การตอบสนองต่อ ภายนอกและความร่วมมือภายใน (External Responsiveness and Partnership Cooperation) กล่าวคือ ในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย จะต้องพิจารณาถึง สภาพแวดล้อมภายนอก มหาวิทยาลัย และเน้นการผูกพันกำลังในการรักษาเสถียรภาพของมหาวิทยาลัย หรือสภาพแวดล้อม ภายในมหาวิทยาลัยที่จะต้องปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมภายนอกได้เป็นอย่างดี และการ บริหารจัดการมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ภายใต้ความร่วมมือนี้ จำเป็นต้องพิจารณาถึง ศักยภาพ ด้านทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) โดยเฉพาะคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา มีการระดมการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างพึงพา เพื่อให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ของมหาวิทยาลัยได้ สูงสุด และสามารถปฏิบัติการกิจกรรมในการสร้างองค์ความรู้โดยการสอน และวิจัยควบคู่กันไปอย่าง หลากหลายยิ่งขึ้น (Gibbons, 1998 อ้างถึงใน Scott, 1998: 77-79)

การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ

สืบเนื่องจากสาระสำคัญในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ มาตรา 7 ที่ระบุให้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตรายและส่งเสริมวิทยฐานะครู ได้ ซึ่งให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏยังคงมีปรัชญาและภารกิจเช่นเดียวกับสถาบันราชภัฏ ทั้งนี้ ปรากฏความแตกต่างกัน คือมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งมีสภาพเป็นนิติบุคคล ประกอบกับ สภาพการณ์ในช่วงของการปรับเปลี่ยนจากสถาบันราชภัฏไปสู่มหาวิทยาลัยราชภัฏนี้ มีปัจจัยที่ เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในหลายประการ ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของ องค์กร จึงทำให้การปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นไปตามสภาวะดังกล่าว โดยสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ตามลำดับคือ

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนอย่างมาก คือ การปฏิรูประบบ ราชการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้น โดยใช้การจัดงบประมาณแบบมุ่งผลลัพธ์ และ การจำกัดอัตรากำลังคนภาครัฐ อีกทั้งมีการจัดงบประมาณโดยลดค่าดำเนินการ และเพิ่มงบ ทางด้านยุทธศาสตร์ตามนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งเกิดสภาวะการแข่งขันในการจัดการศึกษา ทั้ง กับมหาวิทยาลัยต่างชาติและสถาบันการศึกษาภายในประเทศเพิ่มขึ้นโดยลำดับ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ สถาบันราชภัฏต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานภายใต้สภาพการณ์ที่มีข้อจำกัดด้านศักยภาพของ บุคลากรและงบประมาณ เพื่อให้สามารถรักษาปรัชญาการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น และกระทำการกิจได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ สถาบันราชภัฏได้ปรับบทบาทการบริหารจัดการ

ที่สำคัญ คือ สร้างความเข้าใจเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของอาจารย์และบุคลากร เร่งการพัฒนาบุคลากรในทุกระดับ บริหารจัดการโดยเพิ่มการกระจายอำนาจ พัฒนาระบบงบประมาณ และระดมทรัพยากรโดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ องค์กรส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยภายในและต่างประเทศ องค์กรเอกชน เป็นต้น รวมทั้งพึ่งพาตนเองด้วยการจัดการรายได้จากบริการทางการศึกษาในรูปแบบของการจัดการศึกษาภาคพิเศษ ทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา โดยที่ยังคงพบการจัดการศึกษาเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่บุคลากรในท้องถิ่นต่อไป เพิ่มภารกิจการวิจัยในบริบทของชุมชน และให้บริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มขึ้น ในรูปของการอบรมระยะสั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน และการเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ รวมทั้งได้ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน และในลักษณะของการทำเป็นโครงการศึกษาในรูปของความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

ในส่วนของการบริหารจัดการนั้น ปรากฏว่า ผู้บริหารได้พยายามทำความเข้าใจกับบุคลากรให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงขององค์กรและเป้าหมาย เน้นการปรับเปลี่ยนความคิดในความเป็นนักวิชาการสร้างความตระหนักในบทบาทภารกิจที่มีต่อท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเองทางวิชาการ เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนจากการทำงานภารกิจเฉพาะการสอนไปสู่บทบาทการวิจัย และบริการวิชาการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ โดยใช้วิธีการ คือ ปรับลดชั่วโมงการสอนและการทำงานธุรการ ด้วยการจ้างอาจารย์และพนักงานสายสนับสนุนเพิ่มเติม กำหนดเกณฑ์การสอนภาคพิเศษ สนับสนุนการทำผลงานทางวิชาการโดยให้ค่าตอบแทนในการทำผลงานทางวิชาการ การทำงานวิจัย และการเขียนบทความทางวิชาการ จัดตั้งกองทุนเป็นงบพัฒนาบุคลากรให้แก่อาจารย์ประจำและอาจารย์อัตราจ้าง เพื่อใช้ในการอบรม สัมมนาในหัวข้อที่สนใจ เป็นทุนศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้ง จัดตั้งกองทุนบริหารงานวิจัยด้วยเงินรายได้สถาบัน เพื่อเพิ่มวงเงินงบประมาณเนื่องจากมีข้อจำกัดของงบประมาณแผ่นดิน นอกจากนี้อาจเสริมแรงจูงใจด้วยการให้รางวัลการวิจัยด้วย

อย่างไรก็ดี เนื่องจากสถาบันราชภัฏมีบุคลากรประจำ ซึ่งอยู่ในช่วงอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง และมีแนวโน้มเชิงปริมาณลดลง ทั้งนี้ เพราะการเกษียณอายุในอนาคตอันใกล้ สถาบันราชภัฏจึงแก้ไขปัญหาด้วยการจ้างอาจารย์เพื่อทดแทนจำนวนมาก ให้สามารถเป็นกำลังสำคัญในการทำภารกิจ ทั้งนี้ เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรกลุ่มดังกล่าว ทางสถาบันจึงได้พัฒนาระบบเงินเดือนขึ้นเป็นการภายใน โดยมีการปรับเลื่อนขั้นเงินเดือนเช่นเดียวกับอาจารย์ประจำ สนับสนุนการทำผลงานทางวิชาการ และจัดเงินประจำตำแหน่งทางวิชาการให้อีกส่วนหนึ่งด้วย อีกทั้งบางแห่งยังสนับสนุนให้ทำงานวิจัยโดยสามารถขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยได้เช่นเดียวกัน รวมทั้ง สร้างขวัญกำลังใจและความมั่นคงในอนาคตด้วยการประเมินผลงานและทำสัญญาจ้างในระยะยาวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ บางแห่งได้ก้าวเลยไปถึงการพัฒนาบุคลากรในสายสนับสนุนอีกส่วนหนึ่งด้วย

ดังปรากฏว่า มีการสนับสนุนให้ทุนศึกษาต่อ และจัดการอบรมระยะสั้นแก่บุคลากรในทุกระดับเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานร่วมด้วย

ในส่วนของจัดการศึกษายังคงกระทำในลักษณะที่เป็นไปตามปรัชญาของสถาบัน คือ เป็นการให้โอกาสมากกว่าการแข่งขัน โดยสถาบันได้ปรับเปลี่ยนวิธีการรับนักศึกษาให้เปิดกว้าง ในรูปของการรับโดยไม่ต้องสอบ การแสดงความจำนงการเรียนเป็นกลุ่มตามความสนใจ และการเปิดเสรีในการเลือกลงทะเบียนเวลาเรียนและหลักสูตรที่สนใจตามความสามารถและทักษะ ปรับกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการใช้วิธีการอื่นแทนการบรรยาย อาทิ การสอนแบบบล็อก (Block Technique) การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การใช้สื่อผสม การเรียนผ่านทางอินเทอร์เน็ต และการปฏิบัติจริงในชุมชน อีกทั้งได้ปรับวิธีการวัดและประเมินผล โดยประเมินจากประสิทธิภาพการทำงานในพื้นที่เป็นฐาน นอกจากนี้ สถาบันได้พัฒนาห้องปฏิบัติการและอุปกรณ์เพิ่มขึ้น เพื่อให้สามารถเรียนในภาคปฏิบัติได้มากขึ้นและลดการเรียนการสอนภาคบรรยายให้น้อยลง อย่างไรก็ตาม ได้มีการพัฒนาหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมากขึ้นด้วย อาทิ สาขาพัฒนาสุขภาพชุมชน สาขาส่งเสริมสุขภาพ สาขาภาวะผู้นำทางการศึกษา สาขาวิจัยและพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง เป็นต้น ทั้งนี้ มีการจัดเป็นหลักสูตรในลักษณะของสหกิจศึกษาและการศึกษาทางไกลร่วมด้วย

อย่างไรก็ดี ในส่วนของการวิจัยนั้น สถาบันราชภัฏได้ปรับเปลี่ยนงานวิจัยให้มีทิศทางเพื่อท้องถิ่นชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งสิ้น อาทิ การจัดการฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาศักยภาพและโอกาสของคนจนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ การพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การพัฒนาศักยภาพคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การพัฒนาสำหรับอาหารสุขภาพไทย เป็นต้น

8.2 หลักการอุดมศึกษาที่พึงประสงค์

วิชัย ตันศิริ (2547 : 100–107) สรุปว่า หากพิจารณาแนวโน้มและวิวัฒนาการของอุดมศึกษาทั่วโลกก็อาจจะค้นพบว่า หลักการที่อุดมศึกษาไทยควรจะพยายามยึดไว้ น่าจะเป็นหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักการเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย

การอุดมศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกก็มีแนวโน้มที่จะเกิดความหลากหลายทั้งในแง่ของระบบโครงสร้างและโปรแกรมการจัด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าในโลกปัจจุบันและอนาคต สังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและมีลักษณะของความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดอาชีพและทักษะความรู้ในลักษณะต่างๆ มากมายมหาศาล ในขณะที่โลกสมัยก่อนมีอาชีพชั้นสูงไม่กี่ชนิด เช่น แพทย์ วิศวกร นักกฎหมาย เป็นต้น แต่ในปัจจุบันอาชีพที่ใช้ความรู้ระดับสูงมีมากมายหลายชนิดนับไม่ถ้วน ฉะนั้นโปรแกรมการศึกษาตลอดจนข้อปริญญาก็เริ่มมีปัญหาในการจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น แต่ก่อนจัดไว้เพียง B.Sc. สำหรับทางวิทยาศาสตร์ และ B.A. สำหรับทางศิลปศาสตร์ แต่สมัยนี้ปริญญาทางวิชาชีพมีมากมาย และปริญญาทางวิชาการก็เพิ่มขึ้นอีกหลายสาขาเช่นกัน

ท่ามกลางความหลากหลายนี้ จึงควรที่จะมีความเป็นเอกภาพหรือมีสายใยที่เชื่อมโยงอนุระบบต่างๆ เข้าด้วยกันให้เป็นระบบใหญ่ระบบเดียวกัน อังกฤษที่เคยมีระบบทวิภาค (Binary System) กล่าวคือ มีระบบมหาวิทยาลัยและมีระบบวิทยาลัยโพลีเทคนิคที่ให้เพียงประกาศนียบัตร และทั้งสองระบบนี้ไม่เชื่อมโยงกันและแยกกันเด็ดขาด แต่ปัจจุบันอังกฤษได้ปรับปรุงระบบทวิภาคนี้ให้เป็นระบบเอกภาพแล้ว (Unitary System) แนวโน้มของการจัดอุดมศึกษาในประเทศอื่นๆ ก็มักจะมีวิวัฒนาการไปสู่การเชื่อมโยงให้เป็นระบบใหญ่เดียวกัน

2. หลักการของความสมดุลระหว่างคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเสมอภาค

ที่นำเอาหลักของความสมดุลในเรื่องนี้ขึ้นมาเป็นหลักที่สำคัญก็เพราะว่าในอดีตถึงปัจจุบัน การขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตลอดจนความเสมอภาคของโอกาสเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการดำเนินงานอุดมศึกษานั้นในลักษณะหนึ่งคือ กระบวนการคัด

สรรชนชั้นผู้นำในสังคม ฉะนั้นหากได้มีการกระจายโอกาสให้แก่ชาวชนบทและชนชั้นกรรมกรให้กว้างขวางยิ่งขึ้นก็จะเป็นการช่วยให้เกิดการหมุนเวียนของชนชั้นผู้นำ และเป็นเครื่องมือกระจายรายได้อีกชนิดหนึ่ง ในปัจจุบันความเสมอภาคของโอกาสยังไม่มี ผู้ที่อยู่ในเขตเมืองใหญ่ที่มีฐานะทางสังคมมักมีโอกาสมากกว่าคนชนบท จึงควรเป็นเป้าหมายหลักของการจัดอุดมศึกษาที่จะกระจายโอกาสให้กว้างขวางยิ่งขึ้นแก่ผู้ที่อยู่ชนบท

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่การกระจายโอกาสเป็นเป้าหมายที่สำคัญ แต่การมุ่งมันจะให้บรรลุเป้าหมายนี้โดยลืมนึกถึงเรื่องคุณภาพมาตรฐานก็อาจจะทำให้การอุดมศึกษาไม่มีคุณค่าเท่าที่ควร การขยายสถานศึกษาระดับนี้ หากรวดเร็วเกินความพอดีโดยไม่นึกถึงคุณภาพย่อมมีผลในเชิงทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีความสมดุลระหว่างการรักษาคุณภาพไว้กับการเพิ่มในเชิงปริมาณในด้านของความเสมอภาคของโอกาส ประสิทธิภาพก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การดำเนินการขยายสถานศึกษาโดยไม่คำนึงถึงหลักประสิทธิภาพย่อมทำให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติ เช่น หากจะจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาประจำทุกจังหวัดคงจะได้สถาบันการศึกษาขนาดเล็กและค่าใช้จ่ายต่อหัวจะสูงมาก ในขณะที่การขยายปริมาณในมหาวิทยาลัยให้มีขนาดใหญ่พอสมควรจะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่า

3. หลักของการจัดระบบให้เกิด "Elite-mass Model" ของอุดมศึกษา

อุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยในยุคก่อนเป็นสถาบันที่คนส่วนน้อยเข้ามาศึกษา วิชาชีพชั้นสูงที่สอนในมหาวิทยาลัยในยุโรปสมัยกลางก็มีไม่กี่แขนง เช่น มหาวิทยาลัยปาดัวมี แพทยศาสตร์และกฎหมาย นอกจากนั้นก็เป็นวิชาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ซึ่งผู้ศึกษาต้องการศึกษาเพราะใจรักไม่ได้ศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ และวิชาเทววิทยาสำหรับผู้ที่จะเป็นพระ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสมัยใหม่และอุตสาหกรรม วิชาชีพชั้นสูงอื่นๆ ก็เกิดขึ้นมา เช่น วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ส่วนวิชาการก็เริ่มให้ความสำคัญต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ แต่การศึกษาทางวิชาการและวิชาชีพเหล่านี้ก็ยังคงเป็นเรื่องของคนส่วนน้อย ฉะนั้นมหาวิทยาลัยจึงยังคงรักษาไว้ซึ่งความเป็น "Elite" อย่างไรก็ตามเมื่อโลกเข้าสู่ยุคสมัยปัจจุบัน วิชาชีพและวิชาการมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยในประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาก็ได้เริ่มเปิดสอนวิชาชีพและวิชาการแขนงใหญ่ๆ เหล่านี้ในระดับอุดมศึกษา ผลที่ตามมาคือจำนวนนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น ทำให้มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกามีลักษณะเป็นสถาบันการศึกษาอุดมศึกษาแบบมวลชน(Mass Education)

ความหมายของ "มวลชน" ในบริบทของการอุดมศึกษาแตกต่างจากบริบทของการศึกษาพื้นฐานหรือการศึกษาภาคบังคับ ดังที่กล่าวมาแล้วตามแนวคิดของ มาร์ติน โทรว์ ระบบอุดมศึกษาของประเทศต่าง ๆ มักจะอยู่ระหว่างรูปแบบของอิลิท(Elite) กับมวลชน(Mass) ที่จะจัดแบบทั่วไป(Universal) ก็มีสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามในยุคสมัยปัจจุบัน การเรียกร้องสิทธิทางการศึกษาขยายวงกว้างยิ่งขึ้น ประเทศที่กำลังพัฒนาในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "การปฏิวัติความมุ่งหวังที่สูงขึ้น" (Revolution of the Rising Expectation) ของเยาวชนที่เติบโตขึ้นมาในยุคของความหวังใหม่ หลักจากที่ประเทศชาติของตนได้รับอิสรภาพจากการปกครองของมหาอำนาจประเทศตะวันตก ฉะนั้นการผลักดันเพื่อให้ขยายอุดมศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นจึงเป็นพลังที่สำคัญ แต่การที่จะขยายปริมาณมาก ๆ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานวิชาการคงไม่เหมาะสม อาจส่งผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษาหรือบ่อนทำลายจิตวิญญาณของอุดมศึกษาก็ได้ ฉะนั้นหลาย ๆ ประเทศก็มีวิธีการจัดการกับปัญหานี้โดยวิธีการของตนเอง ตัวอย่างเช่น ฝรั่งเศส ในหลักการมหาวิทยาลัยจะเปิดรับนักศึกษาทุกคนที่สอบผ่านประกาศนียบัตรบัคาโลเรียต (Baccalaureat) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในแง่มุมนี้มหาวิทยาลัยฝรั่งเศสมีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยเปิดหรือไม่จำกัดรับ (แต่ในปัจจุบันมีข้อยกเว้นในสาขาที่มีคนสมัครกันมาก ทำให้มหาวิทยาลัยไม่มีที่นั่งเพียงพอก็อาจจะขอให้ขึ้นบัญชีรอไว้ก่อน (Waiting List)) อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามหาวิทยาลัยในฝรั่งเศสจะมีลักษณะของมหาวิทยาลัยเปิด แต่กระบวนการคัดสรรหรือการสร้างอิลิทของฝรั่งเศสก็ยังกระทำกันใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ การใช้การสอบบัคาโลเรียตเป็นตัวกลั่นกรอง ข้อสอบระดับบัคาโลเรียตนี้จะเน้นไปทางวิชาการและความสามารถที่กว้างขวางทั้งด้านภาษา คณิตศาสตร์ และปรัชญา ผู้ที่จะสอบสายบัคาโลเรียตจะต้องเรียนในโรงเรียนสายสามัญ(Lycee) ลักษณะที่สองคือ การจัดตั้งสถาบันเฉพาะทางที่เรียกว่า "กรังด์ เอกอล" (Grande Ecole) เพื่อให้การศึกษาเฉพาะทางแก่ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกคัดสรรมาแล้ว กรังด์ เอกอล ที่มีชื่อ เช่น กรังด์ เอกอล เดอ โปลิตีเทคนิค (Grande Ecole de Polytechnique) กรังด์ เอกอล เดอ มินส์ (Grade Ecole de Mines) กรังด์ เอกอล เดอ ลาเซียง โปลิตีค (Grade Ecole de La Science Poly tiques) และสถาบันการศึกษาที่เรียกว่า เอนา (ENA) สถาบันเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้ที่เป็นข้าราชการระดับสูงของฝรั่งเศส การสอบเข้าสถาบันเหล่านี้ต้องเตรียมการมาก ในบางกรณีต้องศึกษาเพิ่มเติมอีก 2 ปี ภายหลังจากที่ได้ประกาศนียบัตร "บัคาโลเรียต" แล้ว และวิชาที่เน้นมากคือคำนวณ ผู้สอบผ่านเข้าไปและจบออกมาคือผู้ที่ได้รับการคัดสรรให้เป็นนักบริหารระดับสูงต่อไปในวงราชการของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสจึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างสังคมประชาธิปไตยที่ถือว่าการอุดมศึกษาเป็นสิทธิเท่าเทียมกันของประชาชนทุก ๆ คน และเป็นสังคมคัดสรร "อิลิท" ที่เชื่อในการสร้างผู้นำบนพื้นฐานของความเก่งความสามารถเฉพาะตัว(Meritocratic Society) การปฏิวัติ

ฝรั่งเศส ในปี ค.ศ.1789 ตามด้วยระบบการปกครองจักรวรรดิของพระเจ้านโปเลียนได้หล่อหลอมให้สังคมฝรั่งเศสเชื่อมั่นในระบบ “คุณธรรมความสามารถ” มากเท่าๆ กับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล “ประตูไปสู่ตำแหน่งแห่งที่ย่อมเปิดให้แก่ผู้มีความสามารถ” นั่นคือคำขวัญของฝรั่งเศสในยุคสมัยของนโปเลียน และยังคงฝังรอยจารึกไว้ในสังคมฝรั่งเศสจนกระทั่งปัจจุบัน

สหรัฐอเมริกาเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ผสมผสานระหว่างระบบมวลชนและอิทธิพลมองดูเผินๆ ดูเหมือนว่าการอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกาคือสิทธิของทุกคนที่ผ่านการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมาแล้ว การจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยก็ดูจะเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถแตกต่างกันได้มีโอกาสศึกษาจนจบ แต่ในท่ามกลางของระบบที่ค่อนข้างจะเปิดนี้ มหาวิทยาลัยชั้นนำของสหรัฐอเมริกาก็เป็นระบบคัดสรรเช่นเดียวกับกับกรุงดีเอกอลของฝรั่งเศส ไม่ใช่ใครก็ได้สามารถจะเข้ามหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เยล และสถาบันเอ็มไอที เป็นต้น ผู้ที่จะเข้ามหาวิทยาลัยระดับยอดเหล่านี้จะต้องเป็นนักเรียนเก่งจากโรงเรียนมัธยมที่มีชื่อเสียง เช่น ฟิลลิปส์ เอกซเตอร์ และที่น่าสังเกตในความแตกต่างจากฝรั่งเศสตรงนี้ก็คือ ผู้ที่จะเข้าเรียนในสถาบันชั้นยอดเหล่านี้ต้องเสียค่าเล่าเรียนแพงมากซึ่งเท่ากับตัดสิทธิผู้ที่มาจากครอบครัวที่ยากจน ยกเว้นจะได้ทุนการศึกษาในบางราย

ระบบการจัดอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกาก็จะตั้งใจผสมผสานระหว่างหลักของมวลชนกับหลักของการคัดสรรหัวกระทิ เช่น ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ระบบอุดมศึกษาเป็น 3 ชั้น ชั้นต้นเป็นระบบวิทยาลัยชุมชน(Community College) สอนสองปี เปิดสอนหลากหลายวิชาชีพเพื่อไปประกอบอาชีพ และให้ประกาศนียบัตรเมื่อจบเรียกว่า “Associated Degree” อาจเรียกว่าอนุปริญญา โดยผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายระดับคะแนนที่อาจเรียกว่าปานกลาง ผู้ที่ศึกษาในวิทยาลัยชุมชนหากได้คะแนนดีและประสงค์จะไปศึกษาต่อในระดับปีที่ 3 ของมหาวิทยาลัยย่อมทำได้ นี่คือเงื่อนไขทางบวก ทำให้วิทยาลัยชุมชนเป็นที่นิยมของเยาวชนอเมริกัน เพราะเปิดเส้นทางเลือกให้สองทางคือไปประกอบอาชีพได้และศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยก็ได้โดยไม่ต้องเสียเวลาเข้าปีที่ 1 ใหม่ ซึ่งในปัจจุบันร้อยละ 30 ของผู้ที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยในแคลิฟอร์เนียมักจะมาตามเส้นทางนี้

อนุระบบที่สองของรัฐแคลิฟอร์เนียคือ มหาวิทยาลัยเน้นการสอนปริญญาตรี 4 ปี บางแห่งอาจสอนถึงปริญญาโท แต่จะสอนเลยระดับนี้ไม่ได้ นี่คือกลุ่มแคลิฟอร์เนียสเตท ยูนิเวอร์ซิตี (California State Universities) เรียกกย่อๆ ว่ากลุ่ม “แคล สเตท” (CAL State) น่าสนใจที่ต้องกล่าววามหาวิทยาลัย 4 ปี ประเภทนี้ส่วนหนึ่งวิวัฒนาการมาจากวิทยาลัยครูเดิม มหาวิทยาลัยเน้นการเรียน 4 ปีนี้รับนักศึกษาระดับเก่งปานกลางจนถึงค่อนข้างเก่งจากโรงเรียนมัธยมศึกษาและและรับพวกที่จบจากวิทยาลัยชุมชนเพื่อเข้าปีที่ 3 ด้วย นี่คือการเชื่อมโยงของทั้ง 2 ระบบเข้าด้วยกัน

อนุระบบที่สามนี้อาจจะเรียกว่าอยู่บนยอดปิรามิดของการศึกษา คือ ระบบมหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย (Universities of California) ซึ่งมีที่แคมปัสต่างๆ เช่นที่ เบิร์กเลย์ (Berkeley) ระบบนี้เน้นการสอนและการวิจัย โดยเปิดถึงปริญญาโท-ปริญญาเอกและรับนักศึกษาชั้นหัวกระทิจากโรงเรียนมัธยมศึกษา

ทั้งสามอนุระบบนี้รวมเป็นระบบใหญ่เดียวกันเรียกว่า Tripartite System หรือจะเรียกว่า "Three-tiers System" ก็ได้ ที่เรียกว่าเป็นระบบเดียวกันเพราะมีการเชื่อมโยงกันและแบ่งภารกิจกันทำ ไม่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้การจัดสรรงบประมาณชัดเจนตามเกณฑ์ที่สามารถบ่งบอกได้ และตอบสนองต่อมวลชนและกลุ่มคนระดับหัวกระทิ (Elite) ได้ นี่คือตัวอย่างของการจัดการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างหลักของมวลชนและหลักคัดสรรกระทิ (Mass Elite System)

4. หลักของการกระจายอำนาจทางการบริหารและจัดการให้

สถาบันอุดมศึกษา

หลักการที่สำคัญที่สุดหลักการหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลยตั้งแต่จัดตั้งมหาวิทยาลัยจากยุคสมัยกลางถึงปัจจุบันคือ หลักของความเป็นอิสระและการปกครองตนเองที่เรียกว่า "Autonomy" สถาบันอุดมศึกษาใดขาด "Autonomy" สถาบันนั้นจะเรียกว่ามหาวิทยาลัยดงยาก

การที่จะมี "Autonomy" หรือปกครองตนเองได้ ประการแรกต้องมีกฎหมายรองรับ ซึ่งมหาวิทยาลัยในยุโรปมักจะต้องมีพระราชบัญญัติจัดตั้ง ประการที่สอง รัฐบาลจะต้องให้เงินอุดหนุนในรูปแบบต่างๆ แต่ในปัจจุบันนิยมให้เป็นก้อน ที่เรียกว่า "Block Grant" เพื่อมหาวิทยาลัยจะได้ใช้สอยตามลำดับความสำคัญ ในประเด็นของงบประมาณนี้มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากประสบการณ์หลายประเทศว่า เพื่อที่จะได้เกิดความอิสระจริงๆ มหาวิทยาลัยจะต้องมีแหล่งรายได้ที่หลากหลาย นอกจากเงินอุดหนุนจากรัฐบาลแล้วมหาวิทยาลัยต้องมีรายได้จากแหล่งอื่น เช่น การพิมพ์และการจำหน่ายหนังสือ ค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ของมหาวิทยาลัย ค่าบริการจากการให้บริการทางวิชาการแก่ภาคเอกชน เงินทุนประเภท "Endowment Fund" เป็นกองทุนที่นำดอกเบี๋ยมาใช้สอยโดยรักษาด้านทุนไว้ แม้แต่ค่าหน่วยกิตของการสอนก็ควรเป็นดุลยพินิจของมหาวิทยาลัยจะเรียกเก็บ เป็นต้น ประการที่สาม การควบคุมมาตรฐานของหลักสูตรต่างๆ ต้องจัดระบบให้มีองค์กรที่มีตัวแทนของนักวิชาการในสาขาที่จะควบคุมจากหลายๆ สถาบัน เพื่อกำหนดมาตรฐานในสาขาวิชาของตนเอง ทบวงมหาวิทยาลัยหรือองค์กรของรัฐที่ดูแลการอุดมศึกษาน่าจะมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดเกณฑ์ของหลักสูตรระดับปริญญาต่างๆ เท่านั้น ไม่ควรลงลึกไปถึงโปรแกรมวิชาหรือสาขาวิชา

โดยสรุป การบริหารและการจัดการของมหาวิทยาลัยจะต้องเป็นบทบาทและหน้าที่มหาวิทยาลัย ซึ่งรวมถึงการบริหารการเงิน การบริหารบุคลากร กระทรวง ทบวง กรม มีควรจะไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้ ส่วนการจะจัดการบริหารภายในอย่างไรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นประเด็นของการพิจารณาเรื่องรูปแบบการจัดองค์การภายใน ระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง เลื่อนระดับวิทยฐานะ ซึ่งอาจมีเกณฑ์มาตรฐานกลางและเกณฑ์เฉพาะ องค์ประกอบของโครงสร้างการบริหาร เช่น สภามหาวิทยาลัย สภาวิชาการ สภาคณาจารย์ เป็นประเด็นที่แต่ละมหาวิทยาลัยอาจกำหนดขึ้นเองหรือมีกำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติการจัดตั้งของแต่ละมหาวิทยาลัย แนวทางที่เป็นสากลคือ การจัดองค์การมหาวิทยาลัยที่ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะจากภายนอกที่สัมพันธ์กับแหล่งเงิน และผลประโยชน์หรือผู้ที่ผู้ใช้บริการผลิตผลของมหาวิทยาลัย เช่น ภาคธุรกิจการเงิน การอุตสาหกรรม สภาวิทยาลัยนี้ส่วนมากก็จะมีอำนาจในการสรรหาและแต่งตั้งอธิการบดี ความสำเร็จและประสิทธิภาพของระบบจึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของสภาและเกณฑ์การสรรหาผู้นำของมหาวิทยาลัย

ระบบและรูปแบบของการอุดมศึกษาไทยทศวรรษหน้า

วิชัย ตันศิริ (2547 : 100-107) สรุปว่า การจัดระบบการอุดมศึกษาไทยควรจัดตามแนวทางหรือแนวโน้มดังนี้

1. ระบบอุดมศึกษาในอนาคต (หลากหลายแต่มีเอกภาพ)

อุดมศึกษาไทยซึ่งขาดเอกภาพ สับสน ขาดทิศทาง ดังที่ทราบกันอยู่ขณะนี้ จะต้องปรับให้เชื่อมโยงเป็นระบบเดียวกันแบบระบบสามชั้นของแคลิฟอร์เนีย กล่าวคือมีทั้งวิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัย 4 ปี และมหาวิทยาลัยที่หนักไปทางวิจัยและสร้างความรู้ โดยแบ่งภารกิจระหว่างองค์กรบริหารท้องถิ่นและชุมชนกับรัฐบาลกลาง ในเรื่องวิทยาลัยชุมชนให้องค์กรท้องถิ่นรับผิดชอบแต่รัฐบาลกลางให้การสนับสนุนทางการเงินอย่างน้อยร้อยละ 50 ของงบลงทุนและงบดำเนินการและกำหนดหรือส่งเสริมให้ภาคเอกชนรับผิดชอบสถาบันการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยรัฐให้การสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ เช่น เงินกู้ ทุนการศึกษาเล่าเรียนแก่นักศึกษา(อาจประมาณร้อยละ 20 ของนักศึกษาทั้งหมดของสถาบัน) ส่วนมหาวิทยาลัยระดับชาติที่ต้องส่งเสริมให้เปิดขยายระดับปริญญาโท-เอกให้มากขึ้นนั้น รัฐบาลควรให้การสนับสนุนทางการเงินโดยตรง การจัดในรูปแบบลักษณะนี้จะทำให้บรรลุเป้าหมายทั้งด้านคุณภาพกับปริมาณ

2. ระบบบริหารระดับสถาบัน

ระบบบริหารและจัดการของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันมีปัญหาเชิงบริหาร ผู้นำขาดประสิทธิภาพ นักวิชาการขาดแรงจูงใจ ระบบบริหารบุคคลกำลังล้มเหลว ขาดแหล่งงบประมาณจากภายนอกอีกทั้งจะขึ้นค่าเล่าเรียนก็ยังมีปัญหา รัฐบาลชุดก่อนๆ ได้เคยเสนอให้จัดระบบใหม่โดยจัดทำร่างพระราชบัญญัติเพื่อเปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยออกนอกกรอบราชการ แต่ขาดแรงสนับสนุนจากอาจารย์มหาวิทยาลัยเพราะไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง หนทางออกก็คือหากเห็นว่าพระราชบัญญัติที่กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐออกนอกระบบราชการเป็นมาตรการรุนแรงเกินไป ก็ควรที่จะกำหนดนโยบายการกระจายอำนาจให้สถาบันการศึกษา โดยจัดงบประมาณระบบ “Block Grant” “Matching Fund” หรือ “Endowment Fund” เพื่อกระตุ้นให้ผู้นำของสถาบันการศึกษาได้ขวนขวายหารายได้จากภายนอกและหาทางเชื่อมโยงการผลิตบัณฑิตกับตลาดความต้องการของภาคเศรษฐกิจ

นอกจากมาตรการทางการเงินแล้วก็ควรยกเลิกกฎระเบียบการบริหารบุคคลที่สกัดกั้นการนำแนวทางใหม่ๆ มาใช้ในระบบการจ้างงาน เช่น ระบบทำสัญญาระยะสั้นกับอาจารย์ในบางสาขา ลดการควบคุมเรื่องอายุการเกษียณราชการ การโยกย้ายสับเปลี่ยนอัตรากำลังระหว่างคณะและภาควิชา เกณฑ์การกำหนดระดับตำแหน่งที่ยึดถือปริมาณนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษา เกณฑ์การสรรหาอธิการบดีควรยึดความสามารถในการบริหารจัดการมากกว่าคะแนนนิยม เป็นต้น หากปรับในเรื่องระบบงบประมาณและระบบการบริหารบุคคลให้ทันสมัยได้ ความจำเป็นที่จะต้องออกนอกระบบราชการก็จะน้อยลงไป

3. ระบบการบริหารระดับประเทศ

ระบบบริหารระดับประเทศหมายถึง บทบาทหน้าที่ของกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอุดมศึกษา วิจัย ดันศิริ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ให้มีหน่วยงานระดับกระทรวงเพียงหน่วยเดียวในการรับผิดชอบต่อการอุดมศึกษาของประเทศ

3.2 หน่วยงานดังกล่าวจะต้องทำหน้าที่เฉพาะการวางแผนรวมการกำหนดนโยบาย การกำหนดวงเงินสนับสนุนอุดมศึกษา กำหนดความสำคัญก่อนหลังของโครงการต่างๆ แต่จะไม่ไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ทำหน้าที่เพียงกำหนดทิศทาง ควบคุมทิศทาง แต่ไม่ลงมือทำเอง เรียกว่า “Steering” แต่ไม่ “Rowing” การจัดหน่วยงานลักษณะนี้ควรจัดในลักษณะของสำนักงานคณะกรรมการจะเหมาะสมมากกว่าจัดเป็นกระทรวงและทบวงซึ่งบ่งบอกถึงการดำเนินงานและลงมือปฏิบัติ แต่ชื่อหน่วยงานเป็นเรื่องรองที่สำคัญคือต้องเข้าใจขอบเขตของภารกิจของหน่วยงานนี้ให้ถ่องแท้

3.3 สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งต้องมีพระราชบัญญัติของตนเอง เพื่อปกป้องตนเอง การอนุญาต อนุมัติให้จัดตั้งเป็นภาระรับผิดชอบของหน่วยงานตามข้อ 1-2 และความเห็นชอบของรัฐสภา

3.4 ระบบประกันคุณภาพและมาตรฐาน เป็นระบบที่มีองค์กรอิสระ เกิดจากการรวมตัวของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อตรวจสอบมาตรฐาน การศึกษาในสาขาวิชา โปรแกรมวิชาต่าง ๆ ในรัฐออนตาริโอ ประเทศแคนาดา มักเรียกองค์กร เช่นนั้นว่า "Arms-length Organization" คือ "องค์กรที่ยืนอยู่ห่างจากรัฐบาลประหนึ่งว่าไม่ใกล้ไม่ไกล ไม่ถูกรอบงาโดยรัฐบาล แต่รัฐบาลมีตัวแทนอยู่ในองค์กร"

วิสัยทัศน์ของการศึกษาในอนาคต

วิชัย ดันศิริ (2547 : 137-171) สรุปว่า วิสัยทัศน์ของสังคมไทยและระบบการศึกษา ไทยในอนาคต คือ ประมาณ 1 ทศวรรษข้างหน้า ในด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา ควรจัดระบบ อุดมศึกษาให้เป็นระบบเดียวกันแต่ยังคงให้มีความหลากหลายได้ จะต้องจัดให้ฐานของอุดมศึกษา กว้างขึ้น แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งคุณภาพในระดับสูง จะต้องจัดให้มีแนวผสมระหว่าง "Mas-elite System" ให้ความเสมอภาคทั้งโอกาสและยังคงดำรงไว้ซึ่งคุณภาพ ต้องส่งเสริมทั้งด้านการวิจัย การสร้างองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้

วิชัย ดันศิริ เห็นว่า การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยในปัจจุบันค่อนข้างจะ สับสนในแนวคิด หลักการและทิศทาง การอุดมศึกษามีปรัชญาแนวทางอย่างไร เป็นประเด็นที่ สาธารณชนมักยังขาดความเข้าใจและก็โทษกันไม่ได้เพราะนักวิชาการในสังคมไทยก็ยังตกลงกัน ไม่ได้ แนวคิดดั้งเดิมมองว่าการอุดมศึกษาคือ การศึกษาทางด้านวิชาการระดับสูง มุ่งสร้างองค์ ความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาการแขนงต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ อีกแนวคิดหนึ่งก็อาจจะ เห็นว่า การอุดมศึกษาคือการศึกษาวิชาชีพชั้นสูง เช่น แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น และยังมีแนวคิดในสมัยใหม่ที่มองเห็นว่า การอุดมศึกษานั้นจะต้องตอบสนองต่อภาค เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ฉะนั้นควรให้กลไกตลาดเป็นเครื่องมือในการชี้แนะว่าควรเปิด สอนวิชาใดมากน้อยแค่ไหน ความหลากหลายดังกล่าวนี้มีใช่เป็นโทษอาจจะเป็นคุณ หากเรามี การจัดระบบและมีข้อตกลงในเรื่องภารกิจเฉพาะของแต่ละสถาบัน เช่น อาจกำหนดประเภทของ สถาบันภารกิจหลักและเป้าหมายของแต่ละประเภท ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยที่มุ่งวิจัยและสอนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ควรจะเป็นมหาวิทยาลัย ที่เปิดตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก มีเป้าหมายในเชิงวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้

ฉะนั้น ต้องมีฐานทางด้านศิลปศาสตร์ วิทยาศาสตร์ที่เข้มแข็ง มีคณาจารย์ที่มุ่งการทำวิจัยและรับนักศึกษาระดับหัวกะทิ เก่งทางวิชาการไม่มุ่งขยายการรับปริญญาตรีเกินความจำเป็น

2. มหาวิทยาลัยที่มุ่งการสอนวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะทาง เช่น แพทย์

วิศวกรรมศาสตร์ อาจจัดตั้งเป็นส่วนของมหาวิทยาลัยประเภทแรกหรืออาจแยกออกมาเฉพาะทางก็ได้ ประเทศไทยมีทั้งที่แยกและรวม เช่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ เป็นสถาบันเฉพาะทาง แต่วิชาชีพสาขาแพทยศาสตร์มักรวมจัดอยู่ในมหาวิทยาลัยประเภทแรก

3. มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยที่เน้นการสอนหลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี) เพื่อตอบสนองความต้องการทางภาคเศรษฐกิจ ด้านอาชีพต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยเอกชนจัดมากขึ้นในเขตเมืองใหญ่และเมืองอุตสาหกรรม แต่รัฐบาลกับท้องถิ่นก็สามารถจัดได้เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่คนชนบท

4. วิทยาลัยชุมชน ที่เปิดสอนหลักสูตร 2 ปี หลากหลายวิชาควรเปิดตามต่างจังหวัด เฉพาะจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ มีธุรกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการระดับหนึ่ง ควรให้เป็นภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการและองค์การบริหารส่วนจังหวัด

5. ระบบมหาวิทยาลัยเปิดและกึ่งเปิด ควรมุ่งตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล

ระบบการจัดสรรงบประมาณสำหรับอุดมศึกษา

วิชัย ตันศิริ เห็นว่า การจำแนกแยกภารกิจ หรือเป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ น่าจะสัมพันธ์กับนโยบายและเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณของรัฐ โดยในระบบการจัดสรรงบประมาณสำหรับอุดมศึกษา จากการสัมมนาทางวิชาการหลายครั้งมีแนวคิดที่ตรงกันว่า รัฐบาลควรรับผิดชอบโดยตรงต่อการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะการศึกษาระดับนี้จัดให้ปวงชนชาวไทยทุกคนอาจถือว่าเป็นของสิทธิของทุกคนจะได้รับ ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษามีลักษณะที่ยังประโยชน์โดยตรงแก่ผู้ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันอุดมศึกษาก็มีส่วนยังประโยชน์แก่สังคมเช่นกัน ฉะนั้นในส่วนที่ผู้รับได้ประโยชน์โดยตรงด้านผลตอบแทนทางเศรษฐกิจส่วนนั้นผู้รับควรต้องจ่ายเงิน

นอกจากนั้น ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการผลิตกำลังคนระดับสูงในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นภาคธุรกิจเอกชน มิใช่รัฐบาลเหมือนดังสมัยก่อน ฉะนั้นภาคธุรกิจเอกชนควรมีส่วนรับภาระด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวนี้ หากรัฐบาลจะปรับการจัดสรรงบประมาณแบบเดิมมาเป็นระบบเงินอุดหนุนทั่วไป ในอัตราส่วนร้อยละ 80 ของค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ในส่วนที่จัดการเรียนการสอน และ 20% ที่เหลืออาจกำหนดให้ส่วนหนึ่งเป็นภารกิจของผู้เรียน และอีกส่วนหนึ่งเป็นการหาเงินสมทบจากภาคเอกชนที่รับภารกิจจากสถาบัน ทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม อัตราส่วนดังกล่าวนี้เป็นเพียงตัวอย่าง จะมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับสภาพข้อเท็จจริง และสถานการณ์แต่ละแห่ง สำหรับงบลงทุน ด้านการก่อสร้างอาคาร เป็นประเด็นที่ควรแยกออกจากงบอุดหนุนทั่วไป(Block Grant) และควรเป็นเรื่องที่จะต้องเจรจากับสำนักงานงบประมาณเป็นการเฉพาะราย และต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล

วิธีการที่จะส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดอุดมศึกษา นอกจากการจัดงบประมาณแบบเงินอุดหนุนทั่วไป(Block Grant) เพื่อให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสามารถใช้ดุลยพินิจในการใช้เงินได้แล้ว ยังมีรูปแบบอื่นๆ อีกเช่น ระบบเงินสมทบ (Matching Fund) ซึ่งอาจใช้รูปแบบนี้กับระบบการจัดตั้งกองทุนวิจัย และพัฒนาอาจารย์และองค์ความรู้สถาบัน เช่น หากมหาวิทยาลัยสามารถหาเงินกองทุนที่เรียกว่า "Endowment Fund" (ที่สามารถนำดอกเบี๋ยออกมาใช้จ่ายได้) จำนวนหนึ่ง ตัวอย่างเช่น 200 ล้านบาท รัฐบาลอาจให้สมทบอีก 200 ล้านบาท ในลักษณะนี้ก็จะเป็นการส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยได้มีกิจกรรมหารายได้ ซึ่งน่าจะผลักดันให้มหาวิทยาลัยพยายามสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาคธุรกิจอุตสาหกรรม

โดยสรุป แหล่งรายได้ของมหาวิทยาลัยในอนาคต ควรจะมีฐานที่หลากหลายมาจากหลายแหล่ง จากรัฐบาล เอกชน ผู้เรียน ศิษย์เก่า งานวิจัยและบริการของมหาวิทยาลัย เป็นต้น ในขณะที่มหาวิทยาลัยของรัฐได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นหลักใหญ่ แต่มหาวิทยาลัยเอกชนต้องพึ่งตนเอง และแสวงหารายได้จากนักศึกษาในรูปของค่าหน่วยกิตเป็นส่วนใหญ่ ความไม่ยุติธรรมย่อมมีขึ้นได้ เพราะนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชนมิใช่ผู้มีฐานะทางการเงินเสมอไป รัฐจึงควรให้การสนับสนุนนักศึกษาที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ทางการเงินโดยจัดเงินกู้ยืมให้ปลอดดอกเบี้ยระยะยาว และเรียกคืนจากบัณฑิตผู้จบในรูปของภาษีเงินได้ เพิ่มจากปกติภายหลัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

9. การวิจัยอนาคต

จากการศึกษาพื้นฐานต่างๆ เกี่ยวกับการวิจัยอนาคต ผู้วิจัยขอเสนอแบ่งตามหัวข้อต่อไปนี้

9.1 ความหมายของการวิจัยอนาคต

มีนักวิชาการทั้งต่างประเทศและในประเทศได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการวิจัยอนาคตไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ขอเสนอนี้

Textor (1980) (อ้างถึงใน สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2550 : 82) ให้ทัศนะของการวิจัยอนาคตไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคตที่คนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่งคิดว่าเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ ในปี 1955 Garrett (1995) ได้อธิบายถึงการวิจัยอนาคตว่าเป็นการปรับนโยบายและกลยุทธ์เพื่อการจัดการกับปัญหาที่ประสบอยู่ในปัจจุบันซึ่งการมองไปข้างหน้าไกลช่วยชี้นำถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนนโยบายและแผนที่จะต้องเตรียมหาไว้ตั้งแต่บัดนี้

ได้มีนักวิชาการในประเทศ ให้นิยามความหมายของการคาดการณ์อนาคตหรือการวิจัยอนาคตไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ประชุม สุวัตถ์ (2540 : (0-1)) ให้นิยามว่า การคาดการณ์อนาคต คือ การทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า การพยากรณ์ เช่น การทำนายระดับอุปสงค์ ต้นทุน ราคาสินค้า การแข่งขัน ฯลฯ

โดย ประชุม สุวัตถ์ ได้อธิบายเพิ่มว่าการทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนี้ โดยทั่วไปเป็นการประมาณค่าของตัวแปรตัวหนึ่งหรือมากกว่า ในการประมาณค่าของตัวแปรดังกล่าวนั้นมักใช้ข้อมูลในอดีตเกี่ยวกับตัวแปรนั้น อันอาจได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล (ค่าของตัวแปรนั้น หรือค่าของตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง) ตามระเบียบวิธีที่ควรใช้ อาจใช้ข้อมูลปฐมภูมิ หรือทุติยภูมิ เกี่ยวกับตัวแปรนั้น และอาจใช้ค่าของตัวแปรอื่นๆ ที่สัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อค่าของตัวแปรที่เราสนใจพยากรณ์ค่าในอนาคต บางครั้งอาจใช้ประสบการณ์ ความชำนาญ ความเชื่อของผู้เชี่ยวชาญหรือของผู้พยากรณ์เองให้เป็นประโยชน์ บางครั้งมีการพิจารณาว่าตัวแบบที่ใช้ในการทำนายนั้นเหมาะสมเพียงไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า ทำการวิเคราะห์หัตถ์แบบพยากรณ์ เมื่อมั่นใจหรือได้ตัวแบบที่เหมาะสมแล้วจึงนำเอาผลการวิเคราะห์นั้นไปใช้ในการคาดการณ์อนาคตต่อไป โดยขั้นตอนดำเนินการในการคาดการณ์อนาคตย่อมแตกต่างกันไปในรายละเอียดของแต่ละวิธี

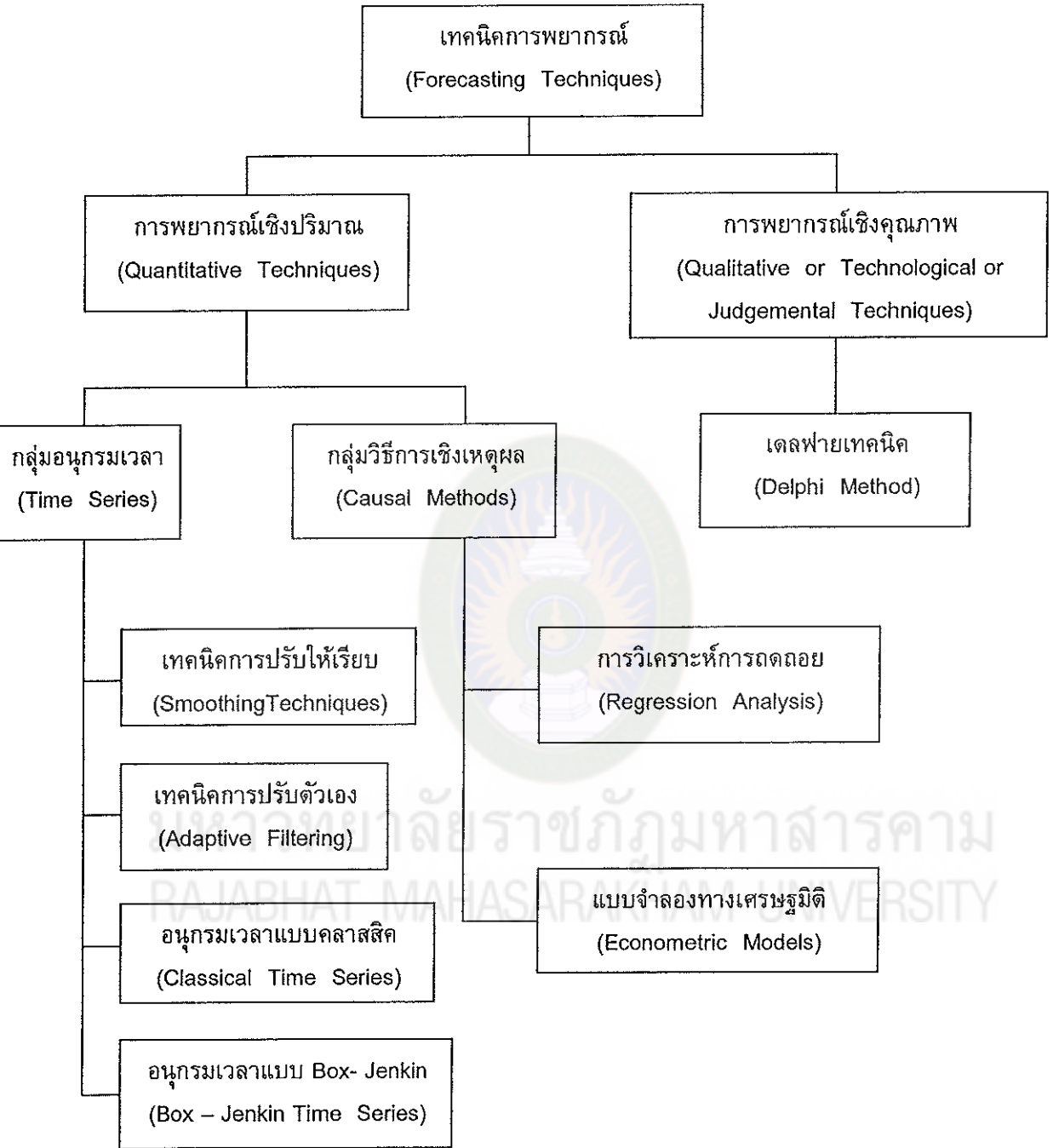
อาทิ ในยุคสังคมข่าวสารเช่นในปัจจุบัน เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ ได้ก้าวหน้าไปอย่างมาก แม้ก่อนหน้านี้อาจได้มีความพยายามพัฒนาชุดคำสั่งงานสำเร็จรูปที่ใช้ในการคาดการณ์อนาคตวิธีต่าง ๆ เมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้นได้มีการพัฒนาและปรับปรุงชุดคำสั่งงานสำเร็จรูปให้ใช้ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้นและสามารถใช้ได้กับคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล แม้ว่าในบางครั้งคอมพิวเตอร์เมนเฟรมยังคงความจำเป็นและความสำคัญในการคาดการณ์อนาคตต่อไปอีกด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าว การคาดการณ์อนาคตจะยังมีบทบาทและความสำคัญมากยิ่งขึ้น ทั้งงานในภาครัฐและภาคเอกชนหลาย ๆ ด้าน

ประชุม สุวดี (2540 : (0-3)) แบ่งเทคนิคการพยากรณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ การพยากรณ์เชิงปริมาณ และการพยากรณ์เชิงคุณภาพ การพยากรณ์เชิงปริมาณ จำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มอนุกรมเวลา และกลุ่มวิธีการเชิงเหตุผล การพยากรณ์เชิงคุณภาพ บางทีเรียกว่ากลุ่มเทคโนโลยีหรือกลุ่มใช้วิจารณญาณ

รายละเอียดของวิธีการคาดการณ์อนาคตมีมากจนบางครั้งผู้ใช้มักเลือกเฉพาะวิธีที่ตนทราบหรือถนัด หรือคิดว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับสภาพการที่ตนเผชิญอยู่เท่านั้น การทราบเทคนิคต่าง ๆ แม้เป็นวิธีการที่เราไม่ชอบอาจช่วยให้เรามีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น รวมทั้งเทคนิคที่เราใช้พัฒนาตัวแบบต่าง ๆ จะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ การได้ทราบว่ามีความรู้เทคนิคการคาดการณ์อนาคตในด้านต่าง ๆ ก็จะทำให้เราเห็นการประยุกต์การคาดการณ์อนาคตว่าทำให้ได้ประโยชน์จริง

เทียนฉาย กิระนันท์ (2525) ให้นิยามว่า การวิจัยอนาคตเป็นการศึกษาที่เพื่อบ่งชี้ให้เห็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่น่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมทั้งปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่น่าจะบังเกิดขึ้นนั้นด้วย จุมพล พูลภัทรชีวิน (2529) ให้นิยามว่า การวิจัยอนาคตเป็นวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกอนาคตต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากร หรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับที่ได้ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตไว้เช่นกันว่าเป็นการศึกษาแนวโน้มของภาพเหตุการณ์ใดภาพหนึ่งในอนาคต โดยมีการศึกษาอย่างเป็นระบบที่ใช้ข้อมูลจากอดีตละปัจจุบันหรือเป็นวิธีการศึกษาเหตุการณ์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตอย่างเป็นระบบมีแบบแผนเพื่อทำนาย คาดการณ์หรือพยากรณ์แนวโน้มเหตุการณ์ภาพในอนาคต รวมถึงผลกระทบของเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการอ้างอิงข้อมูลพื้นฐานจากอดีตปัจจุบันไปสู่อนาคต ทั้งนี้ก็เพื่อใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายตลอดจนแนวทางการดำเนินงานในอนาคตนั่นเองและในปี 2546

จากทรรศนะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปความหมายของการวิจัยอนาคตได้ว่าการวิจัยอนาคต หมายถึงวิธีการในการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนมีระบบแบบแผนที่เป็นเหตุและผลในการคาดการณ์สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต

แผนภาพที่ 4 เทคนิคการพยากรณ์ตามแนวคิดของ ประชุม สุวัตถ์ (2540 : (0-3))

9.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

นักวิชาการด้านอนาคตศึกษาหรืออนาคตวิทยา ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตไว้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การการทำนายถูกต้องหากแต่อยู่ที่การสำรวจและการศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นของเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นและป้องกันหรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์ต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนไปจนถึงการกำหนดยุทธวิธี(Strategies) และวิธี(Tactics) ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์และป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2550 : 78) นอกจากนี้ยังครอบคลุมจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้ (Amare, 1974) (อ้างถึงใน นาดยา บิลันธานันท์, 2526 ; Textor, 1980 ; สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2550 : 83)

1. เพื่อบรรยายทางเลือกในอนาคตรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นไปได้ของกลุ่มประชากรที่ศึกษาโดยการประเมินสถานภาพในปัจจุบันเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้
2. เพื่อบ่งชี้ถึงผลกระทบและผลต่อเนื่องที่อาจเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้ในแต่ละอนาคต
3. เพื่อเตือนให้ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้ และเข้าใจถึงเบื้องหลังของกระบวนการเปลี่ยนแปลง
4. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนสังคม
5. เพื่อประเมินและพัฒนาสถาบันต่าง ๆ ให้เข้ากับบริบทของอนาคต

9.3 ประโยชน์ของการวิจัยอนาคต

จิโรจน์ สารรัตนะ (2546) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยอนาคตว่ามีประโยชน์หลายประการดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้การบวนการตัดสินใจ ดังเช่น 1) ช่วยกำหนดกรอบการทำงานในการตัดสินใจเพื่อการวางแผนกล่าวคือ แผน นโยบาย หรือการตัดสินใจใดๆ จะไม่สามารถกระทำได้หากขาดข้อตกเบื้องต้น หรือหากมีแต่เป็นข้อตกลงเบื้องต้นนี้สามารถได้มาด้วยการศึกษาอนาคต แม้จะเป็นเพียงความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นมากกว่าความถูกต้อง

แน่นอนแต่ก็เป็นหลักเกณฑ์ที่จะช่วยให้กว้างแผนนำไปพิจารณาประกอบการวางแผนหรือการตัดสินใจได้ 2) ช่วยในการตัดสินใจหาทางป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก่อนจะกลายเป็นปัญหาขั้นวิกฤติและการตัดสินใจเพื่อให้มีการกระทำกับโอกาสที่คาดว่าจะเป็นไปได้และเหมาะสม 3) ช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการป้องกันปัญหาจากหลายๆ วิธีที่นักอนาคตได้เสนอทางเลือกไว้ให้ 4) ช่วยให้สามารถประเมินทางเลือกของนโยบายและการปฏิบัติเนื่องจากนักอนาคตได้ช่วยประเมินทางเลือกไว้โดยวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เป็นไปได้ที่จะมีต่อโลกแห่งอนาคตนั้น 5) ช่วยเพิ่มโอกาสในการเลือกสรรจากทางเลือกหลายๆ ทางที่เสนอไว้ทำให้ผู้คนมีความเป็นอิสระในการเลือกสรรสามารถจะหลีกเลี่ยงจากการเป็นทาสของการยอมรับแนวโน้มในปัจจุบันที่อาจจะนำไปสู่ความหายนะได้

2. ช่วยในการเตรียมคนสำหรับอนาคตที่กำลังเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การศึกษาความเป็นไปได้ของอนาคตจะทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตนเองทำให้คนเริ่มมองไปข้างหน้า คำหนึ่งฟังสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหาการมุ่งไปข้างหน้าไม่ถอยหลังจะเป็นเหตุให้ประชาชนได้มีโอกาสเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ขึ้น นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดความมั่นใจและมองอนาคตในแง่ดี สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยความตื่นตัวสนใจมากกว่าสะท้านกลัว ประชาชนจะมุ่งเน้นเข้าสู่อนาคตนั้นประหนึ่งคนที่ไม่เคยเข้าไปในดินแดนในดินแดนหนึ่งแต่มีแผนที่อย่างหยาบๆ อยู่ในมือซึ่งแม้จะไม่ถูกต้องมากนัก แต่ก็พอใช้เป็นแนวทางให้แก่เขาได้ซึ่งแผนที่ดังกล่าวเปรียบเทียบกับผลจากการศึกษาอนาคต นอกจากการศึกษาอนาคตยังช่วยให้ประชาชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้นอันเนื่องมาจากการเตือนสามารถปรับตัวได้และจะทำให้เกิดทางเข้าสู่อนาคตนั้นได้โดยมีความสับสนวุ่นวายทางจิตใจน้อยที่สุด

3. ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองและร่วมมือ แม้ว่าในอดีตจะมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันอย่างมากมายก็ตาม แต่เนื่องจากอดีตเป็นสิ่งที่ผิดพลาดมาแล้วและไม่สามารถทำให้ดีขึ้น แต่สำหรับอนาคตเป็นโลกแห่งความฝันที่สามารถทำให้ดีขึ้นได้ แต่สำหรับอนาคตเป็นโลกแห่งความฝันที่สามารถทำให้เกิดเป็นจริงได้หากใช้ความพยายามเพราะอนาคตยังมีได้แปดเปื้อนด้วยความชั่วร้ายหรือความอิจฉาริษยา ดังนั้นการมุ่งอนาคตจะทำให้คนลืมอดีต แต่จะเริ่มต้นปรองดองและร่วมมือกันได้ เพราะการมุ่งอนาคตจะทำให้ผู้คนคำนึงถึงแต่ในด้านดีและมีความมุ่งมั่นที่จะไปถึงให้ได้

4. ช่วยในการสร้างสรรค์ การศึกษาอนาคตจะสามารถชักจูงและให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เพราะการมองอนาคตที่ห่างไกลออกไปมากกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าย่อมทำให้สามารถคิดได้อย่างสบายอารมณ์และสร้างสรรค์ซึ่งลักษณะความมีอิสระในการคิดเช่นนี้ จะก่อให้เกิดกระแสความคิดที่ล้นไหลเข้าไปในความสำนึกและเมื่อได้รับการประเมินในภายหลังแล้วก็สามารถนำไปใช้ได้

5. เป็นเทคนิคในด้านการศึกษา อนาคตเป็นเครื่องมือที่ตีเยียมอย่างหนึ่งที่จะช่วยชักจูงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เกิดความตระหนักว่าพวกเขาสามารถสร้างโลกได้ โลกที่ดีกว่าคนอื่นคิดและจะทำให้พวกเขาทราบได้ว่าพวกเขาไม่สามารถจะจัดการใดๆ กับอดีตได้อีกแล้ว เพราะทุกอย่างของอดีตเป็นประวัติศาสตร์ที่ลงตัวแน่นอนไปแล้วจะเปลี่ยนแปลงใดๆ อีกไม่ได้มีเพียงแต่อนาคตเท่านั้นที่ยังเปิดโอกาสให้พวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงหรือควบคุมได้อยู่

6. ช่วยในการสร้างปรัชญาแห่งชีวิต การศึกษาอนาคตจะช่วยให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตอย่างเป็นระบบก่อให้เกิด "ปรัชญาชีวิต" ของแต่ละคนขึ้นอันจะทำให้บุคคลเปลี่ยนบทบาทจากการมีปฏิกิริยา (Reaction) กับปัญหาเป็นการป้องกัน (Preaction) ต่อปัญหา

10. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

เทคนิคเดลฟาย จัดเป็นเทคนิควิธีการศึกษาเชิงสำรวจแบบตัวแปรเดียว สำหรับการพยากรณ์ ได้รับการนำมาใช้เป็นวิธีการรวบรวมความคิดเห็นหรือข้อมูลจากกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความเชี่ยวชาญรอบรู้ในเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อประกอบการตัดสินใจสำหรับประเด็นปัญหาในสถานการณ์จริงโดยไม่ต้องนำผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายมาเข้ากลุ่มประชุมแบบเดิม เทคนิคเดลฟายนี้อยู่บนพื้นฐานของระเบียบวิธีแบบกระบวนการและได้รับการออกแบบให้เป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ สร้างสรรค์ โดยได้รับการนำมาใช้ในหลายสาขาเช่น การวางแผนโปรแกรม การวิเคราะห์หรือประเมินความจำเป็น การกำหนดนโยบายการศึกษา และยิ่งขยายไปในการทำนายเทคโนโลยีอนาคต การใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาทางเลือกของการตัดสินใจ การค้นหาสมมติฐาน เช่นเดียวกันกับการวินิจฉัยความสัมพันธ์ในหัวข้อที่สนใจศึกษาอันเกี่ยวข้องกับศาสตร์จากหลากหลายวิชาด้วย เทคนิคเดลฟายเหมาะสำหรับการสร้างฉันทมติร่วมของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในหลายรอบของการสอบถามความคิดเห็น (ชัชวาลย์ ทัดติวัช, 2553 : 185 -186)

การระดมความคิดเห็นเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ซึ่งโดยปกติจะเป็นข้อมูลเชิงอนาคตหากได้มาโดยวิธีการอันเป็นระบบระเบียบจะช่วยให้ทราบข้อมูลอันน่าเชื่อถือเพื่อประกอบการกำหนดนโยบายหรือวางแผนทางป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์อันไม่พึงปรารถนาสามารถปรับเปลี่ยนสภาพที่เป็นอยู่ให้นำไปสู่อนาคตที่คาดหวังและสามารถใช้ข้อมูลที่ได้รับเป็นแนวทางสร้างสรรค์อนาคตที่ดียิ่งขึ้นได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้เกิดวิธีการวิจัยอนาคต (Futures Research) มากมายหลายวิธี หนึ่งในวิธีที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายได้แก่ การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

คำว่า “เดลฟาย” (Delphi) เป็นชื่อวิหารศักดิ์สิทธิ์สมัยกรีกโบราณ ซึ่งประชาชนนิยมไปขอคำทำนายอนาคต หรือเหตุการณ์สำคัญๆ การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายจึงเป็นเทคนิคการทำนายเหตุการณ์ หรือความเป็นไปได้ในอนาคตโดยอาศัยฉันทามติหรือ Consensus ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปอันน่าเชื่อถือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่ว่าจะเป็นข้อสรุปที่เป็นแนวคิดหรือเป็นการทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นหรือความเป็นไปได้ในอนาคต ข้อสรุปจากฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนี้จะสามารถนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจด้านต่างๆ ได้ ทั้งในเชิงวิชาการและบริหาร (ซินดา รัชภพลเมือง, 2550 : 61)

การศึกษาวิจัยโดยอาศัยประโยชน์จากข้อคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาหรือประเด็นที่ต้องการ ได้รับการเปิดเผยเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2495 อย่างไรก็ตาม แท้จริงแล้วได้เกิดเทคนิควิธีดังกล่าวมานานตั้งแต่ปี 2495 แต่ถูกปกปิดเป็นความลับเนื่องจากเป็นเทคนิคที่กองทัพอากาศอเมริกานำไปศึกษาและวิจัยสิ่งต่างๆ ผู้ที่นำเทคนิควิธีการวิจัยแบบเดลฟายมาเผยแพร่ได้แก่ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และ นอร์แมน ซี ดาลกี (Norman C. Dalkey) ซึ่งเป็นนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นบริษัทที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการค้าอาวุธสงคราม ทั้งสองได้เขียนบทความเรื่อง “An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Experts” ตีพิมพ์ในวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 เดือนเมษายน 2506 หลังจากนั้นคณะของเขาก็ได้ศึกษาค้นคว้าข้อดีข้อเสียของวิธีการ และได้พัฒนาจนเป็นเทคนิควิธีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

ในปัจจุบันการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายมักถูกนำมาใช้เมื่อผู้ศึกษาต้องการทราบความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและ/หรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับเวลาปริมาณและหรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็น อีกนัยหนึ่งการวิจัยแบบนี้เป็นการระดมความคิดโดยผู้ที่ให้ข้อคิดไม่จำเป็นต้องเผชิญหน้ากัน ดังนั้นจึงสามารถป้องกันมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งมีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อคิดเห็นสามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อเท็จจริงและเหตุผลอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะ (ซินดา รัชภพลเมือง, 2550 : 61)

1. ผู้เข้าร่วมเป็นผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาวิจัยไม่ทราบว่าใครบ้างที่เข้าร่วมเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ไม่ทราบว่าผู้อื่นมีความเห็นอย่างไรในประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพราะผู้เชี่ยวชาญทุกคนจะตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยจะกำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอนในเวลาใกล้เคียงกัน

2. ผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมในการวิจัยจะต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้วิจัยกำหนดให้ครบทุกขั้นตอน ซึ่งอาจเป็น 2-4 รอบ ทั้งนี้โดยการสอบถามครั้งแรกจะเป็นคำถามปลายเปิด ส่วนคำถามรอบต่อๆ ไปจะอยู่ในลักษณะมาตราประเมินค่า ผู้เชี่ยวชาญสามารถทบทวนคำตอบของตนได้ทุกขั้นตอน มีโอกาสกลั่นกรองคำตอบของตนเองอย่างละเอียดรอบคอบ จนกระทั่งมีความมั่นใจในคำตอบและสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างอิสระ

กล่าวโดยสรุป เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นเทคนิคการสรุปผลตัดสินใจหรือทำนายอนาคตโดยใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีการสื่อสารระหว่างกันแต่ไม่มีการเผชิญหน้า จนได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ (consensus) เทคนิคนี้ค้นพบโดยกองทัพอากาศสหรัฐอเมริกา และพัฒนาต่อมาโดย Helmar, Dalkdy, และ Rescher จาก Rand Corporation จนได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางสำหรับการคาดการณ์อนาคต เช่น สำรวจความคิดเห็น พัฒนารูปแบบ วางแผนอนาคต และกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสร้างสรรค์อนาคตที่พึงประสงค์ (คณะสถิติประยุกต์ สถาบันสถิติพัฒนา บริหารศาสตร์, 2540 : (5-1))

ประเภทของเทคนิคเดลฟาย

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนในการจำแนกประเภทเดลฟาย แต่โดยส่วนใหญ่แบ่งประเภทของเทคนิคเดลฟายเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังต่อไปนี้

1. เทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม(traditional Delphi) เน้นการใช้แบบสอบถามหรือสัมภาษณ์บนกระดาษ (Paper-Based) เป็นสำคัญ ซึ่งนักวิชาการบางท่านเรียกว่า เทคนิคเดลฟายแบบใช้กระดาษ-ดินสอ หรือ “แบบฝึกหัดเดลฟาย” (Delphi Exercise) หรือ “เทคนิคเดลฟายแบบเก่า” (Conventional Delphi) (อุทุมพร จามรمان, 2540 : 132)

2. เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi) เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายกลุ่มนี้ พัฒนาขึ้นเพื่อลดข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิมในหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาหรือข้อจำกัดในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยรูปแบบของเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ได้แก่ (ชัชวาลย์ ทัดศิวิชัย, 2553 : 198 - 202)

2.1 การใช้วิธีระดมความคิดเห็นแทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก

2.2 การใช้วิธีการสัมภาษณ์แทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก

2.3 การใช้แบบสอบถามปลายปิด(Close-ended) แทนแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก

2.4 การประชุมแบบเดลฟายหรือเดลฟายประชุม (Delphi Conference)

2.5 เดลฟายใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน (Computer - based Delphi)

2.6 เดลฟายกลุ่ม (Group Delphi) การกำหนดปัญหาที่จะศึกษา

เดลฟายรูปแบบเดิมมีลักษณะเฉพาะ ต่อมาภายหลังก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่หลักการและระเบียบวิธีใหญ่ๆ ยังคงเหมือนเดิม คือ การศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ โดยการขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทำการคาดการณ์ว่าแนวโน้มหรือเหตุการณ์แต่ละอย่างจะเกิดขึ้นเมื่อใดหรือว่าการคาดการณ์ว่าภายในเวลาที่กำหนด เช่น อีก 20 ปีข้างหน้า จะมีเหตุการณ์หรือแนวโน้มใดที่จะเกิดขึ้นบ้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วป้อนผลการวิเคราะห์ ซึ่งปกติจะอยู่ในรูปของสถิติง่าย กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาคำตอบเดิมของตนเองเทียบกับของกลุ่ม แล้วทำการคาดการณ์หรือตอบตามรูปแบบที่ผู้วิจัยกำหนดอีกครั้ง ผู้วิจัยก็จะนำคำตอบไปวิเคราะห์ใหม่ แล้วอาจป้อนข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งโดยปกติ กระบวนการทำซ้ำ (Iterative Process) แบบนี้จะดำเนินต่อไปราวๆ สองหรือสามรอบจนกว่าจะได้คำตอบที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จุดมุ่งหมายของการทำซ้ำดังกล่าวก็เพื่อที่จะกรอง (Refine) ความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2550 : 79)

โรเบิร์ต ซี จัดด์ (Robert C. Judd) กล่าวถึงการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายว่า “เมื่อใดก็ตามที่ต้องการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือเมื่อใดก็ตามที่เห็นว่าความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างเป้าหมาย (Goal) และวัตถุประสงค์ (Objective) เป็นสิ่งสำคัญแล้ว เมื่อนั้นควรใช้เทคนิคเดลฟาย และในด้านการศึกษานั้นเทคนิคเดลฟายยังอาจใช้ประโยชน์ในการหาค่านิยมที่สอดคล้องต้องกันและในการประเมินผลสิ่งใดๆ”

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัญหาที่จะศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟายควรที่จะเป็นประเด็นปัญหาอันจะนำไปสู่การวางนโยบายหรือคาดการณ์อนาคต รวมทั้งการกำหนดทางเลือกต่างๆ หรือเป็นประเด็นปัญหาที่มุ่งหาความเห็นที่สอดคล้องต้องกันเพื่อแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนทั้งในเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติงานหรือเพื่อสรุปเป็นหลักการแนวคิดร่วมกัน ปัญหาที่ศึกษาในการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายจึงเป็นปัญหาในเชิงคุณลักษณะซึ่งไม่อาจได้คำตอบโดยอาศัยการศึกษาด้วยวิธีการเชิงสถิติ (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2550 : 63)

การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

หลังจากการกำหนดประเด็นปัญหาที่จะศึกษาได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากเนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น ผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมานั้น สามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ผู้เชี่ยวชาญจึงควรเป็นผู้รอบรู้และรู้สึกในประเด็นที่จะศึกษาอย่างจริงจัง เป็น “ผู้รู้” หรือ “Expert”

ในเรื่องนั้นๆ อาจเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน เป็นผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา

ผู้วิจัยควรกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดสรรกลุ่มคนที่ จะเข้าร่วมในการวิจัย หรืออาจอาศัยการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิในวงการณ์นั้นๆ ให้เสนอรายชื่อบุคคลซึ่งควรได้รับการ เลือกสรรให้เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การคัดเลือกนี้จำเป็นต้องพิจารณากันอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ที่เหมาะสมจริงๆ และเมื่อคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แล้ว ผู้วิจัยควรติดต่อขอ ความร่วมมือในการวิจัย การที่ผู้เชี่ยวชาญให้คำตอบอย่างเต็มใจและให้ความสำคัญแก่การวิจัยจะ เป็นตัวแปรคำตอบที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้รับ

สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มและประเด็น ปัญหาที่ศึกษาเป็นสำคัญ หากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเป็นเอกพันธ์(Homogeneous Group) อาจ ใช้เพียง 10-15 คน แต่ถ้างกลุ่มมีความแตกต่างกันมีลักษณะเฮเทอเจนีอัส(Heterogeneous Group) อาจต้องชักกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของโทมัส ที แมคมิ ลแลน (Thomas T. Macmillan) พบว่าหากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อน (Error) จะมีน้อยมากดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การลดลงของความคลาดเคลื่อนและจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ

จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ (Panel Size)	การลดลงของความคลาดเคลื่อน (Error Reduction)	ความคลาดเคลื่อนลดลง (Net Change)
1-5	1.20-0.70	0.50
5-9	0.70-0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

ที่มา : Thomas T. Macmillan, The Delphi Technique (อ้างถึงใน เกษม บุญอ่อน, 2522 : 26-28)

ลักษณะแบบสอบถามของการวิจัย

หัวใจสำคัญของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายอีกประการหนึ่งคือ แบบสอบถาม ซึ่งจำเป็นต้องมีหลายชุดเนื่องจากต้องใช้ความคิดเห็นที่มีน้ำหนักอ่อนของผู้เชี่ยวชาญ จึงต้องมีการสอบถามซ้ำหลายครั้งหลายหน (ชนิตา รัชภัพลเมือง, 2550 : 65)

ในขั้นแรกผู้วิจัยจะต้องกำหนดกรอบ(Frame) ของการวิจัยเนื่องจากประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นประเด็นเชิงคุณลักษณะซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวาง การกำหนดกรอบของการวิจัยจะทำให้เห็นภาพของการวิจัยได้ชัดเจนขึ้น กรอบของการวิจัยอาจได้มาจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องหรือจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เมื่อได้กรอบของการวิจัยแล้วจึงนำมาสร้างแบบสอบถามฉบับแรก ซึ่งจะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของการวิจัย คำถามในรอบแรกนี้ มักจะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางภายในกรอบที่กำหนด ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามในรอบแรกนี้ จะถูกนำมารวบรวมเป็นข้อกระทงในแบบสอบถามรอบที่สอง

แบบสอบถามรอบที่สอง เป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากมากที่สุดของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญทุกคนในแบบสอบถามปลายเปิดรอบแรกเข้าด้วยกัน ตัดทอนข้อความที่ซ้ำกัน หรือตัดส่วนที่เกินไปจากกรอบของการวิจัยที่กำหนดไว้ออกไป ในการรวมข้อความเข้าด้วยกันนี้ ผู้วิจัยอาจหาถ้อยคำที่ครอบคลุมข้อความทั้งหมดได้ แต่ทั้งนี้จะต้องคงความหมายเดิมของผู้เชี่ยวชาญไว้ด้วย ข้อความที่รวบรวมมานี้จะถูกนำมาเป็นข้อกระทงในลักษณะมาตราประเมินค่าซึ่งอาจเป็นสเกลตั้งแต่ 1-5 หรือ 1-6 หรือ 1-7 แล้วแต่ความเหมาะสม การประเมินค่าในแบบสอบถามรอบนี้จะเน้นการจัดลำดับความสำคัญ หรือความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ หรือข้อความที่กำหนดขึ้นเป็นข้อกระทงและในบางครั้งอาจให้กำหนดเวลาที่เหตุการณ์นั้นๆ จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ข้อความในแบบสอบถามรอบนี้จะต้องชัดเจนและผู้ตอบแต่ละคนจะต้องเข้าใจตรงกันในคำถามหรือข้อความเดียวกัน

แบบสอบถามรอบที่สาม โดยปกติจะประกอบไปด้วยประโยคหรือข้อคำถามเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่สอง แต่มีการเพิ่มเติมการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยได้รับทราบความคิดเห็นของกลุ่มโดยแสดงตำแหน่งของฐานนิยม(Mode) หรือ ค่ามัธยฐาน(Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์(Interquartile Range) ของแต่ละข้อคำถาม รวมทั้งตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้นๆ ตอบในแบบสอบถามรอบที่สอง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของคำตอบของตนเมื่อเทียบกับคำตอบของกลุ่มจะได้ทบทวนคำตอบของตนในรอบที่สามนี้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงคำตอบของตนให้เข้ามาอยู่ในพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือยืนยันคำตอบเดิมของตน แต่หากคำตอบเดิมอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำตอบจะต้องแสดงเหตุผลประกอบด้วย

แบบสอบถามรอบที่สี่ มีลักษณะเช่นเดียวกับแบบสอบถามรอบที่สาม

โดยปกติแล้วที่นิยมใช้แบบสอบถามเพียง 2-3 รอบ และในบางกรณีผู้วิจัยอาจไปเริ่มทำการวิจัยจากแบบสอบถามปลายเปิด แต่จะเริ่มด้วยการให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้คำกับความสำคัญ ของข้อทรงความมาตราประเมินค่าสำหรับการจะกำหนดว่าควรมีแบบสอบถามรอบสามหรือสี่ หรือไม่นั้น ควรพิจารณาพิสัยระหว่างควอไทล์ประกอบด้วย หากพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก กล่าวคือพิสัยระหว่างควอไทล์แคบมาก อาจยุติกระบวนการวิจัยลงได้

การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเริ่มตั้งแต่การติดต่อขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญให้เข้าร่วมการวิจัย โดยต้องขอความร่วมมือให้ตอบแบบสอบถามกันทุกรอบ เนื่องจากการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ต้องอาศัยการตอบแบบสอบถามซ้ำหลายรอบจึงมักเกิดปัญหาในการรวบรวมข้อมูลในชั้นแบบสอบถามรอบที่สอง และรอบต่อไปหลังจากนั้น จากการสังเกตผลการวิจัยที่ผ่านมาจะพบว่า ในกรณีที่จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบสอบถามในแต่ละรอบมีจำนวนลดลงตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีข้อพึงระวังอีกประการหนึ่งสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ การเว้นช่วงระยะเวลาการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบก็มีความสำคัญเช่นกัน หากเว้นระยะนานเกินไปอาจทำให้ขาดความต่อเนื่องในความคิด ผู้ตอบอาจลืมเหตุผลในการตอบแบบสอบถามรอบก่อนหน้านั้น หรืออาจเกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้เกิดความไม่แน่ใจในคำตอบ หรือแม้แต่อาจทำให้ขาดความสนใจในการตอบแบบสอบถาม ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องพยายามหาวิธีการที่จะได้รับความร่วมมือและความสนใจที่จะตอบแบบสอบถามให้ครบทุกรอบ การที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีจำนวนลดลงในการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบ และการเว้นระยะการตอบนานเกินไป จนเกิดความไม่แน่นอนในคำตอบแต่ละครั้ง อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ทั้งนี้ เนื่องจากสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำตอบรอบที่สี่และสาม คือ สถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง(Central Tendency) อันได้แก่ฐานนิยม (Mode) มัชยฐาน (Median) หรือค่าเฉลี่ย(Mean) เพื่อแสดงตำแหน่งของความคิดเห็น หากจำนวนผู้ตอบในแต่ละรอบลดลงเป็นจำนวนมาก อาจทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนไปได้ (ชนิตา รัชพลเมือง, 2550 : 68)

อนึ่ง มีข้อสังเกตสำหรับการกำหนดค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล กล่าวคือ ผู้วิจัยจะต้องเลือกให้เหมาะสม หากเป็นกรณีที่เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องเวลา ปริมาณ ควรใช้ค่ามัธยฐาน สำหรับกรณีที่จะทำนายเวลา ปริมาณ หรือสถานการณ์ในอนาคตมักใช้ฐานนิยม ส่วนค่าเฉลี่ยอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากมาตราที่ใช้กับคำถามมีเพียงเล็กน้อย

นอกจากสถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางดังกล่าวข้างต้นแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ยังใช้ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์(Interquartile Range) เพื่อ

พิจารณาความกระจายของความคิดเห็น หากข้อความใดมีพิสัยกว้างแสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่างกันมาก ข้อความใดที่มีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบ แสดงถึงความสอดคล้องต้องกันของความคิดเห็น ซึ่งอาจนำข้อความนั้นมาเป็นข้อสรุปของการวิจัยได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยไม่ควรละเลยข้อความที่มีพิสัยกว้าง บางกรณีอาจเป็นข้อความที่มีประโยชน์ ทั้งนี้การวิเคราะห์จะต้องพิจารณาถึงเหตุผลของคำตอบ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ระบุไว้ประกอบกันด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลจึงควรแยกการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นฉันทามติหรือข้อคิดเห็นร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญ และข้อมูลที่ไม่เป็นฉันทามติ (ชนิตา รักรัษพลเมือง, 2550 : 68)

สรุปขั้นตอนสำคัญของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้ (คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540 : (5-1) –(5-7))

1. กำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาและสร้างเครื่องมือเบื้องต้น

ผู้วิจัยต้องวางกรอบประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษาและสร้างเครื่องมือเบื้องต้นสำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือที่สร้างขึ้นอาจเป็นแบบสอบถามปลายเปิด หรือแบบสัมภาษณ์ที่มีเค้าโครงกว้าง ๆ

2. คัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Panel Experts)

ผู้วิจัยต้องกำหนดเกณฑ์สำหรับคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในเนื้อเรื่องที่ทำการศึกษา อาจมีจำนวนตั้งแต่ 5-100 คน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความลับซับซ้อนของเรื่อง และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยปกติควรใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 17 คน เพื่อให้ได้ผลการคาดคะเนที่มีความคลาดเคลื่อนต่ำ

3. เก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรก

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือนัดสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อนำความคิดเห็นทั้งหมดมาเรียบเรียงเป็นประเด็นข้อความที่กระชับหรือเป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาที่ศึกษาและจัดฟอร์มคำตอบในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น ให้ลงระดับความสำคัญหรือให้น้ำหนักเป็นมาตรฐานค่า (Rating Scale) เป็นต้น เครื่องมือที่ได้จะใช้เป็นแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลรอบสอง

4. เก็บรวบรวมข้อมูลรอบสอง

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในรอบสองมาวิเคราะห์ตำแหน่งความคิดเห็น ด้วยการคำนวณค่าสถิติต่าง ๆ เช่น ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของกลุ่ม เป็นต้น

5. เก็บรวบรวมข้อมูลรอบสาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลคำตอบเดิมของตนเอง และข้อมูลป้อนกลับเชิงสถิติอันเป็นความคิดเห็นของกลุ่ม ได้แก่ คำมัญฐาน และคำพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านทบทวนและพิจารณาตอบใหม่

6. เก็บรวบรวมข้อมูลซ้ำ

ผู้วิจัยใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลซ้ำตามข้อ 4 และ 5 จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญน้อยมาก หรือคำพิสัยระหว่าง ควอไทล์แคบมากจึงยุติการเก็บรวบรวมข้อมูล

7. สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยสรุปผลโดยการเสนอแนวโน้มตามฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งอภิปรายและเสนอแนะการนำผลไปใช้

ข้อดีและข้อพึงระวังของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายก็เช่นเดียวกับการวิจัยแบบอื่น ๆ ซึ่งย่อมมีลักษณะเด่นหรือข้อดี และข้อพึงระวังที่ควรระลึกไว้ของเทคนิควิธีอยู่ด้วย หากผู้วิจัยทราบลักษณะดังกล่าวจะได้้นำเอาไปปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในที่นี้จะยกประเด็นสำคัญเกี่ยวกับลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของเทคนิควิธีทั้งในเชิงกระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ของการวิจัย

ข้อดีหรือลักษณะเด่นของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (ชนิตา รัชชพลเมือง, 2550 : 69)

1. การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อความคิดจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้โดยไม่ต้องเสียเวลาจัดการประชุม ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ในด้านการเดินทาง และกลไกในการใช้เทคนิคที่จัดอยู่ประจำเป็นเทคนิคที่ง่ายแก่การดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงสามารถรวบรวมหาความสอดคล้องของแนวคิดได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

2. ลักษณะของเทคนิคเดลฟายเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญให้คำตอบได้อย่างอิสระไม่ถูกรอบงำความคิด นอกจากนี้ยังเป็นเทคนิคที่ป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งหากเผชิญหน้ากัน

เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญไม่ทราบว่ามีใครเข้าร่วมอยู่ในการวิจัยบ้าง หรือผู้ใดให้คำตอบข้อความหนึ่ง ๆ ว่าอย่างไร ผู้ตอบจะทราบแต่เพียงคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดโดยการแสดงตัวอย่างสถิติต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

3. ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เพราะทุกคนจะตอบแบบสอบถามฉบับเดียวกันทุกขั้นตอน นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญทุกคนยังมีโอกาสได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเท่า ๆ กัน มีโอกาสปรับเปลี่ยนหรือยืนยันความคิดเห็นของตนจนเกิดความมั่นใจ และช่วยให้มีการพิจารณาประเด็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4. ผลผลิตของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายผ่านการพิจารณาไตร่ตรองหลายขั้นตอน ผู้เชี่ยวชาญจะต้องตอบประเด็นปัญหาซ้ำหลายรอบ ความสอดคล้องกันของความคิดเห็นหรือฉันทามติจึงได้มาจากพิจารณาร่วมกันอย่างละเอียดรอบคอบ ช่วยให้ความเชื่อมั่นของคำตอบที่ได้รับนั้นสูงขึ้น

ข้อพึงระวังสำหรับการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (ชานิตา รักษ์พลเมือง, 2550 : 70)

1. การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญและเกณฑ์การพิจารณาเลือกผู้เชี่ยวชาญให้ได้มาซึ่งผู้ที่มีความรอบรู้ ความเต็มใจ และเห็นความสำคัญของการวิจัยเป็นส่วนสำคัญมากในด้านความเชื่อถือของการวิจัย อย่างน้อยที่สุดผู้วิจัยจะต้องคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีคุณลักษณะครบสามประการข้างต้น เพราะหากแม้เป็นผู้รอบรู้ในปัญหาที่ศึกษา แต่อาจไม่มีเวลาตอบแบบสอบถามทั้งสามรอบ หรือไม่เห็นความสำคัญของการวิจัย ซึ่งอาจทำให้ผลการวิจัยขาดความน่าเชื่อถือไปได้ นอกจากนี้หากเป็นการวิจัยเพื่อวางแผนหรือนโยบาย ควรคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเข้าร่วมการวิจัยด้วย

2. ลักษณะของเทคนิคเดลฟายซึ่งกำหนดให้ตอบแบบสอบถามซ้ำหลายรอบเพื่อความเชื่อมั่นของคำตอบแม้จะเป็นสิ่งดี แต่อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความเบื่อหน่าย หรือเกิดความรู้สึกว่าถูกรบกวนมากเกินไป อาจไม่ร่วมมือตอบแบบสอบถามรอบต่อไป

3. การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนี้อาศัยข้อมูลจากการรวบรวมความสอดคล้องของความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะให้ความเห็นอย่างวัตถุประสงค์ และไม่อคติ และจะต้องเข้าใจประเด็นปัญหาโดยส่วนรวมและข้อความในแบบสอบถามแต่ละข้อตรงกัน ผู้วิจัยจะต้องแสวงหากลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันในเรื่องดังกล่าวเสียก่อน มิฉะนั้นผลของการวิจัยอาจไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นการแสดงความคิดเห็นอย่างจิตวิสัยไม่มีเหตุผลเป็นการ

เดามากกว่าการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้หากลักษณะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนั้นมุ่งทำนายเหตุการณ์ในอนาคต ผู้วิจัยจะต้องพึงระวังให้คำตอบของผู้เชี่ยวชาญเป็นการแสดงความหวังหรืออุดมคติของผู้ตอบเกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ มากกว่าเป็นการทำนายความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคต

4. การกำหนดระยะเวลาของการทำนายเหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่พึงระวัง หากกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญทำนายเหตุการณ์ในระยะเวลาใกล้หรือไกลเกินไป อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญทำนายได้ด้วยความลำบากและเกิดความคลาดเคลื่อนได้

11. เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi)

กล่าวมาแล้วว่าการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายเป็นหนึ่งในหลายวิธีของการวิจัยเชิงอนาคต โดยมุ่งรวบรวมข้อพิจารณาตัดสินใจอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเชิงเวลา ปริมาณ หรือสภาพการณ์ในอนาคต และส่วนใหญ่มักใช้ข้อมูลในการวิจัยเพื่อการวางแผนและนโยบาย ดังเช่นสถาบัน Syracuse Educational Policy Research Center ในสหรัฐอเมริกา ได้นำเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายมาใช้ในการวางแผนนโยบายด้านการสร้างเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งในสังคม ฯลฯ

อย่างไรก็ตามการพึ่งข้อมูลจากเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายเพียงประการเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ความคิดเห็นที่รอบคอบจากผู้เชี่ยวชาญอาจเปลี่ยนแปลงได้จากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมภายนอก เนื่องจากต้องมีการสอบถามหลายรอบ หากเว้นระยะการสอบถามแต่ละรอบนานเกินไปจะทำให้ต้องใช้เวลารวบรวมข้อมูลนานพอสมควร สภาพการณ์ภายนอกในขณะเริ่มทำการวิจัยและขณะสรุปผลการวิจัยอาจแตกต่างกันไป ทำให้ผลการวิจัยคลาดเคลื่อน ดังนั้นจึงมีผู้ประยุกต์เทคนิควิธีการวิจัยเดลฟายอีกหลายวิธี อาทิ การประยุกต์เข้ากับเทคนิคการวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) ซึ่งคิดค้นโดย Robert B. Textor นักมนุษยวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด EFR เป็นการศึกษาเชิงอนาคต ซึ่งการศึกษาหรือคาดการณ์แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในอนาคตโดยวิธีการสัมภาษณ์ถึงปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในช่วงอายุของผู้ถูกสัมภาษณ์ วิธีการที่ผนวกเทคนิคการวิจัยแบบ EFR เข้ากับเทคนิค Delphi นี้เรียกว่าเทคนิควิธี EDFR

เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi) จัดเป็นประเภทหนึ่งของเทคนิคเดลฟายที่แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มที่ 1 เทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม(traditional Delphi) เน้นการใช้

แบบสอบถามหรือสัมภาษณ์บนกระดาษ (Paper-based) เป็นสำคัญ ซึ่งนักวิชาการบางท่านเรียกว่า เทคนิคเดลฟายแบบใช้กระดาษ-ดินสอ หรือ “แบบฝึกหัดเดลฟาย” (Delphi Exercise) หรือ “เทคนิคเดลฟายแบบเก่า” (Conventional Delphi) (อุทุมพร จามรมาน, 2540 : 132) และ

กลุ่มที่ 2 เทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi) เทคนิคการวิจัยแบบเดล

ฟายกลุ่มนี้ พัฒนาขึ้นเพื่อลดข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิมในหลายประการ โดยเฉพาะ ปัญหาหรือข้อจำกัดในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยรูปแบบของเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง ได้แก่ (ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, 2553 : 198 - 202)

1. การใช้วิธีระดมความคิดเห็นแทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดใน

รอบแรก

เพื่อรวบรวมแนวคิดที่หลากหลายของกลุ่มบุคคล สำหรับการจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดในรอบที่ 2 การระดมความคิดเห็นจะช่วยลดระยะเวลาสำหรับการจัดทำแบบสอบถามในรอบสอง เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้วยเทคนิคระดมความคิดเห็นจะทำให้ได้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีการอภิปรายภายในกลุ่มอย่างมีเหตุผล และช่วยลดระยะเวลาในการออกแบบสอบถามกลับคืนในรอบแรก

2. การใช้วิธีการสัมภาษณ์แทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบ

แรก

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2544) ได้เสนอให้นำเทคนิคเดลฟายมาใช้ร่วมกับวิธีการของ Ethnographic Futures Research (EFR) เรียกว่า Ethnographic Delphi Futures Research (EDFR) เพื่อแก้ไขข้อจำกัดประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เทคนิคใหม่นี้ จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้แนะผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ศึกษา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญ เทคนิควิธีนี้โดยทั่วไปต้องใช้ผู้ตอบเป็นจำนวนมากเพื่อให้ข้อมูลที่ได้นั้นครอบคลุมสิ่งที่ต้องการและจะไม่มีการกำหนดกรอบของคำถามเพียงแต่กำหนดหัวข้อให้ผู้ตอบ ตอบได้อย่างอิสระ มีโอกาสปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และแก้ไขข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์จากนั้นจึงนำความคิดเห็นที่ได้นี้ไปสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ของเทคนิคเดลฟาย

3. การใช้แบบสอบถามปลายปิด(Close-ended) แทนแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก

ตั้งตัวอย่างงานวิจัยของ Hartman (1981) และงานของ Murray และ Hammons (1995 cited in Hsu, & S & ford, 2007) ซึ่งได้ปรับเทคนิคเดลฟายจากเดิมด้วยการใช้แบบสอบถามปลายปิดไปเก็บข้อมูลในรอบแรก และหากผู้ตอบแบบสอบถามไม่เห็นด้วยในข้อใดก็ให้แสดงหรือระบุเหตุผลประกอบมาด้วย และในการเก็บข้อมูลรอบที่สอง ก็จะนำข้อเสนอแนะจากรอบแรกระบุแยกในแต่ละประเด็นแล้วให้ผู้ตอบเลือกตอบ ทำเช่นนี้ในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 จนกว่าจะได้ข้อมูลที่เพียงพอ เทคนิคเดลฟายแนวปรับปรุงนี้ช่วยให้ได้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องต้องกันมากขึ้น และลดข้อขัดแย้งได้เป็นอย่างดี

4. การประชุมแบบเดลฟายหรือเดลฟายประชุม (Delphi Conference)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะของการประชุมระหว่างการประชุมจะเก็บข้อมูลซ้ำด้วยแบบสอบถาม และนำเสนอข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่ม และขอให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาและตรวจสอบความคิดเห็นของตนเองอีกครั้งพร้อมกับการสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายกันภายในกลุ่ม การเก็บข้อมูลแบบนี้จะไม่สามารถปิดบังสถานการณ์ทางสังคมและพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลได้ เทคนิคนี้ อุทุมพร จามรมาน (2540) เสนอว่าจะมีการใช้แบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อช่วยสรุปคำตอบ ซึ่งจะช่วยลดความล่าช้าเนื่องจากการปรับปรุงคำตอบของแต่ละรอบ วิธีการนี้ ผู้ตอบจะคอยตอบหน้าคอมพิวเตอร์ และเมื่อตอบคำถามไป คอมพิวเตอร์ก็จะประมวลผลร่วมกับคนอื่นและสรุปผลให้ทันที โดยมีการทำเช่นนี้เรื่อย ๆ กับทุก ๆ คนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ วิธีการนี้บางครั้งเรียกว่า “เดลฟายเชิงเวลาจริง” (Real – time Delphi)

5. เดลฟายใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน (Computer- based Delphi)

ด้วยความแพร่หลายของเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถนำมาปรับใช้กับกระบวนการวิจัย ได้ส่งผลให้นักวิจัยหลายท่านให้ความสนใจนำเอาสื่อเทคโนโลยี (Electronic Technology) ซึ่งก็ได้ช่วยให้กระบวนการของการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างรวดเร็ว รวมทั้งสามารถปิดบังตัวผู้เชี่ยวชาญได้ตามระเบียบวิธี (Witkin, & Altschuld, 1995 : 204) อันเป็นผลดีต่อการใช้เทคนิคเดลฟายเป็นอย่างมาก โดยที่ปรากฏแพร่หลายได้แก่ การนำเอาระบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) สำหรับส่งแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่เป็นไฟล์ข้อมูลไปยังกลุ่มเป้าหมายตามระเบียบวิธีของเทคนิคเดลฟาย โดยใช้คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายช่วยประมวลผลข้อมูล (Turoff, & Hiltz, 1995) รวมถึงการใช้ระบบ Multi – user Domain เพื่อคัดเลือกจดหมาย

อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทำให้การเก็บข้อมูลซึ่งอาจจะมีปริมาณมากและต้องเก็บข้อมูลหลายรอบเป็นไป ด้วยความสะดวก สามารถเชื่อมโยงเข้ากับโปรแกรมการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อนำข้อมูลที่ได้มา รวบรวมในรูปของรหัสอิเล็กทรอนิกส์ และนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป โดยเฉพาะความนิยม นำเอาสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้เป็นสื่อและวิธีการวิจัย ในรูปของการเก็บข้อมูลผ่านเว็บและ อินเทอร์เน็ต

6. เดลฟายกลุ่ม (Group Delphi)

Wilkin และ Altschuld (1995) ได้เสนอการใช้เดลฟายกลุ่มขั้นเทคนิคใหม่ นี้ มี แนวทางกำหนดให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญและเชิญเข้ามีส่วนร่วมในการประชุม เมื่อได้รับการตอบรับและ ผู้เชี่ยวชาญให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมในการประชุมแล้ว ผู้ประเมินความต้องการ(Needs Assessor) ส่งแบบสอบถามรอบที่ 1 ไปให้ก่อนการประชุม หลังจากนั้นก่อนหรือหลังการประชุม ประมาณ 3-4 ชั่วโมง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะได้รับแบบสอบถามฉบับที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญใช้ช่วงเวลา ระหว่างพักการประชุมประมาณ 20 นาที ในการตอบแบบสอบถามโดยผู้ประเมินความต้องการขอ ความร่วมมือไม่ให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถาม กลุ่มผู้ประเมินความต้องการ รวบรวมคำตอบที่ได้อย่างรวดเร็ว จากนั้นสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 เมื่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสร้าง แบบสอบถามแบบที่ 3 เสร็จเรียบร้อยแล้วผู้ประเมินความต้องการ จะนำข้อเสนอแนะหรือประเด็น ที่มีผู้ไม่เห็นด้วยมาพิจารณาร่วมกันแบบเผชิญหน้าเพื่อหาข้อสรุปต่อไป

นอกจากประยุกต์เข้ากับเทคนิควิธีการวิจัยแบบอื่นแล้วก็มีประเด็นว่าจะสามารถ ประยุกต์กระบวนการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายในแนวอื่น อาทิ การประยุกต์เข้ากับการวิจัยแบบสห สาขาวิทยาการเพื่อที่จะทำให้ศึกษาประเด็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้นได้หรือไม่

หากพิจารณาโดยทั่วไปจะเห็นว่าในแง่ของลักษณะของเทคนิคการวิจัยนั้นการวิจัยแบบ เทคนิคเดลฟายเป็นการรวบรวมความสอดคล้องของความเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่อประเด็นปัญหา ร่วมกัน การวิจัยแบบสหสาขาวิทยาการ(Interdiscipline Research) ก็เป็นการรวบรวมนักวิจัย หลายสาขาวิชามาร่วมกันทำวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน นักวิจัยแต่ละคนจะนำเอาความรู้ เฉพาะของตนในสาขาวิชาบูรณาการกันเพื่อตอบปัญหาของการวิจัยร่วมกัน ดังนั้น โดยลักษณะ แล้วน่าที่จะประยุกต์หลักการเข้าด้วยกันได้ แต่ประเด็นที่น่าจะพิจารณาต่อไปคือ จะประยุกต์ เทคนิคการวิจัยนี้สองวิธีเข้าด้วยกันอย่างไร (ชนิตา รัชภัลเมือง, 2550 : 71-74)

ประเด็นแรก อาจพิจารณาที่การกำหนดปัญหาในการวิจัยและการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังกล่าวมาแล้วว่า ประเด็นปัญหาที่ศึกษาโดยเทคนิคเดลฟายเป็นประเด็นปัญหาเชิงคุณลักษณะ ซึ่งมีขอบข่ายค่อนข้างกว้างขวาง ดังนั้นโดยลักษณะแล้วปัญหาที่ศึกษาอาจมีความสัมพันธ์ข้าม ขอบข่ายของสาขาวิชาด้วย อาทิ การวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มของการพัฒนาชนบทในเขตชนบท

ยากจนของไทย การศึกษาปัญหาดังกล่าวจะต้องอาศัยการพิจารณาหลายด้านทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข ฯลฯ หรือการวิจัยเรื่องอนาคตของการศึกษาไทย ก็ควรจะต้องอาศัยความรู้ในหลายสาขาวิชา ไม่เฉพาะผู้ที่อยู่ในวงการศึกษานั้น การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญนี้จะตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นในทั้งสองกรณี คงจะต้องประกอบด้วยนักการศึกษา นักสังคมวิทยา นักสาธารณสุข หรือนักการเมือง นักการปกครองด้วย โดยผู้ที่เชี่ยวชาญทุกสาขาวิชาเหล่านี้จะร่วมกันให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มการพัฒนาเขตชนบทยากจน หรืออนาคตของการศึกษาไทย ข้อมูลนี้ได้รับจากคำตอบของผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้จะเป็นการมองประเด็นปัญหาจากหลายแง่หลายมุม ความสอดคล้องความคิดเห็นอันจะได้เห็นผลของการศึกษา จึงเป็นการพิจารณาได้ตรงอย่างรอบด้าน

อย่างไรก็ตาม เพื่อประยุกต์เทคนิคเดลฟายในเชิงสหสาขาวิชาวิทยาการในลักษณะนี้ ซึ่งต้องการข้อพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาอาจจะต้องพิจารณาต่อไปถึงจำนวนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาซึ่งจะเป็นผู้ให้ข้อความคิดเห็นหรือคำตอบต่อประเด็นปัญหาร่วมกัน ในกรณีนี้อาจจะต้องยึดถือจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะเข้าร่วมให้ผลผลิตในประเทศที่ศึกษา โดยยึดถือผลการวิจัยของ Macmillan กล่าวคือ ควรจะมีผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาอย่างน้อย 17 คน ดังนั้นจะทำให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่จะให้ผลผลิตในแบบสอบถามแต่ละขั้นตอนตามเทคนิคเดลฟายมีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจะต้องหามาตรการที่จะควบคุมดูแลให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่สอง อาจพิจารณาที่ตัวผู้วิจัยหรือผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย โดยลักษณะของเทคนิคการวิจัยทั้งแบบเดลฟายและสหสาขาวิทยาการแล้ว จะเห็นได้ว่ามีความสลับซับซ้อนพอควร การรับผิดชอบโครงการวิจัยควรเป็นลักษณะกลุ่มวิจัยซึ่งทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยเฉพาะหากโครงการวิจัยนี้มีลักษณะสหสาขาวิทยาการ กลุ่มผู้วิจัยควรเป็นผู้ชำนาญการในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องด้วย และนอกจากคุณสมบัติทางวิชาการแล้ว การเลือกกลุ่มผู้วิจัยที่จะรับผิดชอบให้โครงการวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะต้องพิจารณาคุณสมบัติส่วนตัวประกอบด้วย ผู้วิจัยที่จะใช้เทคนิคเดลฟายควรเป็นผู้ที่มีความสนใจต่อปัญหาการวิจัย สามารถอุทิศเวลาให้กับงานวิจัยอย่างพอเพียง มีความขยัน และอดทนต่อการติดต่อและติดตามข้อมูล มีความเป็นวัตถุนิสัยในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย และเนื่องจากการวิจัยในลักษณะเช่นนี้จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงควรเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีอีกด้วย

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอการใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัยทั้งในด้านกระบวนการวิจัยและการประยุกต์เทคนิคเดลฟายเข้ากับการวิจัยแบบอื่นๆ รวมทั้งได้แสดงให้เห็นลักษณะเด่น และข้อพึงระวังสำหรับการวิจัยด้วย เทคนิควิธีดังกล่าว นักวิจัยสามารถคิดเทคนิควิจัยแบบเดลฟายนี้ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาหาข้อมูล โดยเฉพาะเมื่อต้องการวิจัยเพื่อคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือต้องการทราบความเห็นสอดคล้องต้องกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แม้ว่าคาดการณ์อนาคตหรือข้อมูลที่ได้รับอาจมีความคลาดเคลื่อนหรือมีความ “เลื่อน

ลอย" จนจำเป็นต้องใช้เทคนิคการวิจัยแบบนี้ควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงสถิติอื่นๆ เพื่อให้ข้อมูลดูมีความ "น่าเชื่อถือ" ยิ่งขึ้น ดังที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ก็ตาม แต่การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายก็เป็นวิธีการวิจัยที่เป็นประโยชน์ยิ่งทั้งในเชิงวิชาการและการบริหาร

12. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของอนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ในการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในทศวรรษหน้า ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

บุญนำ ปานขำ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น : การวิจัยรายกรณีสถาบันราชภัฏเพชรบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจากกรณีศึกษาสถาบันราชภัฏเพชรบุรี โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาอยู่ในสนามนาน 7 เดือน โดยเปิดเผยสถานภาพสวมบทบาทนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ในสำนักงานผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการชุมชนในสถาบันราชภัฏเพชรบุรี การวิเคราะห์ข้อมูลใช้แบบอุปนัยและนำเสนอในรูปของการบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า สถาบันราชภัฏเพชรบุรีได้ยึดปรัชญาและบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ.2538 มาตรา 7 เป็นหน้าที่หลักในการดำเนินงานของสถาบัน มุ่งเน้นที่จะพัฒนาท้องถิ่นเป้าหมาย คือ จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีแผนงานงบประมาณและบุคลากรของสถาบันรองรับการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ 6 บทบาท อันได้แก่ บทบาทด้านให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในท้องถิ่น บทบาทด้านการวิจัย บทบาทด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคม บทบาทด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในท้องถิ่น บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และบทบาทด้านการผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครูในท้องถิ่น สถาบันได้ดำเนินงาน 5 บทบาทตามแผนงานของสถาบัน ยกเว้น บทบาทด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในท้องถิ่น โดยมีการดำเนินงานลดหลั่นแตกต่างกันไป ในฐานะที่เป็นสถาบันวิชาการชั้นสูงที่พัฒนามาจากสถาบันการผลิตครู จึงส่งผลให้สถาบันดำเนินงานในบทบาทด้านให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงและบทบาทด้านการผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครูในท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาได้แก่ บทบาทด้านการบริการทางวิชาการแก่สังคม และบทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทด้านการวิจัยเป็นบทบาทที่ดำเนินในระดับน้อย ในขณะที่บทบาทด้านการปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีในท้องถิ่นนั้นยังไม่ดำเนินการที่ชัดเจน

นิตยา พรหมวนิช (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาการของสถาบันราชภัฏ และสังเคราะห์การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏตั้งแต่ ปี พ.ศ.2501-2546 ด้วยวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากการศึกษาเอกสารและประวัติศาสตร์บอกเล่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทแบ่งออกเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และระบบการศึกษา และปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างและการบริหาร ปรัชญาและพันธกิจ นโยบายและเป้าหมาย ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณ อุดมการณ์ของประชาคม และรูปแบบการทำงาน

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยภายนอกหลักที่ส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ คือ นโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางการดำเนินงาน และปัจจัยภายในหลัก คือ นโยบายซึ่งกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงสร้างการบริหารจัดการที่ปรับเปลี่ยนเป็นการภายใน และเป็นทางการ อุดมการณ์ของประชาคมที่มุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่น ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับการควบคุมภายใต้ระบบราชการ จากผลการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกส่งผลให้ปัจจัยภายในของสถาบันเปลี่ยนแปลง และสถาบันราชภัฏเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทไปตามลำดับ คือ สถาบันราชภัฏมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากโรงเรียนฝึกหัดครู เป็นสถาบันอุดมศึกษาในรูปวิทยาลัยและเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ขึ้นในรูปของมหาวิทยาลัยและสถาบัน โดยมีการปรับทิศทางจากการมุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่นไปสู่การมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีรูปแบบสมบูรณ์ขึ้น และมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งได้รับเพิ่มบทบาทจากภารกิจการผลิตครูเพียงภารกิจเดียวไปสู่ภารกิจหลักเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย คือ การจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการ รวมทั้งได้ผนวกภารกิจที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาบัน คือ การส่งเสริมวิทยฐานะครู และการปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งในส่วนที่พบว่า มีการปรับเปลี่ยนชัดเจนคือ ภารกิจการจัดการศึกษาที่ปรับจากหลักสูตรประกาศนียบัตร สาขาวิชาการศึกษาและขยายตัวเป็นหลักสู่อุดมศึกษาที่หลากหลายนทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา

ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2549 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง อนาคตภาพการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอนาคตภาพการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่นด้วยระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบ EDFR

(Ethnographic Delphi Futures Research) แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ 1) การพัฒนาตัวบ่งชี้การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 11 ราย และการศึกษาบริบทมหาวิทยาลัยขอนแก่นตามตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น 2) การศึกษาอนาคตภาพการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 15 ราย จำนวน 2 รอบ โดยรอบแรกเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก รอบสองเป็นการสอบถามความเห็นด้วยแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ข้อมูลเชิงปริมาณได้นำมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยมและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการทำนายความเป็นไปได้ในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังนี้ ค่ามัธยฐาน 3.5 ขึ้นไป ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ไม่เกิน 1.5 และค่าความแตกต่างระหว่างฐานนิยมกับมัธยฐานไม่เกิน 1.0

ผลจากการวิจัย พบว่า ตัวบ่งชี้การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้หลัก 3 ด้าน คือ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านการเรียนการสอนและการวิจัย มีองค์ประกอบย่อย 24 องค์ประกอบ และจากการศึกษาบริบทของมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่ามีบริบทที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยที่พัฒนาขึ้นจำนวน 14 องค์ประกอบย่อย จาก 24 องค์ประกอบ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาค้นคว้าการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้รับการพัฒนาตัวบ่งชี้หลักจาก 3 ด้านเป็น 4 ด้านคือ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการเรียนการสอนและด้านการบริหารการวิจัย มีองค์ประกอบย่อยจำนวน 86 องค์ประกอบ ซึ่งผลจากการนำองค์ประกอบย่อยไปสร้างแบบสอบถามเพื่อประเมินค่าแนวโน้มความเป็นไปได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่า “มหาวิทยาลัยแก่นมีศักยภาพในการพัฒนาสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยได้ในอนาคต” โดยแนวโน้มความเป็นไปได้ที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าอยู่ใน “ระดับดีมาก” ขึ้นไปในแต่ละด้านมีดังนี้

1. ด้านงบประมาณ ประกอบด้วย กำหนดกลยุทธ์ทศวรรษเชิงรุกในการเพิ่มทุนสนับสนุนงานวิจัย จัดสรรงบประมาณส่งเสริมอาจารย์ใหม่เพื่อวิจัย ปรับเปลี่ยนระบบงบประมาณให้สอดคล้องกับธรรมชาติงานวิจัยในแต่ละสาขาหรือแต่ละคณะและการแสวงหาแหล่งทุนบริจาคองค์การภายนอกเพื่อพัฒนางานวิจัยของมหาวิทยาลัย

2. ด้านบุคลากร ประกอบด้วย เร่งสร้างนักวิจัยมืออาชีพ พัฒนาบุคลากรระดับผู้เชี่ยวชาญให้ได้รับทุนศึกษาต่อในวิชาชีพ จ้างนักบริหารองค์การมืออาชีพมาประจำเป็นที่ปรึกษาประจำโครงการวิจัยหรือสถาบันวิจัยต่างๆ ศึกษาเชิงเปรียบเทียบศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางกับของต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางของมหาวิทยาลัย

3. ด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วย เร่งจัดทำนโยบายและแผนปฏิบัติการตามบริบทของแต่ละคณะ ปรับฐานการผลิตบัณฑิตไปสู่ระดับบัณฑิตศึกษา ปรับโครงสร้างการจัดหลักสูตรการรับเข้าและกระบวนการเรียนการสอนเน้นการวิจัยมากขึ้น มีการทำงานร่วมกัน

ระหว่างผู้สอน ที่มงานและผู้เรียนเป็นกลุ่มคณะทำงานและร่วมกับองค์กรภายนอกตามสาขาที่เกี่ยวข้อง เพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางวิชาการในระดับสากล สร้างมาตรฐานเชิงรุกเพื่อให้ได้คนที่มีความรู้เข้าสู่อุปกรณ์ สร้างระบบการคัดเลือกนักศึกษาต่างชาติที่ดีเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก รับนักศึกษาที่มีความพร้อมทั้งด้านวิชาการและด้านภาษาและการจัดสรรทุนเรียน

4. ด้านการบริหารงานวิจัย ประกอบด้วย การมีภาวะผู้นำทางการวิจัยของผู้บริหารทุกระดับ กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจร่วมที่ชัดเจน กำหนดทิศทางและแผนงานวิจัยระยะยาวที่เป็นระบบเอกภาพ สร้างกลุ่มนักวิจัยทำโครงการวิจัยร่วมกับองค์กรภายนอกในระดับนานาชาติ สร้างระบบ "Networking" กับหน่วยงานที่มีความชำนาญการวิจัย แสวงหา Chair Professor แลกเปลี่ยนบุคลากรกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก ส่งเสริมโครงการวิจัยหลังปริญญาเอก จัดโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการทำวิจัย สนับสนุนการทำวิจัยในรูปแบบที่หลากหลาย มีกลไกการบริหารงานเชิงวิชาการในระดับภาควิชาหรือสาขาวิชา สร้างวัฒนธรรมการวิจัย กระตุ้นกิจกรรมการวิจัยต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศการวิจัยในองค์กรทุกระดับ มีระบบติดตามประเมินผลและขยายผลการวิจัยให้สามารถนำไปใช้ได้จริง สร้างระบบการจัดการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เปิดเวทีนำเสนอผลงานทางวิชาการในระดับชาติและระดับนานาชาติประจำปี วางมาตรการวัดคุณภาพและประมาผลการใช้ฐานข้อมูลประเภทต่างๆ ของห้องสมุด มีหน่วยงานดูแลระบบฐานข้อมูล ประชาสัมพันธ์นำเสนอข้อมูลและผลงานวิจัยไปยังหน่วยงานภายนอกทั้งในและต่างประเทศ ทำการตลาดและสร้างเครือข่ายระบบฐานข้อมูลเชิงรุก

พิบูล ภูมิโคกรักษ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏ ภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 จากการศึกษาเอกสารผลงานวิจัย และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ด้านคือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการวิจัย และด้านการบริการชุมชน ตามกรอบพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวน 87 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏ ภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 ที่ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าเป็นด้วยประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ด้านคือ ด้านการเรียนการสอน ผู้บริหารที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นด้วยในระดับมากถึงมากที่สุดในทุกประเด็น โดยประเด็นที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุดที่สำคัญได้แก่ 1) หลักสูตรตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งและอยู่ในสังคมอย่างมี

ความสุข 2) การเปิดหลักสูตรใหม่พิจารณาตลาดแรงงานและบุคลากรที่มีอยู่ว่ามีความรู้ความ
ชำนาญในหลักสูตรที่เปิดใหม่ หลักสูตรที่เปิดควรได้รับการอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย โดยยึด
ตามหลักเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและควรรักษาแนวโน้มการ
รองรับของตลาดแรงงาน 3) การพัฒนาหลักสูตรการผลิตบัณฑิตที่ตรงกับความต้องการของ
ตลาดแรงงานในอนาคต มหาวิทยาลัยราชภัฏควรมุ่งผลิตบัณฑิตตามจุดแกร่งหรือเอกลักษณ์ของ
มหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตกำลังคน ด้านการวิจัย ประเด็นที่สำคัญได้แก่
1) สนับสนุนการทำวิจัยโดยจัดฝึกอบรม หรือจัดหาที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำ 2) มีหน่วยงาน
กลางดูแลการบริหารจัดการงานวิจัยในภาพรวมของมหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวก
สะดวกแก่นักวิจัย ทำหน้าที่ประสานงานเครือข่ายการวิจัย 3) พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียน
การสอนระดับบัณฑิตศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานสากล ให้สามารถสร้างงานวิจัยที่มีคุณภาพ
และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่นและสังคมได้ ด้าน
การบริการชุมชน ประเด็นที่สำคัญได้แก่ 1) เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความ
คิดเห็น ความรู้ ข้อเสนอและในกิจการของมหาวิทยาลัย 2) มหาวิทยาลัยให้ความช่วยเหลือทาง
วิชาการแก่ชุมชนตามความต้องการของชุมชน เน้นบริการชุมชนทุกรูปแบบเพื่อให้สามารถนำ
ความรู้ไปใช้ให้ก่อเกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง อนาคตภาพที่เป็นไปได้ของ
มหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอ
อนาคตที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า ซึ่งครอบคลุมกรอบภารกิจ 4
ด้าน ของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การ
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ร่วมกับองค์ประกอบปรับเปลี่ยนแปลงขององค์การอีก 4 ด้าน ได้แก่
โครงสร้างองค์การ เทคโนโลยี บุคลากรและวัฒนธรรมองค์การ รวมเป็น 8 ด้าน โดยใช้
เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟายในการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มเชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ
ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับมหาวิทยาลัยมหาสารคามโดยเลือกกลุ่มแบบเฉพาะเจาะจงและสุ่ม
ตัวอย่างแบบง่ายประกอบกันรวม จำนวน 20 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 7 คน กลุ่มผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ร่วมผลิต
บัณฑิต จำนวน 3 คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก จำนวน 3 คน และกลุ่มผู้ผลิตบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย
แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบสอบถามเดลฟาย 2 รอบ ในรอบแรกเป็นการตอบ
แบบสอบถามที่มีทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด ในรอบที่สองเป็นการตอบแบบสอบถาม
มาตราส่วนประมาณค่า แล้วนำมาวิเคราะห์ใช้ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์
ผลการวิจัยว่า

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน จะมีจำนวนหลักสูตรที่เป็นนานาชาติและบัณฑิตศึกษาเพิ่มขึ้น มีหลักสูตรที่มุ่งเน้นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนการจัดการเรียนการสอนเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อรองรับกับสังคมฐานความรู้

2. ด้านการวิจัย จะมีรูปแบบการวิจัยสถาบันในเชิงรุก เป็นรากฐานที่จะเกื้อหนุนภารกิจด้านอื่นๆของมหาวิทยาลัยมหาสารคามให้เจริญรุดหน้า ส่วนการวิจัยในระดับคณาจารย์ นิสิต คณะ สำนัก ศูนย์และหน่วยงาน จะดำเนินการภายใต้ระบบบริหารการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ

3. ด้านการบริการวิชาการ จะมีการกำหนดทิศทางและการวางแผนการให้บริการวิชาการแก่สังคมอย่างเป็นระบบและมีการบูรณาการกันทั้งในระดับคณะวิชาและมหาวิทยาลัยได้ชื่อว่าเป็นสถาบันทรัพย์สินทางปัญญา

4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จะมีนโยบายและแผนงานเชิงรุก มีการประยุกต์ภูมิปัญญาไทยให้มีการบูรณาการตามความเหมาะสม มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตผลงานวิจัยเพื่อการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและการเรียนรู้

5. ด้านโครงสร้างองค์การ จะมีโครงสร้างองค์การภายใต้รูปแบบการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีระบบการบริหารภายในที่มีความเป็นเลิศเอื้อต่อการให้มหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้

6. ด้านเทคโนโลยี จะมีความสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีกับวิสัยทัศน์เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในลักษณะบูรณาการกันมีการสร้างและพัฒนาฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยขึ้นมาใช้งานเอง

7. ด้านบุคลากร ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณาจารย์ นิสิตและบัณฑิต พนักงานสายสนับสนุน โดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะมีภาพเป็นผู้บริหารแบบบูรณาการ คณาจารย์จะมีลักษณะเป็นผู้นำในการผลักดันงานวิชาการ สำหรับนิสิตและบัณฑิตจะมีความสามารถที่จะบรรลุถึงศักยภาพของตัวเองอย่างมีคุณภาพ ส่วนพนักงานสายสนับสนุนจะเป็นบุคคลเรียนรู้เพื่อรองรับการเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้

8. ด้านวัฒนธรรมองค์การ มหาวิทยาลัยมหาสารคามจะมีลักษณะที่ผสมผสานไปในทิศทางเดียวกันเป็นวัฒนธรรมองค์การที่พึงประสงค์ ผู้บริหารจะมีความสามารถในการบริหารวัฒนธรรมองค์การจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การที่ดีของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีวัฒนธรรมยกย่องและส่งเสริมคนเก่งคนดีรวมถึงส่งเสริมให้นิสิตมีวัฒนธรรมรักการเรียนรู้

นภดล พูลสวัสดิ์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดการการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

พ.ศ.2551 – 2555 ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษา ยุทธศาสตร์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย กลไกสู่การปฏิบัติและการประเมินผล ตามพันธกิจที่กำหนดในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ราชภัฏวชิรราช 2547 จำนวน 8 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาชีพชั้นสูง ด้านการวิจัย ด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชน ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิตและพัฒนาครู ด้านการปรับปรุง พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย และด้านการนำแนวคิด ทฤษฎีและโครงการต่างๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริลงสู่การปฏิบัติในท้องถิ่น โดยใช้ระเบียบ วิธีวิจัยเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการวางแผนยุทธศาสตร์จาก การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์อธิบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้อง การศึกษา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคเพื่อกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและ การสนทนากลุ่ม ขั้นตอนที่สองเป็นการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ โดยนำร่างแผนยุทธศาสตร์จาก ขั้นที่ 1 มาพิจารณาความสอดคล้องเหมาะสมและเป็นไปได้ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและ การประชาพิจารณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้คือ แผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2551 – 2555 มี 4 เป้าหมายหลักได้แก่ 1) เป้าหมายด้าน การผลิตบัณฑิตเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการจัด การศึกษา กลยุทธ์ด้านการพัฒนาคุณภาพและความเป็นเลิศ กลยุทธ์ด้านการพัฒนากิจการ นักศึกษา กลยุทธ์ด้านการพัฒนาวิชาชีพครู และกลยุทธ์ด้านการน้อมนำหลักแนวคิดทฤษฎีและ โครงการต่างๆ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ลงสู่การปฏิบัติในท้องถิ่น 2) เป้าหมายด้านพัฒนา องค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อการบริการชุมชน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการ วิจัย และกลยุทธ์ด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชน 3) เป้าหมายด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และ กลยุทธ์ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) เป้าหมายด้านบริหารจัดการเพื่อ ปรับปรุงและพัฒนามหาวิทยาลัย ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการพัฒนาระบบ บริหารจัดการ กลยุทธ์ด้านการเพิ่มรายได้ กลยุทธ์ด้านการพัฒนาพื้นที่สาขาและกลยุทธ์ด้านการ พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ

ส่วนกลไกการการนำยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและกลไกการประเมินผล หน่วยงาน ระดับสำนักและคณะ ควรวางแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับนโยบาย ทิศทางและเป้าหมายที่ กำหนด ทั้งนี้สามารถใช้กลไกกำกับติดตามและประเมินผลตามโครงสร้างสายงานบังคับบัญชาของ มหาวิทยาลัย โดยอาจกระจายอำนาจให้แก่คณะบดี เช่น การกระจายงาน การจูงใจ การควบคุม โดยแผนงานและงบประมาณและอาจแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ เพื่อดำเนินงานบางประเภท เช่น การพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น

พัศดรวิภา โพธิ์ศรี (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาโยบาย การศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นการศึกษากระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏจากเอกสาร 2) ขั้นการสัมภาษณ์ผู้บริหารและคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 3) ขั้นการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางพัฒนากระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 4) ขั้นการนำเสนอแนวทางพัฒนากระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาโยบายของการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นการกำหนดนโยบาย ขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ ขั้นการติดตามและประเมินผลนโยบาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้ 1) การระบุปัญหา 2) การริเริ่มกำหนดนโยบาย 3) การแต่งตั้งคณะทำงาน 4) การรวบรวมข้อมูลข่าวสาร 5) การยกร่างและจัดทำนโยบาย 6) การประกาศใช้นโยบาย

ขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) การจัดทำแผนปฏิบัติการ 1 ปี 2) การจัดโครงสร้างองค์กรและการบริหารงาน 3) การจัดสรรทรัพยากร 4) การจัดรูปแบบการสื่อสาร

ขั้นการติดตามและประเมินผลนโยบาย ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนดังนี้ 1) การติดตามผลการดำเนินงานโดยคณะกรรมการตรวจสอบภายใน 2) การวัดผลสำเร็จของแผนงานและโครงการ 3) การติดตามและประเมินผลนโยบายตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ 4) การวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการ 5) การรับข้อร้องเรียนจากผู้รับบริการ 6) การเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้รับบริการกับส่วนราชการหรือองค์กรอื่นที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน 7) การรายงานผลการดำเนินงานประจำปี

ส่วนแนวทางในการพัฒนากระบวนการพัฒนากระบวนการพัฒนาโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ประกอบด้วย

ขั้นการกำหนดนโยบาย 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้นจากบุคคล 2 กลุ่ม คือบุคลากรภายในมหาวิทยาลัยและบุคลากรในท้องถิ่น 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรปรับปรุงวิธีการรวบรวมข้อมูลมาทำหนดนโยบาย 3) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรเพิ่มการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องนโยบายแก่บุคลากร 4) นโยบายที่กำหนดควรมีทิศทางที่แน่นอนและมีความชัดเจน 5) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรปรับปรุงวิธีการประกาศใช้นโยบายให้มีความครอบคลุมมากขึ้น 6) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรมีการเตรียมและเสนอทางเลือกในการกำหนดนโยบาย

ขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรปรับปรุงการจัดสรรทรัพยากร ด้านการจัดสรรงบประมาณและการจัดสรรบุคลากร 2) มหาวิทยาลัยราชภัฏควรปรับปรุงการจัดรูปแบบการสื่อสาร

ขั้นการติดตามและประเมินผลนโยบาย มหาวิทยาลัยราชภัฏควรปรับปรุงด้านวิธีดำเนินการประเมินผลนโยบายและจุดมุ่งหมายของการประเมินผลนโยบาย

คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องข้อเสนอแผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและจัดทำข้อเสนอแผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วมที่มี 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทเพื่อจัดทำร่างแผนที่ยุทธศาสตร์ โดยการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงสำรวจ การศึกษาพหุกรณี 3 แห่ง และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ระยะที่ 2 การตรวจสอบเพื่อจัดทำข้อเสนอแผนที่ยุทธศาสตร์ โดยพิจารณาจากเกณฑ์ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ การสนทนากลุ่มเป้าหมาย และการปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการวิจัยได้ข้อเสนอแผนที่ยุทธศาสตร์ที่ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นสร้างความเข้มแข็งในภารกิจหลักของมหาวิทยาลัย 7 ด้าน คือ ด้านการให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงด้านการวิจัย ด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคม ด้านการปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู 2) ประเด็นสร้างความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานอื่นทั้งในและต่างประเทศโดยเน้นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน 3) ประเด็นสร้างการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยและ 4) ประเด็นสร้างระบบการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย

สำหรับกลไกแรงจูงใจยุทธศาสตร์ การควบคุมยุทธศาสตร์ และการประเมินผลยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 3 กลไกหลัก คือ กลไกด้านองค์กร กลไกด้านบุคคล และกลไกด้านการบริหาร ซึ่งจะต้องสอดประสานและเชื่อมกันเพื่อควมมีประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพที่เป็นไปได้ในด้านการพัฒนาท้องถิ่นของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย สรุปได้ว่า สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏมีหน้าที่หลักที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การมุ่งเน้นที่จะพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ.2538 (มาตรา 7) รวมทั้งการมีกระบวนการพัฒนาตามนโยบายการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏต้องมีการปรับตัวตามปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบัน ปัจจัยภายนอกหลักที่ส่งผลกระทบต่อ การปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันราชภัฏ คือ นโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ปัจจัยภายในหลัก คือ นโยบายซึ่งกำหนดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงสร้างการบริหารจัดการที่ปรับเปลี่ยนเป็นการภายในและเป็นทางการ อุดมการณ์ของประชาคมที่มุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่น ศักยภาพของสถาบันด้านบุคลากรและงบประมาณที่ได้รับการควบคุมภายใต้ระบบราชการ

จากผลการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกส่งผลให้ปัจจัยภายในของสถาบันเปลี่ยนแปลง และสถาบันราชภัฏเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทาง พัฒนาการ และบทบาทไปตามลำดับ โดยมีการปรับทิศทางจากการมุ่งประโยชน์ต่อชนบทและท้องถิ่นไปสู่การมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีรูปแบบสมบูรณ์ขึ้น และมุ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากภารกิจการผลิตครูเพียงภารกิจเดียวไปสู่ภารกิจหลักเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย คือ การจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการ

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพที่เป็นไปได้ในด้านการพัฒนาท้องถิ่นของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย จะทำให้มองเห็นภาพรวมของแนวโน้มทิศทางในอนาคตเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาอนาคตภาพที่เป็นไปได้มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ในการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในทศวรรษหน้าต่อไป